

ΧΡ. ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΙΟΥ

ΣΥΝΤΑΞ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΟΥΦΛΙΟΥ

Α' «ΑΝΕΚΔΟΤΑ» ΤΟΥ ΛΑΟΥ

Ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὡς τώρα, ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἀγράμματος λαοῦ, λεγόταν καὶ λέγονται, διάφορες διηγήσεις, σὰν μῦθοι, σὰν παραμύθια, μὰ καὶ σὰν γεγονότα πραγματικά. Καὶ εἶναι βεβαίως τόσο ἀληθοφανεῖς, ἐκ πρώτης ὄψεως, ὥστε νὰ εἶναι πιστευτὲς ἀπὸ τὸ λαό, ἀλλὰ νὰ ἐντυπωσιάζουν ἀκόμη καὶ τοὺς μορφωμένους. Σὰν παράδειγμα φέρνω τοὺς μύθους τῆς ἀρχαιότητος, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες πεζογράφοι καὶ ποιηταὶ ἐνεπνεύσθησαν καὶ ἔγραψαν τὰ ἀθάνατα ἐκεῖνα θεατρικὰ ἔργα.

Ἔτσι εὐκόλα, νομίζω ὅτι μποροῦμε νὰ τὰ θεωρήσουμε ὅλα αὐτά, σὰν ἀπλὰ στὴν ἀρχὴ γεγονότα, πού περνῶντας ἀπὸ τὴ σκέψη εὐφραντάστων ἀνθρώπων, μεγαλοποιήθηκαν καὶ μὲ τὶς διάφορες ἐκάστοτε προθήκες, πῆραν τὴ μορφή πού τὰ ἀκοῦμε καὶ τὰ διαβάζουμε σήμερα.

Πολλὰ καὶ διάφορα ἀνέκδοτα τοῦ λαοῦ ἀναφέρουν ὅλοι οἱ διακεκριμένοι Ἕλληνες λαογράφοι, ἀπὸ διάφορες περιοχὲς τῆς πατρίδος μας.

Ἐμεῖς παραθέτουμε μερικὰ, πολὺ φτωχὰ βέβαια, στὸν 33ο Τόμο τῶν «Θρακικῶν», καὶ τώρα τὰ παρακάτω, ἀπὸ τὸ Σουφλί.

1. Τ ρ ε ῖ ς χ ρ υ σ ἔ ς σ υ μ β ο υ λ ἔ ς :

Κάποτε ἓνας πατέρας πάντρεψε τὸ γιὸ του, καὶ στὴν παρατήρηση, γιατί δὲν τοῦ δίνει καὶ χρήματα, τοῦ εἶπε: Σοῦ δίνω τρεῖς, συμβουλές, πού ἂν τις φυλάξης, θὰ ἔχουν ἀξία χρυσοῦ.

«Μιὰ φορὰ κ' ἓναν καιρό, διηγεῖται ὁ πατέρας, ἓνας ἀνθρωπος πανδρεύθηκε καὶ πῆρε μιὰ ὄμορφη γυναῖκα μὲ τὴν ὁποία ζοῦσαν πολὺ καλά. Ἐπειδὴ ἦταν ἀρκετὰ πλούσιος, ἐσχετίζετο μὲ ὅλους τοὺς προκρίτους τοῦ χωριοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπισήμους ξένους. Ἔτσι, ἐγνωρίσθηκε καὶ μὲ τὸν Ἀστυνόμο, καὶ πολλὰς φορὲς τοῦ ἔκανε καὶ τραπέζι στὸ σπίτι. Τὰ χρόνια ὅμως περνοῦσαν καὶ παιδιὰ δὲν ἀπέκτησαν. Ἔτσι ἀναγκάσθηκαν νὰ υιοθετήσουν ἓνα ξένο.

Μιὰ μέρα, προσκάλεσε στὸ σπίτι του τὸ φίλο του Ἀστυνομικὸ νὰ τοῦ κάμει τραπέζι, καὶ γιὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ, ἔσφαξε ἓνα ἀρνί, παραδόξως δέ, τὸ κεφάλι τοῦ ζῶου τὸ ἔθαψε πίσω ἀπὸ τὴ σκάλα. Ἀκόμη δὲ προσεποιεῖτο τὸν κατηφῆ, καὶ σὲ παρατήρηση τῆς γυναίκας του, γιατί ἦτο στενοχωρημένος, τῆς ἀπεκάλυψεν ὑπὸ ἑξέμυθειαν, ὅτι ἔκαμεν ἓνα ἔγκλημα. Ὅτι ἔσκότωσε, δῆθεν, ἓναν ἀνθρωπο πού τὸν προσέβαλε, καὶ τὸ μὲν σῶμά του, τὸ ἔρριξε στὸ ποτάμι, τὸ δὲ κεφάλι του, τὸ ἔκρυψε πίσω ἀπὸ τὶς σκάλες τοῦ σπιτιοῦ.

Κατὰ τὰ ἄλλα περιποιήθησαν τὸν φίλο Ἀστυνομικὸ καθὼς ἔπρεπε μὲ τὸ ψητὸ τὸ ἀρνί, μὰ τὸ κρασί εἶχε τελειώσει, κι' ἐπειδὴ θεώρησε γι' αὐτὸ ὑπαίτια τὴ γυναῖκά του ποὺ δὲν φρόντισε ν' ἀγοράσῃ ὅσο χρειάζοταν τῆς ἔδωκεν ἓνα χαστούκι, πηγαίνοντας ἀμέσως στὸ διπλανὸ μπακάλη ν' ἀγοράσῃ κι' ἄλλο. Βρῆκε ὁμως τὴν εὐκαιρία κι αὐτὴ νὰ τὸν ἐκδικηθῆ. Στὴν σύντομη αὐτὴ ἀπουσία του, ἀπεκάλυψε τὸ μυστικὸ ποὺ τῆς εἶπε ὁ ἄντρας της, ποὺ ὅταν γύρισε τὸ φαγοπότι συνεχίσθηκε, καὶ ἔληξε πολὺ εὐχάριστα.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀστυνομικός, ὡς εἶχε ὑποχρέωση ἄλλως τε, κατήγγειλε τὸ δραματικὸ γεγονός, καὶ σὲ λίγο ὁ δῆθεν δολοφόνος, σύζυγος, μὲ χειροπέδες ὠδηγήθηκε στὴν ἀγχόνη. Ὅμως, δὲν εὐρίσκετο κανεὶς νὰ σύρῃ τὸ κάθισμα, διότι ὅλοι οἱ χωριανοὶ τὸν ἤξευραν ὡς τὸν καλύτερο ἄνθρωπο, καὶ δὲν παρεδέχοντο μὲ κανένα τρόπο ὅτι ἐγκλημάτισε. Στὴν ἀμηχανία αὐτῆ, βρέθηκε πρόθυμος τότε ὁ υἱοθετηθεὶς γιὸς του νὰ ἐκτελέσῃ τὸ θετὸ πατέρα του. Κατάλληλος τότε ὁ τίμιος τῷ ὄντι οἰκογενειάρχης, ἀναγκάσθηκε νὰ ἀποκαλύψῃ τὴν πραγματικὴ ἀλήθεια, ὁπότε καὶ τὸ γεγονός αὐτὸ ἔμεινε παροιμιώδες.

Καὶ τελείωσε τὴν παραπάνω διήγηση ὁ πατέρας, δίνοντας στὸ γιὸ του τὶς τρεῖς ὅπως τοῦ εἶπε χρυσὲς συμβουλές:

- α) Ἀστυνομικὸ φίλο μὴν κάνῃς.
- β) Μυστικὸ στὴ γυναῖκα σου μὴν ἀποκαλύψῃς.
- γ) Υἱοθετημένο παιδί μὴν πάρῃς».

2. Δυὸ ἔξυπνοὶ κρασοπουλητὰδες:

«Πρὶν πολλὰ χρόνια, δυὸ ἔξυπνοὶ Σουφλιῶτες «ἀρμαντασαῖοι» (= φίλοι), ἀγόρασαν ἓνα βαρέλι κρασί συνεταιρικὰ καὶ τὸ ἔβαλαν στὸ κάρρο, νὰ πᾶνε στὴν Ὁρεστιάδα νὰ τὸ πουλήσουν.

Ὅταν εἶχαν θῆ μιά ὥρα ἔξω ἀπὸ τὸ Σουφλί, ὁ ἓνας εἶπε: «Ὅταν ἀντάσ(η) (= ρε φίλε μου), ἐγὼ δῖψασα, θὰ πιῶ ἓναν μαστραπὰ (= κύπελλο) κρασί νὰ ξιδιυράσου. Καὶ λέγοντας αὐτά, γύρισε τὸν «κουρνᾶ»¹ ἀπ' τὸ βαρέλι, γέμισε τὸ μαστραπὰ καὶ κατέβασε τὸ ὠραῖο γλυκὸ κρασάκι μονορούφι. Ὅμως, ἔψαξε στὴν τσέπη, καὶ ἔπιασε τὴ μοναδικὴ δραχμὴ ποὺ εἶχε καὶ τὴν ἔδωσε στὸν ἄλλο λέγοντας πάλι: Νὰ κι μιά δραχμὴ ἅμα, νὰ μὴν «ζιουμινιώνς» (= ζημιώνης).

Δὲν θὰ πρέπει νὰ παραλείψουμε νὰ ποῦμε ὅτι, δὲν εἶχαν πάρει ψωμί καὶ φαγητό, οὔτε φυσικὰ καὶ χρήματα, γιὰτὶ υπελόγιζαν, ὡς τὸ μεσημέρι νὰ φθάσουν στὸν προορισμὸ τους, ὁπότε θὰ πουλοῦσαν τὸ κρασί καὶ μὲ τὰ χρήματα αὐτά, θὰ ἔτρωγαν στὸ μαγειρεῖο, ἀλλὰ καὶ θὰ τοὺς ἔμεναν καὶ γιὰ τὰ ἔξοδα τῶν οἰκογενειῶν τους.

(1) Κουρνᾶς = Κάνουλα.

Δὲν πέρασε πολλή ὥρα, καὶ λέει κι ὁ ἄλλος μὲ τὴ σειρά του. «Ὅταν ρε ἀντάσ' (η)· κι γὼ δίψασα. Ἄ πιῶ κι γὼ ἓναν μαστραπᾶ κρασί, ἀφοῦ νιρὸ δὲν πήραμε μαζί μας». Κι' ἀκόμα κάθιση; τοῦ ἀπακᾶ ὁ φίλος του. Πράγματι γέμισε τότε κιαντὸς τὸ μαστραπᾶ, καὶ τὸν κατέβασε λαίμαργα, ἐνῶ εὐθὺς ἔβγαλε τὴ δραχμὴ πού εἶχε πάρει, καὶ τὴν ἔδωκε πίσω, λέγοντας: «Νὰ πάρει κι σὺ τ' δραχμὴ, νὰ μὴ ζουμινῶνς».

Κι ὄλο διφοῦσαν κι ὄλο ἔπιναν, κι ὄλο τὴν δραχμὴ ὁ ἓνας στὸν ἄλλο παρῆδιε, μέχρις οἷου σκνίπα στὸ μεθύσι καὶ τραγουδώντας, πανευδαίμονες ἔφθασαν στὸν προορισμὸ τους. Ὅμως τὸ βαρέλι ἦτο τελείως κενό, κι αὐτοὶ μὲ ἄδεια τὰ χέρια, ἐκτὸς ἀπ' τὴν δραχμὴ, μετὰ μεγάλης δυσκολίας ἐπέστρεψαν στὰ ἴδια, διηγούμενοι τὸ γεγονός, πού ἔκανε ὄλους νὰ σκάσουν στὰ γέλια.

3. Π ε ρ ι ἦ λ θ ε σ τ ἄ χ έ ρ ι α μ ο υ ξ ν α π ρ α κ τ ι κ ὸ ν
 συνεδριάσεως τάχα, τῆς Δημογεροντίας Σουφλίου τοῦ 1895, ἐπὶ τῇ αἰτήσει
 αὐξήσεως τῶν ἀποδοχῶν μιᾶς διδασκαλίσσης. Περιέχει τόσα αἰσχρολόγια, πού
 ντρέπομαι νὰ τὰ γράψω.

Β' ΠΑΡΟΙΜΙΩΔΕΙΣ ΦΡΑΣΕΙΣ—ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

Ὁ λαός, προσέχει πάρα πολὺ τὰ διάφορα γεγονότα τῆς καθημερινῆς ζωῆς, καὶ τώρα ἄλλα καὶ πάντοτε, τὰ δὲ διδάγματα τὰ ἐκφράζει περιληπτικὰ πολλές φορὲς καὶ μὲ δυὸ λόγια, καὶ τὰ παραδίδει, σὰν πολύτιμο θησαυρό, ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεά. Ἔτσι δημιουργήθηκε τὸ ἄπειρο πλῆθος τῶν παροιμιῶν, πού χρησιμεύουν σὰν ὁδηγὸς στὶς ἀποφάσεις πού πρέπει νὰ παίρνον ἐκεῖνοι πού θέλουν νὰ ἐπιτύχουν μετὰ θεβαιότητος ἓνα ὀρθὸν ἀποτελεσμα.

Μία ἀπλουστάτη ἀπόδειξις τῆς χρησιμότητος τῶν παροιμιῶν, εἶναι τὸ ὅτι πολλὲς ἀπ' αὐτὲς σώζονται ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια. Ὅμοια σχεδόν, εἶναι καὶ τὰ διάφορα ἠθικὰ ἀποφθέγματα, ἀλλὰ οἱ παροιμιώδεις φράσεις, πού μᾶς ενδιαφέρουν καὶ μᾶς τώρα, καὶ πού τίς πήραμε σὰν θέμα μας.

Θὰ ἀναφέρουμε λοιπὸν μερικὲς τέτοιες φράσεις, καὶ θὰ τίς ἀναλύσουμε συντομώτατα, γιὰ ν' ἀποδείξουμε τὸ βάθος τῆς σοφίας τοῦ λαοῦ. Μάλιστα δέ, διαλέγουμε τίς πιὸ ἰδιότυπες, καὶ ὄχι πολὺ μακρυνῆς ἐποχῆς, ἀπὸ τοὺς ἰδιωματισμούς των, φανερὲς ὅτι ἔχουν γεννηθῆ στὸ Σουφλί.

1. «Γ ε ι ρ ο υ σ ἰ ν' (η), θ α σ ι λ ο υ σ ἰ ν' (η)» πού ἐρμηνεύεται αὐτολεξεί: ἡ ὑγεία, εἶναι βασιλεία. Δηλ. ὅποιος ἔχει σταθερὴ ὑγεία, εἶναι εὐτυχισμένος σὰν βασιλεῆς.

Και αναφέρεται: Πρώτα σ' εκείνους που έχουν μὲν ὅλα τὰ καλά, χρήματα, περιουσία, οικογένεια, ἀλλὰ δὲν ἔχουν ὑγεία, καὶ ἐπομένως ὅλα εἶναι ἄχρηστα. Ὅποτερα, ἀναφέρεται καὶ σὲ κείνους που ἐνῶ ἔχουν ἀρίστη ὑγεία, διαρκῶς μειψιμοιοῦν δῆθεν γιὰ τὰ χάλια τους, μιὰ καὶ τὰ θέλουν ὅλα ἐν τάξει. Κι αὐτοὺς τοὺς κατακρίνει ὁ λαὸς καὶ τοὺς λέει: Ἔ! κύριοι. Ἡ πραγματικὴ εὐτυχία ἔγκειται μόνο στὴν ὑγεία. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀρχαῖοι ἔλεγαν: Ἡ ὑγεία μέγα δῶρον τῶν Θεῶν εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

2. «Θιὸς κι ἡ ψυχὴ τ', κι διάβολου τοῦ πιτσιτ'». Που θέλει νὰ πῆ: Ὁ Θεὸς ἄς κρίνῃ τὴν ψυχὴ του, κι ὁ διάβολος, τὸ πεσί του, τὸ σῶμά του. Γνωρίζει ὁ λαός, ὅτι τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου τὴν κατεξουσιάζει ὁ Θεός, καὶ τῆς ἀπονέμει τὸ ἀπόλυτον δίκαιον, ἐνῶ τὸ σῶμα καὶ δὴ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, τὸ διεκδικεῖ ὁ διάβολος, καὶ τὸ ὑποβάλλει σὲ φρικώδη βασανιστήρια, εἰς τὸ «πῦρ τὸ ἐξώτερον, τὸ ἠτοίμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς Ἀγγέλοις¹ αὐτοῦ».

Ἦταν δηλ. τόσο βαθειὰ ἡ χρ(η)κὴ πίστη στὰ περασμένα χρόνια, ὥστε ὅταν ἐμάθαινε ἓνας Σουφλιώτης, ὅτι ὁ συνεταῖρός του, τὸν ἔκλεβε, ἀλλὰ δὲν ἤμποροῦσε νὰ θεβαιωθῆ περὶ αὐτοῦ, τότε τὸν ἄφινε στὴν κρίση τοῦ Θεοῦ μὲ τὰ παραπάνω λόγια. (Ἰδε σχετ. καὶ εἰς βιβ. Τόμ. Θρακ.).

3. «Τ' ψέ ν' (εἰ) ψά ρ' (ι), στὰ χεῖλ' (η)» = Τοῦ ψήνει ψάρι στὰ χεῖλη. Ἡ φράση αὐτὴ ἀποδίδεται συνήθως, στὴν κακιὰ ἐκείνη γυναίκα, που κάνει τόσο μαρτυρικὴ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνδρα της, ὥστε νὰ φλογίζον τὰ χεῖλη του ἀπὸ τὴ στενοχώρια, καὶ που μπορεῖ ἔτσι σ' αὐτὰ νὰ ψηθῆ καὶ ψάρι ἀκόμη! Βέβαια, δὲν παύει ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι αὐτὸ μιὰ ὑπερβολή, μὰ ἅμα ἐμβαθύνει κανεὶς πιὸ πολὺ, θὰ καταλάβῃ γιὰ τὸ λέει αὐτὸ ὁ λαός.

4. «Δὲν τρώϊτη νὲ ψ(η)μένους, νὲ βρασμένους». Εἶναι τόσο περιέργη ἡ νοοτροπία ὠρισμένων ἀνθρώπων, σπανίων εὐτυχῶς, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ συμφωνήσουν καὶ μὲ τὸν πιὸ ἥρεμο καὶ νουνεχῆ συνομιλητὴ των. Συνεχῶς ἀντιρρήσεις, διαρκῶς ἀντιγνώμιες καὶ θορυβώδεις ἀρνήσεις, καὶ γιὰ τὸ πιὸ ἀπλούστατο ζήτημα. Ἔ! αὐτὸν τὸν ἀνθρώπο, ἀνδρα ἢ γυναίκα, τὸν καταδικάζει δίκαια ὁ λαός μὲ τὴν παραπάνω παροιμιώδη φράση: Δὲν τρώγεσαι χριστιανέ μου, οὔτε ψημένος, οὔτε βρασμένος.

5. «Βῆκι ψείρα στὸν γιὰκ ἄ». Ἡ παροιμία ἀναφέρεται στοὺς νεόπλουτους ἐκείνους, που δὲν ἀφίνουν εὐκαιρία, ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπιδειχθοῦν, σὲ κέντρα, στὸν περίπατο, καὶ στοὺς χοροὺς ἐὼν παλιὸ καιρὸ. Δὲν παραλεί-

1. Εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους ὑπ' αὐτοῦ, δι' αὐτοὺς πρὸ ἀκολουθοῦν τὰ κελεύσματά του.

που ἐπίσης ἀπὸ τοῦ νὰ παριστάνουν τὸν ἔξυπνο, παντοῦ καὶ πάντοτε, «κι ὅπου δὲν τοὺς σπέρνετε, κι ἐκεῖ φυτρώνουν».

6. «Ο ὕ λ' (οι) γι λ ο ὕ σ α ν μ ι τ' ἰ μ ἔ ν α, ξ ι κ α ρ δ ἰ ζ ο υ μ α ν κ ι γ ῶ» (= Ὅλοι γελοῦσαν, «κοροΐδευαν» μ' ἑμένα, ἔσκαζα καὶ γὼ σὰ γέλια).

Ἡ παροιμία λέγεται γιὰ τοὺς ἀφελεῖς ἐκείνους, πὸ ἐνῶ, ὅλοι γελοῦν εἰς ἄραρος τους, κατόπιν εἰρωνειῶν, πὸ ἀπευθύνει ὁ «ἔξυπνος τῆς παρέας», γελοῦν κι' αὐτοὶ ξεκαρδιστικά κι ἀπονήρευτα, ἔτσι δὲ τὰ γέλια τῆς παρέας ἀποκτοῦν μὴ κεκτημένη ταχύτητα. Τότε ἀκριβῶς σκάει κι ἡ δόμβα τῆς παροιμίας, γιὰ νὰ παραλύσει ἀπὸ τὰ γέλια ἢ παρέα, ἀλλὰ ἔχι σπάνια καὶ γιὰ νὰ τραυματίσει σοβαρὰ τὰ ἀθῶα θύματα τῶν «πονηρῶν».

7. «Θ α ρ ρ ε ἴ ς κ ι μ π ἄ τ ρ ι σ α ν τ ἂ κ α ρ ἄ β ι α τ'». (= Νομίζεις καὶ βούλιαξαν τὰ καράβια του). Εἶναι μερικοὶ ἄνθρωποι, πὸ καὶ γιὰ τὴν πιδ παραμικρὴ κακοτοπία, αἰσθάνονται τόση στενοχώρια, ὥστε νὰ περπατοῦν ἢ νὰ στέκουν κατηφεῖς, συλλογισμένοι, καταστενοχωρημένοι καὶ βωβοί, κι ἔτσι σὰν σχόλιο ἔρχεται στὸ στόμα τῶν γνωσιῶν τους, ἢ ἐν λόγῳ παροιμίας πού, ἂν κι ἔχει λίγη δόση εἰρωνίας, λέγεται σὰν συμβουλή ἀποκαταστάσεως.

8. Ἄ μ α ν τ ι β ἰ ρ ν τ ἰ σ (η) τ' ἄ μ ἄ ξ (ι), δ ρ ὀ μ' (οι) π ο υ λ λ ο ἴ !». (= Ὅταν ἀναποδογυρίση τὸ ἄμάξι, δρόμοι πολλοί)!

Τὸ γεγονὸς αὐτό, ἔγινε ἔκτοτε παροιμιῶδες, καὶ ἀποδίδεται σὲ κάθε περίπτωσι, πὸ ἀπὸ ὅποιαδήποτε ἀπροσεξία ἔχει συμβῆ ἓνα ἀνεπανόρθωτο συνήθως κακό.

9. «Ἄ ρ ι ζ ι Μ ἄ ρ ο υ τ ο ὦ χ ο υ ρ ὀ, β ρ ῆ κ ι ἄ ν τ ρ α γ κ α ἴ ν τ α τ ζ ἦ». Ἀνέκαθεν ἐλέγοντο εὐμενέστατα σχόλια, γιὰ τὶς γυναῖκες ἢ καὶ γιὰ τοὺς ἄνδρες ἐκείνους πὸ μετέρχονται χίλια δυὸ τεχνάσματα μέχρις ὅτου ἐπιτύχουν αὐτὸ πὸ θέλουν. Φυσικά, χρειάζεται ὅμως καὶ ἀνάλογη ἔξυπνάδα, πονηριά, ἐπιτηδειότητα ἢ κατασυσύνη, ὅπως καλύτερα λέγεται. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ὑπῆρχαν, ὑπάρχουν καὶ θὰ ὑπάρχουν διαρκῶς. Ἐγὼ ἀτομικῶς δὲν ἀποκρίπτω τὸ θαυμασμό μου σ' αὐτούς, καὶ τοὺς καλοτυχίζω, διότι σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις πετυχαίνουν θαυμάσια. Καὶ πιδ πολὺ ἢ Μάρῳ τῆς παροιμίας μας πὸ ἐπειδὴ τῆς ἄρρεσ ὁ χορός, βρῆκε ἄνδρα «γκαιντατζῆ» δηλ. νὰ ξεύρη νὰ παῖξη «ἄσκαυλο», ὥστε νὰ μπορῆ νὰ χορεύη κατὰ βούλησιν καὶ ἀνεξόδως.

10. «Ἄ ν τ α β ρ ἔ χ' (η), μ α ζ ὶ ν ο υ ν ν ι ρ ὀ». Δηλαδὴ ὅταν σοῦ δίδεται ἢ κατάλληλη εὐκαιρία, πρέπει νὰ τὴν ἐκμεταλλευθῆς. Μ' ὅλα

ταῦτα, πολλοὶ εἶναι ποὺ παίρνουν ἀφρόνιστα τὸ ζήτημα, καὶ μένουν ὕστερα «στὰ κρῦα τοῦ λουτροῦ», ὅπως ἄλλη παροιμία συμπληρώνει. Ἀκόμη ἡ παροιμία ἀναφέρεται γιὰ κείνους, ποὺ ἐνῶ ἡ περίστασις τᾶφενε νὰ παίρνουν πολλὰ, αὐτοί, τὰ ξοδεύουν ἀσυλλόγιστα, χωρὶς νὰ μαζεῦουν τίποτε στὴν ἄκρη, κι ἔτσι ὅταν σταματήσῃ ἡ θροχὴ τῶν ἀγαθῶν, εἶναι πιά ἀργά, καὶ μένουν μ' ἄδεια τὰ χέρια. Καὶ τότε τοὺς λένε ὅλοι εἰρωνικά τὴν παροιμία, συμπληρώνοντας τὴν ὁμῶς καὶ μ' αὐτήν: «Τί ἔχεις Γιάννη; Τί εἶχα πάντα».

Γ'. ΝΕΩΤΑΤΗ ΕΚΔΟΧΗ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΝΟΜΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΣΟΥΦΛΙΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΤΙΝΑ

Ἐνας πολὺ γέρος, ὡς 88 χρονῶν, ποὺ ἤξευρε καλὰ τὸν πατέρα μου καὶ τὸν παπού μου, διότι, ἦσαν καὶ γείτονες, μοῦ ἀφηγήθη τὰ ἐξῆς:

Εἶχε νὰ ἔλθῃ στὸ Σουφλί 56 ἔτη. Παλληκάρι τότε ἔφυγε στὴ Ρουμανία. Ἀπὸ κεῖ, περιπλανήθηκε γιὰ νὰ καταλήξῃ καὶ πάλι στὴ Ρουμανία... Ἐκεῖ, ἀπὸ ἐργάτης, σιγά-σιγά ἔγινε ἐργοστασιάρχης, κι ἔφτασε νὰ ἔχῃ ὡς 1200 ἐργάτες καὶ ἐπανήλθε στὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ στὴ Ρόδο, ὅπου καὶ διατηρεῖ πάλι μικρὸ κατάστημα Ὀρθοπαιδικῶν.

Ὅταν ἦτο ἐδῶ στὸ Σουφλί, εἶχαν, μοῦ λέγει, Σαπωνοποιεῖο κι ἓνα Χάνι (Ξενοδοχεῖο) καὶ Παντοπωλεῖο. Σήμερα, ἀνεπιμὸί του διατηροῦν τὸ «Χάνι», εἶδος πανδοχείου, καὶ καφενεῖο, ἐν παρακμῇ, ἀλλὰ καὶ «μικρὸ μηχανουργεῖο».

Σ' ἐρώτησή μου γιὰ τὴν ὀνομασίαν τῆς πόλεώς μας, μοῦ ἀπάντησεν ὅτι: Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τοῦ Σουφλίου, ἦσαν ἀπὸ τὸ Σούλι, καὶ καθόταν σὲ χαμόσπιτα καὶ καλύβες, καὶ ἀνόμαζαν τὸν οἰκισμὸν των «Σούλι». Οἱ Τούρκοι ὁμῶς, τοὺς ἠνάγκασαν νὰ τὸ λέγουν «Σουφλί» ἐκ τῆς Τουρκικῆς λέξεως «Σούλφ» ποὺ θὰ πῆ, ξεγραμμένο, διότι πράγματι συνέβη τὸ Σούλι, νὰ ἀλωθῇ, ἀπὸ τὸν Ἄλῃ - Πασσᾶ.

Δ'. «ΤΑ ΠΡΟ 100ΕΤΙΑΣ ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕΣΑ, ΤΟΥ ΕΒΡΟΥ ΠΟΤ.».

(12 - 2 - 1961) (Ἄφηγητὴς μου ὁ Πάπο — Βλάσ. Βλασσακούδης, ἐτῶν 87)
καὶ Πάπο — Ἀπόστ. Τσαμίτας, τοῦ Ἡλ. ἐτῶν 85).

Ὁ Ἐβρος, ποὺ εἶναι ὁ μεγαλύτερος ποτ. τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Βαλκανίων μετὰ τὸ Δούναβη, διασχίζει ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια τὴν ὁμώνυμη πεδιάδα, καὶ χύνεται στὸ Θρακ. Πέλαγος, μεταξὺ Αἴνου καὶ Ἀλεξ)πόλεως. Γιὰ τὴν ὀνομασίαν του «Ἐβρος» καὶ «Μαρίτσα» ἔχουν γραφῆ πολλὰ, καὶ ἐπομένως δὲν θὰ ἀναφέρουμε, τίποτα, παρὰ μόνον ὅτι, ἡ μὲν ὀνομασία «Ἐβρος»

είναι προχριστιανική, ἀρχαιότατη, ἡ δὲ «Μαρίτσα» εἶναι μεταχρ(κ)ή, Βυζαντ. ἐποχῆς. Δίκαια δὲ τὴν ὀνομάζουμε πεδιάδα τοῦ Ἐδρου, διότι εἶναι γέννημα τῶν ἀπὸ 100)δων αἰώνων προσχώσεων τοῦ ποταμοῦ. Μὴ φανῆ παράδοξον, ὅτι ὑπῆρχε ἐποχὴ καθ' ἣν αἱ ἐκβολαὶ τοῦ ποταμοῦ ἦσαν κοντὰ στὰ βραχώδη τείχη τοῦ Διδυμ(χ)ου. Καὶ ἄλλη δὲ ἀπόδειξη: Σκάβοντας τὸ 1938 στὴν αὐλὴ τοῦ Σχολείου Λαγηνῶν γιὰ τὴ θεμελίωση ἐνὸς κτίσματος, οἱ ἐργάται ἔβγαζαν ἀπὸ τὸ βάθος τῶν 2½ μέτρων, καὶ πολλὰ θαλάσσια ὕστρακα.

Ἡ παράδοση λέγει ὅτι στὰ παλιὰ χρόνια, ὁ Ἐβρος ἦτο πλωτὸς καὶ γιὰ πλοῖα, ὅπως γίνεται καὶ τώρα ἐν καιρῷ πλημμύρας. Εἶναι γεγονός ὅμως ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ, καὶ δὴ ἀπὸ 30ετίας τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ ὅλο καὶ λιγοστεύουν ἐνεκα τῶν ἀρδευτικῶν ἐργῶν ποὺ γίνονται ἐπὶ τῶν παραποτάμων τοῦ Ἄρδα καὶ Τόντζιου, στὸ Βουλγαρικὸ ἔδαφος, στὸ Τουρκικὸ, καὶ ἀπὸ πέρσι καὶ στὸ Ἑλληνικὸ, ὥστε νὰ εἶναι βατὸς σ' ὅλα σχεδὸν τὰ μέρη. Τὸ καλοκαίρι μάλιστα μὲ τὴν ἀνομβρία, μόνο ποὺ δὲν στερεύει.

Στὰ παλιὰ λοιπὸν χρόνια, τὸσον ἡ συγκοινωνία στὸν ὑδάτινο δρόμο τοῦ ποταμοῦ, ὅσο καὶ ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὴν ἀντιπέραν ὄχθη, ἦταν ἓνα πρόβλημα δύσκολο. Εἶχα δὲ ἀκουστὰ ὅτι ἡ συγκοινωνία, γινόταν μὲ τὰ «σάλια» καὶ ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὰ «καράβια».

1. Τὰ «σάλια». Στὴν ἐρώτησή μου, τί γνωρίζουν γιὰ τὰ «σάλια», οἱ ἀφηγηταὶ μου ποὺ ἀνέφερα στὴν ἀρχή, μοῦ ἀπήντησαν ὡς ἐξῆς: Τὰ «σάλια» αὐτά, δὲν τὰ προλάβουμε ἐμεῖς στὴν ὄριμη ἡλικία μας, μὰ ἔχουμε κάποια ἀμυδρὴ παράσταση ἀπὸ τὰ παιδικὰ μας χρόνια. Ἡ λέξη «σάλι» εἶναι Τουρκικὴ καὶ σημαίνει πλωτὸ μεταφορικὸ μέσο. Τὰ «σάλια» λοιπὸν ἦταν κάτι μεγάλα ἰδιότυπα καράβια, ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ μεταφορικὰ μέσα, στὸν Ἐβρο κυρίως πρὶν γίνῃ ἡ Σιδηρ(κ)ή γραμμὴ, ἀλλὰ καὶ μετὰ σὰν φθηνὸ μέσο, μέχρι τὸ 1880, ὅποτε καὶ σταμάτησαν ὀριστικά. Οἱ μεταφορὲς ἐμπορευμάτων στὸ Σουφλί, γινόταν κυρίως ἀπὸ τὴν Αἴβο. Ἐφερναν «κιούπες» (= πιθάκια), ψάρια, λάδι, σαποῦνι, ἐλιές καὶ ἀλάτι.

Π ὥ ς ἔ κ ι ν ο ὦ ν τ ο τ ἄ « σ ἄ λ ι α ». Βεβαίως, οὔτε μὲ μηχανή, οὔτε καὶ πανιά, ἀλλ' ἀποκλειστικά μὲ τὰ χέρια. Κι ὅταν τὸ «σάλι» ἐκινεῖτο πρὸς τὴ δ)νση τοῦ νεροῦ τὸ πρᾶγμα ἦτο εἰσκολώτατο, γιὰ τὴν ἐκκίνηση τοῦ μόνον ἓνα κουπί, ποὺ βοηθοῦσε στὴν κατεύθυνση, ἢ καὶ ἓνα πανύψηλο κοντάρι 7-8 μέτρων, ποὺ τὸ λέγανε «σουρίκι» καὶ ποὺ κάθε λίγο τὸ βύθιζαν ὡς τὸ βυθὸ τοῦ ποταμοῦ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ κατέπλεαν σ' ὅλο τὸν Ἐβρο μέσα σὲ λίγες ὥρες, κάνοντας στάσεις ἂν ἤθελαν καὶ στὰ παρεόβρια χωριουδάκια. Ἀφάνταστες ὅμως ἦσαν οἱ δυσκολίες, ὅταν τὰ «σάλια» ἐκινοῦντο ἀντιθέτως τοῦ ρεύματος, δηλ. πρὸς τὴ δ)νση τῶν πηγῶν. Στὴν περίπτωσιν αὐτή, ἔστερέωναν στὸ κέντρο τοῦ καραβιοῦ ἓνα χονδρὸ καὶ ψηλὸ ξύλο σὰν κατάρτι. Ἀπ'

αυτό, ύστερα έδεναν δύο σχοινιά χονδρά και στερεά, πού οι άκρες των έφθαναν στις όχθες, για να πιάνουν οι εργάτες πού μοιρασμένοι στις δυο μεριές του ποταμού, τους παίρνανε από τα χωριά πού επρόκειτο να περάσουν τα «σάλια», για να μὴν πληρώνουν μεγάλα μεροκάματα. Ή έκκίνησις γινόταν με τὸ σύνθημα του καπετάνιου - εμπόρου ἄς τὸν ποῦμε, και με τὰ ρυθμικά του επιφωνήματα: «Οὐλ' (οι) μαζί,ι,ι,» «Μάρσ», «Ἄντι,ι,ι». Κι όταν οι όχθες ήσαν καθαρές, δέν είχαν δηλ. δένδρα και βάτους, καλά. Ὅμως, στην περίπτωση, πού ήταν δασωμένες και απότομες, τότε ή κίνησις του καραβιού γινόταν πολὺ δύσκολα και φυσικά ἀργή, και στην ἀνάγκη με πὺ πολλοὺς εργάτες, πού τους βρισκανε, ὅπως εἴπαμε, στὰ πλησιόχωρα. Ὅταν ήθελαν να ξεκουραστοῦν, έδεναν τὰ σχοινιά στὰ δένδρα τῶν όχθῶν. Ἔτσι, με κόπους και βάσανα ἀνέπλεαν τὸν ποταμὸ κι όταν έφθαναν στὸν προορισμὸ τους, ἀπέλυαν ὅλους τοὺς εργάτες, και με ἄμáξι μετέφεραν τὰ εμπορεύματα ἀπὸ τὰ καράβια, στὰ μαγαζιά τους. Κι' αὐτὸ διήρκεσε εἴπαμε ὡς τὰ 1880, διότι μετὰ ταῦτα, οἱ μεταφορὲς γινόταν ἀποκλειστικὰ με τὸ σιδηρόδρομο.

2. Τὰ καράβια.

Για τὴν ἐπικοινωνία πάλι με τὴν ἀπέναντι όχθη, χρησιμοποιοῦσαν βάρκες μικρές, 5 - 10 θέσεων τὸ πολὺ, και στενόμακρες πού ἔμοιαζαν με γόνδολες, και τίς κινοῦσαν πέρα-δῶθε με σουρίκια και κουπιά.

Ἐπῆρχαν ὅμως και καράβια μεγάλα, για να παίρνουν, ἄμáxia φορτωμένα, φύλλα, ἢ Δημητριακά, καρπούζια, πεπόνια, ἄλλα και 50-100 ἀνθρώπους.

Τέτοια καράβια, είχαν ἀρκετὰ στὸ Σουφλί, διότι, ἄς σημειωθῆ ὅτι, 10 - 15 χιλ. στρ. χωράφια και μπαχτσέδες του Σουφλίου, θρισκόταν στην ἀντιπέραν όχθη. Εἶχαν ἀνάγκη, ἐπομένως, οἱ γεωργοὶ να πηγαινοέρχωνται στὰ κτήματά των με καράβια, ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐκτροφῆς τῶν κουκουλιῶν.

Τὰ κατασκευάζαν δὲ ἢ μόνοι των ὅσοι μποροῦσαν ἢ εἰδικοί, καθὼς οἱ μυλωνάδες ὅπως κι ἄλλοῦ ἀναφέραμε, με ξύλα πεύκης ἢ καλύτερα, δρυός.

Ἐνα μεγάλο τέτοιο καράβι, για τὴ διακίνηση ἀνθρώπων και ἐμπορευμάτων, ήταν στὸ σημεῖο του Ἐβρου, πού και σήμερα ἀκόμη ὀνομάζεται «σκάλα». Τὸ καράβι αὐτὸ ήτο κοινοτικό, και τὸ ἐνοικίαζαν διὰ πλειοδοσίας, διάφοροι. Ὁ ναῦλος εἶχε ἕνα «μεταλλίκι», για δὲ τὰ ἄμáxia, 4 μεταλλίκια. Κι ὡς τότε, τὸ καράβι πήγαινε με τὰ «σουρίκια». Τοῦτο ὅμως, ἀπαιτοῦσε και μεγάλη τέχνη και μεγάλη δύναμη, για να μὴν παρασύρεται τὸ καράβι ἀπὸ τὸ ρεῦμα του ποταμοῦ. Τὸ καράβι, δούλευε χειμῶνα - καλοκαίρι. Ἰδίως κάθε Σάββατο, πού γινόταν στὸ Σουφλί τὸ «παζάρι», χιλιάδες χωρικοί, «τὸ δίχως ἄλλο», ἔπρεπε να περάσουν.

Μιά χρονιά, Ουμοῦμαι εἶχε παγώσει ὁ ποταμός, κι ἀναγκαστήκαμε νὰ κόψουμε τὸν πάγο σὲ πλάτος τέτοιο, ὥστε νὰ χωρῆ τὸ καράβι, νὰ περνάη.

Μάλιστα δέ, ὄχι μιὰ καὶ δυὸ φορές, ἀλλὰ πολλὲς φορές, πάγωνε τόσο πολὺ ὁ Ἔβρος, ὥστε νὰ μποροῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ περνοῦν πέρα - δῶθε, καὶ μόνοι των, καὶ μὲ τὰ ζῶα τους, ἀλλὰ καὶ νὰ κατακυλοῦν ὡς κεῖθε, μεγάλα βαρέλια μὲ κρασί, ποὺ τὸ πουλοῦσαν στ' ἀντικρυνὰ χωριά.

Ἄλλο ἓνα τέτοιο μεγάλο καράβι ὑπῆρχε, καὶ στὴν τοποθεσία «ξ' κ' (ι)», κοντὰ στὸ χωριὸ Μάνδρα, ὅπου ὑπῆρχαν στὴν ἀντικρυνὴ ὄχθη ὡς 3000 στρ. χωράφια καὶ μπαχτσέδες Σουφλιώτικοι, ποὺ ἀπὸ τότε μένουν ἀκαλλιέργητα.

Γιὰ τὴν ἐπικοινωνία λοιπὸν μὲ τὸ «πέρα» οἱ πλούσιοι κτηματῆες ἐπλήρωναν, σὰν ἐτήσιο δικαίωμα, 30 γρόσια.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

α) Εἰς ἐρώτησίν μου πρὸς τοὺς γέροντες, Ἄθ. Κουροῦδην ἐτῶν 70, Ἄπ. Τσιαμίταν ἐτῶν 85, καὶ Νικ. Παπαβλασάκη ἐτῶν 73, ἕαν, ὅταν ἦταν παιδιά, τραγουδοῦσαν καὶ τὰ κάλανθα «τῶν Φώτων», μού εἶπαν ὅτι, γιὰ νὰ μαζεύουν δῶρα, καθὼς τραγουδοῦσαν τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων «Χριστούγιανα — Προυτούγιαννα», ἔτσι τραγουδοῦσαν καὶ τὴν παραμονὴ τῶν Φώτων «Σήμερα ν'τὰ Φῶτα κι φουτισμός», ἀλλὰ καὶ τὴν Πρωτοχρονιά, μὲ ἓνα ραβδί στὸ χέρι φώναζαν «Σούρβα-σούρβα, κόλιαντα-κόλιαντα».

β) Ἀκόμη ὅτι, καὶ ἡ ἐορτὴ τῶν Γραμμῶν (30 Ἰανουαρίου) ἐορτάζετο λαμπρὰ πρὸ 60-100 ἐτῶν, καὶ ὅτι ἐδῶ στὸ Σουφλί οἱ Παντοπῶλαι ἔκαμναν «μικίκια» (= λουκουμάδες) καὶ κερνοῦσαν τὴν ἡμέρα αὐτὴ ὅλους τοὺς γνωστούς των.

γ) Στὸ «παζάρι» (= ἑβδομ. ἀγορὰ) τοῦ Σουφλίου ποὺ γίνεται κάθε Σάββατο, ἐρχόταν μεγάλο πλῆθος χωρικῶν ἀπ' ὅλα τὰ γύρω χωριά, ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Ἐβρου, γιὰ νὰ πουλήσουν διάφορα εἶδη, ἀλλὰ καὶ ν' ἀγοράσουν. Κι' ἐρχόταν κατὰ κανόνα «πεξῆ» μὲ τρουβάδες, καλάθια, μὲ κουβάδες γεμάτους τυρί, νόρι, βούτυρο καὶ ἄλλα, διανύοντας ἀποστάσεις 10-20 χιλιομ. εὐκόλα, ἄκοπα, ἀγόγγυστα. Κατὰ τὸ μεσημέρι, ἀγόραζαν ἀπὸ τὰ φουρνάδικα χάσιχο ψωμί, καὶ χαλβὰ μηλείνιο, λέγοντας: «Ρὲ καλὸ μ' πηδὶ» (ἂν ἦτο ἡλικιωμένος) ἢ «Ρὲ ἀντάχ» (ἂν ἦσαν συνομήλικοι), δόσι μ' ἓνα χάσιχου ψωμί, κι ἓνα γιούζ' (ι) (= ἑκατοδράμι) χαλβὰν μηλείνιουν». Καὶ καθόταν σὲ μιὰ γωνιά ἢ ὀπουδήποτε στὴν ἄκρη τοῦ πεζοδρομίου, κι ἔτρωγαν μὲ μεγάλη ὄρεξη καὶ λαιμαργία! Οἱ εὐπορότεροι ἀγόραζαν «τσιβιρμέ» (= ἀρνὶ ψητὸ) ἀπὸ τοὺς υπαίθριους μαγεῖρους.

Τὸ τί γινόταν ἐξ ἄλλου στὰ πανηγύρια, εἶναι ἄλλο πρᾶγμα ποῦ χρειάζεται εἰδική περιγραφή. Ἡ συρροή τοῦ πλήθους ἦτο τόση, ὥστε νὰ φθάνη τις 5-6.000 ἄνθρωποι, Ἕλληνες καὶ Τούρκους, μὴ λένε οἱ γέροι. Κι ὅλοι αὐτοὶ φιλοξενούνταν ἀπὸ τοὺς Σουφλιῶτες, ἐκτὸς ἀπὸ μερικοὺς ποῦ διενυκτέρευαν στὰ «Χάνια» (= Ξενοδοχεῖα) καὶ ἄλλους στὸ ὑπαιθρο. Καὶ γινόταν δύο πανηγύρια στὸ Σουφλί: τὸ 1ο, στίς 9 Μαΐου καὶ τὸ 2ο, στίς 26 Ὀκτωβρίου.

δ) Μὲ συνομιλίαν μου ποῦ εἶχα στίς 18.3.1968, ἀπὸ τὸν πάπο Ἀθανάσιον Τσιομπανούδη, ἡλικίας ἄνω τῶν 86 ἐτῶν, ἐπληροφορήθημ τὰ ἑξῆς:

1. Μοῦ σικὴ Χαλκίνη, «Μπάντα» στὸ Σουφλί. Πρὸ 70 καὶ πλέον ἐτῶν, εἶχε ὀργανωθῆ «Μπάντα» ἀπὸ 60 ὄργανα, τὰ ὅποια παρηγγέλησαν στὴ Γερμανία, καὶ ἐπληρώθησαν ἐν μέρει ἀπὸ τοὺς μουσικοὺς παίκτας, ποῦ εὐποροῦσαν, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τὴν Ἐφορειάν τῶν Σχολείων. Ὁ ἀρχιμουσικὸς λεγόταν Ἀντών. Ἐπταμηνίδης, καταγόμενος ἀπὸ τὴ Ραιδεστό. Τὰ γραφεῖα τῆς Μουσικῆς ἦταν στὸ σπίτι τοῦ Ἀναστ. Παπαναστασίου ἢ Ἀναστάσι(η) Ἐφέντη ὅπως τὸν ἔλεγαν τότε, πατὴρ τοῦ διακεκομμένου τώρα Βιολίστα Σταύρου Παπανασίου. Στὸ σπίτι αὐτὸ στεγάζονται ἤδη τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα Σουφλίου. Πῶ μπροστὰ βέβαια, εἶχε δημιουργηθῆ ὀρχήστρα ἐγχορδῶν, μὲ ἀρχιμουσικὸν ἓνα παλαιολαδίτην, μὲ «μουσικὴν» ἀγνώστου ἐπωνύμου, καὶ ἀπὸ τὰ μέλη αὐτῆς, ἐσχηματίσθη ὁ πυρὴν τῆς Μουσικῆς. «Ἀπὸ ὅλους ἐκεῖνους μόνον ἐγὼ ζῶ, μὴ λέγει ὁ ἀφηγητὴς μου Τσιομπανούδης. Ἐνθυμοῦμαι ὅμως καὶ τοὺς Χρ. Κουκόλην, Σταματάκην, Δημ. Εὐσταθίου, Ἀθαν. Εὐσταθίου, Χριστόδ. Γκόρτσιανταν, Δημ. Τερζοῦδην, Δημ. Σταυρινέν, Παναγ. Δεμερτζῆν κλπ. Διήρκεσε δὲ ἡ Μουσικὴ ἀπὸ τὸ 1908-1912. Ἦτο τόσο καλὰ ὀργανωμένη, κι ἔπαιζε τόσο ὠραία, ὥστε ὅλοι ὅσοι ἄκουγαν θαύμαζαν καὶ μᾶς ἔλεγαν «μπρόβο». Ἐγὼ ἔπαιζα ἄλλοτε κλαρίνο, ἄλλοτε φλάουτο, κι εἶχα μεγάλη κλίση στὴ μουσική. Ἡ «μπάντα» ἔπαιζε στίς Πλατεῖες ἐπ' εὐκαιρίαν τῶν μεγάλων Χριστοκῶν Ἑορτῶν, Χριστοῦγεννα, Πάσχα, Ἀπόκριες, ἀλλὰ καὶ στοὺς γάμους τῶν πλουσίων οἰκογενειῶν, ποῦ ἔδιναν καὶ μπαξίσια στοὺς μουσικοὺς. Ὁ Γ. Καφαλίδης, ἦτο στὴν ὀρχήστρα. Ἡ Μουσικὴ ἔπαιζε ὑποχρεωτικὰ καὶ στίς Τουρκικὰς Ἐθν. γιορτὰς. Μετὰ τὸ 1912 ποῦ ἄρχισαν τὰ πολεμικὰ γεγονότα μέσα στὴ γενικὴ σύγχυση, προσθέτει ὁ συνομιλητὴς μου ποῦ εἶναι ἀρκετὰ ἐγγράμματος, γιὰ πῆγε λέγει ὡς τὴν 7η τάξη, δὲν ἔμεινε ὄρεξη τέτοια, κι ἔτσι ἡ Μουσικὴ διελύθη «ὀλοσχερῶς». Ξανάγινε ὅμως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Θράκης στὰ 1924-25 μὲ ἀρχιμουσικὸν τὸν καθηγητὴ τοῦ Γυμνασίου Βραχάμη, κι ὕστερα τὸν Χρ. Γκαυφύλια, βαρελοποῖο, γιὰ τὸ Βραχάμη περιορίσθηκε στὴ Μανδολινάτα τοῦ Γυμνασίου, μὲ βοηθοὺς του, τὸ Γιώργο Τσιτσιπάτα, ταμιακὸν ὑπάλληλο, καὶ τὸν Κώστα Βογιατζῆ, δάσκαλο. Σήμερα τὴν Μουσικὴ τὴ διευθίνει ὁ κ. Ἀριστείδης Χριστοφόρου (ἢ Ἀριστὴς), Δημοτ. ὑπάλληλος,

και την έχει καταρτίσει όσο ποτέ άλλοτε. Η μουσική παίζει και πάλι σ' όλες τις Έθνικες γιορτές και εκτάκτως στην πλατεία της πόλεως, όπου παιανίζει πολύ επιτυχώς διάφορα έμβατήρια, αλλά και πολλά παλαιά Σουφλιώτικα τραγούδια.

Έπαναλαμβάνω ότι, αρχιμουσικοί ήσαν: 1) Χρ. Γκαυφύλιας, 1947-1957, 2) Κων. Μπογιατζής, 1958-63, 3) Άπό το 1953-1965, δέν υπήρχε μουσική, 4) ό κ. Άριστ. Χριστοφόρου 1965 έως τώρα, (1968).

2. Σ υ ν ε χ ί ζ ο ν τ α ς ό σ υ ν ο μ ι λ η τ ή ς μ ο υ, λέγει: Καθώς ένθυμοϋμαι καλά, ένψ μιιά μέρα ήμουν στο καφενεϊο του παπου σου Χρ. Μπαμπαλίτη, είδα τον πατέρα σου παπα Σταμάτη να διαβάζη μιιά Έλληνική Έφημερίδα. Κατά κακήν τύχη, είχεν έλθει τή στιγμήν εκείνην κι ένας Τουρκος ταγματάρχης. Τήν έκρυψε άμέσως τήν έφημερίδα ό πατέρας σου, μα είχε καταλάβει ό Τουρκος κι έθύμωσε πολύ. Είδε κι έπαθε τότε ό παπούς σου να καθησυχάση τον Τουρκο, μα με τήν άυστηρή σύσταση να διαβάσουν εις τό έξής μόνο τουρκικές έφημερίδες. "Έλα όμως που ή λαχτάρα τής έλεύθερης Έλλάδας, μς έκαιγε τόσο που με κάθε τρόπο, προσπαθούσαμε όλοι μας να βρούμε καμμιιά έφημερίδα των Άθηνών από ταξιδιώτες» να διαβάσουμε τά κατορθώματα του Έλληνικού στρατου.

3. Θ υ μ ο ϋ μ α ι έ π ί σ η ς ό τ ι, μετά τό πραξικόπημα του «Έντέκιοις», ήλθε στο Σουφλι ένας Τουρκος στρατηγός με 30 χιλ. στρατό, με πολυ κακές διαθέσεις, και θα κατέστρεφαν τό Σουφλι, έν δέν πρωτοστατούσαν οι καλοι πατριώτες προύχοντες. α) Πασχάλης Μανάλης και β) Χατζηχρηστός Νταούλας.

Και κατώρθωσαν να σώσουν τήν πόλη, από σφαγή και καταστροφή, επιδεικνύοντας τά παράσημα, που τους είχε δώσει ό Σουλτάνος Χαμίτ, διότι προ έτών, είχαν σώσει με θάρκες τους κατοίκους των τουρκικών χωριών κοντά στον Έβρο «Χάντζιας» (= Τάρσιον) και «Γουακιρτζή» (= Πυρόλιθος), των όποιων οι κάτοικοι, εις μιάν πλήμμυραν του Έβρου, εκινδύνειψαν να πνιγούν.

Άπρος τον σκοπον αυτόν μάλιστα, είχαν επιτάξει τήν ξυλεία όλων των ξυλεμπόρων τής πόλεως και εκαναν πολλές θάρκες, με τις όποιες διεπεραιώσαν ανθρώπους και ζωα καθώς και οικοσκευές, σε ασφαλές μέρος.

Σήμερα τά χωριά αυτά δέν κατοικούνται, διότι τους πρόσφυγες που είχαν εγκατασταθή έμεϊ μετά τήν εκκένωση τής Άν. Θράκης, ή Έλληνική Κυβέρνησις προ έτών τους εγκατέστησε στο χωριο Τυχερό, δια τους αυτούς λόγους, των επικινδύνων δηλ. πλημμυρών του Έβρου ποταμου.

4. Ἐνθουμοῦμαι ἀκόμη ὅτι, ὁ πατέρας σου Παπασταμάτης, ἦτο ὁ πιὸ ἐγγράμματος δάσκαλος καὶ ὁ πιὸ ἀξιοσέβαστος ἱερεὺς τοῦ Σουλφίου, καλλίφωνος.

5. Ὅταν, στὰ 1912 ἦλθαν οἱ Βούλγαροι σὰν προσωρινοὶ σύμμαχοι τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Τούρκων, τοὺς ὑποδέχθηκε ὁμᾶς ἐνόπλων Σουφλιωτῶν, πρᾶγμα ποὺ ἔκαμε ἀρίστην ἐντύπωσιν ὄχι μόνον σ' αὐτούς, ἀλλὰ καὶ στὸν συνοδεύοντα Αὐστριακὸν Πρέσβυν. Ἦσαν δὲ 300 Βούλγαροι ἱππεῖς καὶ δύο χιλ. «ντομπροβόλτσκιδες» (= ἐθελονταὶ ρακένδυτοι). Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῶν ἐναντίον τοῦ Γιαβὲρ Πασσᾶ, ἐπὶ κεφαλῆς ἦσαν οἱ ἔνοπλοι Σουφλιῶται ὡς ἀτρόμητοι πολεμισταί.

Ὅταν ἔφθασαν κοντὰ στὸν Πέπλο, τοὺς κηῖρε ὁ αὐτομολήσας ἀπὸ τὸν Τουρκ. στρατὸ Σουφλιώτης Πασχ. Φούσκας, ὁ ὁποῖος διηγῆθηκε τὴν οἰκτρὰ κατάστασιν τῶν Τούρκων, ὡς ἐκ τῶν κακονχιῶν, καὶ ὅτι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ παραδοθοῦν, πρᾶγμα ποὺ ἔγινε ὅπως ὅλοι ξεύρουμε. Λεπτομέρειες τοῦ γεγονότος τούτου, θέλει ἀναφέρει ὁ ὑποφ. εἰς εἰδικὸν κεφάλαιον

6. Ὁ θαλλερός γέροντας Βλάσιος Βλασάκης, γιὰ τὰ «καντάρια» τοῦ Σουφλίου μᾶς λέγει τὰ ἑξῆς: Ὑπῆρχαν 4 καντάρια. Τὸ 1ο ἦτο ἐδῶ ποὺ εἶναι τώρα ἡ Στρατ. Λέσχη, ἀλλὰ μπροστὰ ἀπὸ χρόνια, τὸ μετέφεραν κοντὰ στὸ Σταθμὸ, στὴν πλατεία ὅπου τὸ σπῖτι τοῦ Νίκου Τιάκα.

Τὸ 2ο, ἦτο στοῦ Ἀραμπατζῆ τὸ πηγάδι, διότι τότε ὁ δημόσιος δρόμος κατέβαινε ἀπὸ μεῖ, περνοῦσε ἀπὸ τοῦ Καλδόγλου, ἀπὸ τοῦ Καλπάκα καὶ ἀπὸ τὸ «γκετσεμέκι» δηλ. τὴ διασταύρωσιν τῆς σιδηρ. γραμμῆς, ἀκολουθοῦσε ὅπως καὶ τώρα πρὸς Κίοιντερε. Ὅταν ὅμως κατὰ τὸ 1906 ἔγινε τοῦ Ἰταλοῦ ἡ φάβρηκα (= τὸ μεταξεργοστάσιο), γιὰ νὰ περνᾷ ὁ δρόμος κοντὰ ἀπ' τὸ εργοστάσιο, χαράχθηκε ὅπως εἶναι σήμερα.

Τὸ 3ο καντάρι ἦτο στὸ σταυροδρόμι «Κασπάρ'(η)» καὶ τὸ 4ο στὸ παρεκκλήσι τοῦ Προφ. Ἡλία.

Ἡ ζύγισις, ἐγίνετο ὅπως καὶ σήμερα. Ἀφαιροῦσαν τὸ ἀπόβαρο τοῦ ἄμαξιτοῦ καὶ φορολογοῦσαν τὸ ὑπόλοιπο. Ἡ φορολογία ἦτο 12%, εἰς εἶδος. Μόνον ἀπὸ τὰ σταφύλια ἔπαιρναν δραχμές.

Πιὸ παλιά, ἡ φορολογία γινόταν κατὰ προσέγγισιν μὲ τὸ μάτι, ἀλλ' ἔτσι γίνονταν ἀδικίες. Τὰ καντάρια, τὰ ἔφερε πρῶτος ὁ ἔμπορος Σταματάκης, καὶ γιὰ νὰ πληρωθῆ τὴν ἀξία τους, ἐπὶ πλέον τοῦ φόρου 12%, ἔπαιρνε ἀπὸ τὸν καθένα ἓνα δῦλεπτο. Ὅμως γιὰ νὰ μὴ γίνεται κι αὐτό, συμφωνῆσαν ὅλοι κι ἔβαλαν ἓνα ποσὸν καὶ τὰ ξεπλήρωσαν. Τὰ καντάρια χρησιμοποιήθηκαν κανονικὰ ὡς τὸ 1913, ποὺ ἦλθαν οἱ Βούλγαροι.

Ἡ πλειοδοσία τῆς «δεκάτης» γινόταν ἐνώπιον τοῦ Δημάρχου καὶ τοῦ

Τούρκου γραμματέως, και κατεκυρώνετο σὲ πλουσίους ἐμπόρους ὅπως ὁ Νικ. Γιάκας, ὁ Ἀθ. Κόκαλης, ὁ Γκιρτζής, ὁ Σταμ. Κοῦκος κλπ. Οἱ πλειοδῶται τῆς δεκάτης, συνήθως κέρδιζαν, ἀλλὰ καμμιά φορὰ και ἔχυναν, καθὼς ὁ πάπο Σταματάκης. *

Ὁ ἰδεκατιστῆς ἔμπορος, μποροῦσε νὰ νοικιάσῃ και ἕνα χωριό, ἀλλὰ και πολλὰ χωριά, ὅπου εἶχε και ἀποθήκες. Τῆ δεκάτῃ τῶν χωριῶν τὴν προεκήρυσσεν ὁ «Καμμακάμης» (= ὁ ἑπαρχος) Σουφλίου.

7. Φωτισμὸς σπιτιῶν και πόλεως Σουφλίου τὸ 1867-1967. Ἀφηγητῆς μου ὁ πάπο-Ἡλ. Καζάκος ἐτῶν 75. Ὅταν ἦμουν παιδί 10-12 χρόνων, θυμοῦμαι ὅτι εἶχαμε στὸ σπίτι λάμπα τενεκεδένια μὲ «μέγκενε» (= μηχανισμὸς φυτιλιῦ) και λαμπουγγιάλι. Οἱ λάμπες ἦταν μικρὲς τοῦ τοίχου, και γιὰ τὰ καφενεῖα και μαγαζιά μεγάλες ἀπὸ Νο 14-24, κρεμαστὲς ἀπὸ τὸ ταβάνι (= ὄροφή). Στὰ παλιότερα χρόνια, ὅλα τὰ σπίτια μὰ κυρίως τὰ φτωχόσπιτα, ἐφωτίζονταν μὲ «καντήλια» (= λυχάρια) διαφόρων σχεδίων και μεγεθῶν. Ἦταν τενεκεδένια, και ἄναβαν ἄλλα μὲ γκάξι (= πετρέλ. καθαρὸ) κι ἄλλα μὲ λάδι. Ἐβγαζαν ὅμως πολὺ καπνὸ, και γι'αυτὸ τὰ σκάλωναν μέσα στὸ τζάκι, ἢ σὲ εἰδικὸ λυχνοστάτη.

Πολλὲς φορὲς κι ἕνα πῆλινο πιάτο μὲ ἕνα φυτίλι ἢ σκέτο θαμβάκι, γινόταν λυχνάρι, μὲ λίγο σαμόλαδο γιὰ κανύση ὕλη. Ἦταν ὅμως πάντα ἐστία κινδύνου, ἰδίως ὅταν μὲ τὸ λυχνάρι πηγαίνανε νύχτα στ' ἀχούρια νὰ περιποιηθοῦν τὰ ζῶα. Τὰ μαγειρεῖα, ὅπως τὸ δικό μας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κρεμαστὴ λάμπα, σκάλωναν ἔξω κι ἕνα λυχνάρι ἀσετυλίνης γιὰ τὰ ἐξωτερικὰ τραπέζια. Λυχνάρια τέτοια, χρησιμοποιοῦσαν γενικῶς στὰ «παγκίρια» (= πανηγύρεις). Κι ἔβγαζαν πολὺ δυνατὸ φῶς. Τέτοια δυὸ μεγάλα φανάρια χρησιμοποιοῦσε κι ὁ σιδηρ. Σταθμὸς Σουφλίου ὡς τὰ 1925.

Ἀκόμα παλιότερα χρησιμοποιοῦσαν και दाδί. Δαδί χρησιμοποιοῦσαν και στὰ χρόνια τῆς κατοχῆς (1941-44) ἀκόμη και λυχνάρια, μὲ λάδι, λυωμένο «ξύγκι», διότι ἡ μηχανὴ ρεῖματος δὲν λειτουργοῦσε ἐλλείπει καυσίμων.

Οἱ μαθηταὶ μὲ δυσκολία πολλὴ διάβαζαν κοντὰ στὸ φῶς τῆς φωτιᾶς τοῦ τζακιοῦ, τοῦ दाδιοῦ και τοῦ κανδυλιοῦ, κι ὅμως ἀπέδιδαν πολλὰ!...

Στὰ παλιὰ χρόνια ἀκόμη εἶχαν και φανάρια μὲ «σπαρματσέτα» (= κερὶα παραφίνης) γιὰ νὰ ταγίζουσαν τὰ ζῶα, ἀλλὰ και νὰ πηγαίνουν στὰ «νυχτέρια».

Ἡ Δημαρχία γιὰ τὸ φωτισμὸ τῆς πόλεως, εἶχε κατὰ μῆκος τῶν δρόμων μεγάλα φανάρια στηριγμένα σὲ σιδερένιους πασσάλους και μέσα λάμπες πετρελαίου πὺν τις ἄναβαν μόλις σκοτείνιαζε και τις ἔσβυναν μόλις χάραζε οἱ «πασβάντηδες» (= νυκτοφύλακες).

Κι ἦσαν αὐτοὶ 4, ὅσες και οἱ Συνοικίες τῆς πόλεως. Κάθε Συνοικία δέ,

είχε κι από ένα μουχτάρη. Ὁ Δήμαρχος ἐλέγετο Μουχτάρμπασης. Πασβάντηδες παλιούς, θυμούμαι τούς: Χαρ. Πύργαρη, τὸν Χρ. Βλασάκη, τὸν Πασχ. Παρθένο καὶ τὸν Νικ. Νικολτσιούδη. Ἄλλα ἄς κάμουμε τὴν παρέκβαση νὰ ποῦμε ἐπ' εὐκαιρία μερικὰ γιὰ τούς «Πασβάντηδες». Τούς ἐπλήρωσε ὁ Δήμος κι εἶχαν ὑποχρέωση ἐκτός ἀπὸ τὸ ἀναμια τῶν φαναριῶν καὶ νὰ φυλάγουν ὅλη τὴ νύχτα τὴν πόλη, ἀπὸ τούς κλέφτες, καὶ νὰ καλοῦν συναγεμὸ ἐν ὥρᾳ κινδύνου. Εἶχαν πάντα στὸ χέρι μιὰ χονδρὴ ξύλινη μαγκούρα ποὺ ἡ βάση της ἦτο σιδερένια, ποὺ κάθε τόσο τὴ χτυποῦσαν βαδίζοντας στοὺς δρόμους, γιὰ νὰ δηλώνουν τὴν παρουσία τους. Πολλές φορές, καθὼς κατηφόριζαν τούς πλακόστρωτους δρόμους, πετοῦσαν τὴ μαγκούρα αὐτή, καὶ μέσα στὴ σιωπὴ τῆς νύχτας, ἀκούσταν ἕνας τρομακτικὸς κρότος, ποὺ ἔκανε νὰ φοβοῦνται ὅλοι καὶ δὴ οἱ λωποδύτες ποὺ τυχὸν βγαίνανε γιὰ «σόνιτισμα» (= κλοπὴ).

Οἱ πασβάντηδες, ἦταν διαλεγμένοι ὅλοι ἕνας κι ἕνας, παλληκαράδες, ρωμαλέοι, ἀτρόμητοι, μεγαλόσωμοι ποὺ νὰ προκαλοῦν φόβο καὶ σεβασμὸ.

Τὰ κανδήλια καὶ τὰ φανάρια καταργήθηκαν δριστικὰ κατὰ τὸ 1928, ὅταν τὴν πρώτη ἠλεκτροπαραγωγὸ μηχανὴ τὴν ἐγκατέστησεν ὁ ἐργολάβος Δρούγας.

Τὴν πρώτη βραδυὰ μάλιστα ποὺ ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια κι οἱ δρόμοι ἐπλημμύρισαν ἀπὸ πλούσιο φῶς σὰν παραδεισένιο, δὲν τὴν ξεχνᾷ κανεὶς Σουφλιώτης, γιὰτὶ ὅλοι βγήκαν στοὺς δρόμους, καὶ τὴ νύχτα ἐκείνη γυροῦσαν ἐορταστικὰ ὡς τὰ χαράματα τὸ 1931, τὴν ἐπιχείρηση τὴν ἀγόρασαν οἱ: Οἰκονομίδης, Τερζοῦδης, κι ὁ πλούσιος θλάχος Γκίκας, τὸ δὲ 1957 ἡ Δ.Ε.Η. (= Δημοσ. Ἐπιχ.) σὺς ἠλεκτρισμοῦ).

8. Ἡ σ υ ν ἄ δ ε λ φ ο ς δ ι δ) σ σ α Μ ο ὔ τ λ ι α Π η ν ε λ., μοῦ εἶπεν ὅτι γιὰ τὴ θεραπεία τοῦ «ἰκτέρου» οἱ γρηῆς χρησιμοποιοῦσαν ἕνα πρωτότυπο φάρμακο: Καίγανε στὴν ἄκρη ἕνα ξερὸ κλαδάκι βασιλικοῦ καὶ μ' αὐτὸ ξύνανε ἕνα σημεῖο στὸν οὐρανίσκο ἢ κάτω ἀπ' τὴ γλώσσα. Σὲ 2-3 φορές, ὁ ἰκτερος ἐθεραπεύετο ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς.

9. Ἡ ρ ὄ τ η σ α τ ὸ Γ ι ὠ ρ γ η Μ π α μ π ἄ ρ α, γιὰ τοῦ «Τιτέλ'(η)» (= Ἀριστοτέλη Μπαμπάρα) ἀπὸ ποιὸν ἔμαθαν τὴν τέχνη τοῦ χαλβατζῆ καὶ μπουζατζῆ, καὶ μοῦ εἶπεν ὅτι, αὐτὸς κι ὁ ἀδελφὸς του Δημήτρης ἀπ' τὸν πατέρα τους, καὶ κείνος ἀπὸ κάποιον Ἀρβανίτη Ἠπειρωτὴ ποὺ ἐρχόταν στὰ πανηγύρια καὶ πουλοῦσε χαλβᾶ καὶ μπουζᾶ. Ὁ χαλβᾶς, ἦτο ὁ «τσιρλουχαλβᾶς» ὁ «μηλείνιος» ὁ «καρυδένιος» κι ὁ «σαμέϊνιος».

Τὸν καρυδένιο χαλβᾶ τὸν χρησιμοποιοῦσαν τὴν Κυριακὴ τῆς Τυρινῆς γιὰ τὸ «χάσκαρ'(η)».

Καὶ τὸν ἔπαιζαν ἔτσι: Ἀπὸ τὸ ταβάνι τοῦ δωματίου κρεμοῦσαν ἕνα σπάγγο ποὺ ἔφθανε ὡς ἕνα μέτρο ἀπὸ τὸ πάτωμα. Στὴν ἄκρη τοῦ σπάγγου ἔδεναν

Ένα αρκετά μεγάλο κομμάτι καρυδένιο χαλβά. Τα παιδιά έπαιρναν θέση γύρω απ' τὸ χαλβά. Τότε, ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ἔπιανε τὸ σπάγγο, καὶ πλησίαζε τὸ χαλβά στὰ ἀνοιχτὰ στόματα τῶν παιδιῶν, καὶ τὸν γυροῦσε γύρω - γύρω. Τὰ παιδιά, ἐπὶ πολὺ ὥρα, προσπαθοῦσαν νὰ δαγκώσουν τὸ σκληρὸ χαλβά, μὰ δὲν τὸ κατῶρθωναν καὶ γέλια ἀκράτητα, ἔδιναν τὸν τόνο μιᾶς ἐξαιρετικὰ εὐθυμῆς γιορτῆς. "Όταν τέλος κάποιος κατῶρθωνε νὰ κρατήσῃ στὰ δόντια τὸν χαλβά, ὅλοι φωνάζανε δυνατὰ «Μπράβοοο!».

Τὸν «τσιρλουχαλβά» πάλι τὸν πουλοῦσαν στὰ πανηγύρια. Τὸν βάζανε μέσα σὲ μεγάλα κασόνια. Ἀκόμα καὶ σήμερα πουλάει ὁ Γιώργης Μπαμπάρας τέτοιον χαλβά. Δὲν ὑπῆρχε Σουλιώτικο σπίτι πού νὰ μὴν εἶχε προμηθευθῆ μισὸ ὡς ἓνα κιλὸ τσιρλουχαλβά. Ἦτο πολὺ νόστιμος, κι ἔμοιαζε μὲ τὸν ἀφρὸ τῆς πάστας. Καὶ ξοδεύταν 400-500 κιλά τέτοιος χαλβάς πού γινόταν μὲ ζάχαρη καὶ χόρτο «τσιέν'(ι)».

Ἐξ ἄλλου στοὺς δρόμους τοῦ Σουφλίου πουλοῦσαν καὶ ἄλλα ἀναψυκτικὰ καὶ θερμαντικὰ, ὅπως, 1) τὸ μποζιά, ἓνα πυκνόρρευστο παρασκευάσμα μὲ ζάχαρη, κεχρί, καὶ ζυμάρι, πού πουλάει ἀκόμα στοὺς δρόμους τὸ καλοκαίρι, ὁ Δημήτρης Μπαμπάρας.

2) Λεμονάδα, πού πουλοῦσαν σὲ τεράστια μετὰλλινα δοχεῖα, κρεμασμένα ἀπὸ τὸν ὄμο οἱ Ἀρβανίτες, καθὼς εἶδα πρὶν πολλὰ χρόνια καὶ στὴ Θεσσαλονίκη.

3) Σαλέπι, τοῦτο τὸ πουλοῦσαν τὸ χειμῶνα, σὰν θερμαντικὸ, σὲ φλυτζάνια καφέ, ἢ ποτήρια χονδρὰ κρασιοῦ. Τέτοιο ἔπιναν πρῶι-πρῶι, οἱ ἀγουροξυπημένοι, καὶ οἱ ἐργάτες πηγαίνοντες στὴν ἐργασία τους. Ὡς τὰ 1951-1952, ἦτο ἀκόμη ἓνας γέρο-Σουφλιώτης, πού γυροῦσε στοὺς δρόμους καὶ πουλοῦσε. Ἀκόμη ἔκανε καὶ ὁ καφεπώλης Χαράλ. Ντιώνιας στὸ καφενεῖο του.

Ὁ πάπο-Θανάσης Τσιομπάνογλου ἢ Μπόκογλου, μοῦ εἶπεν ὅτι, καὶ σήμερα ἀκόμη, κάθε ἀποκριά, πουλᾶνε μὲ τὸ γυιὸ του στὸ Ζαχαροπλαστεῖο τους, 2.000-3.000! κιλά χαλβά, σαμείνιο καὶ καρυδένιο, πού τὸν προμηθεύονται ὄχι μόνο οἱ Σουφλιῶτες μὰ καὶ οἱ χωρικοί.

10) (27.12.1967). Ἀπὸ τὸν Ἀπόστ. Τσιμιτίαν, στὴν ἐρώτησή μου ἄν κρατοῦσαν τὴ νηστεία τῶν Χριστουγέννων, μοῦ εἶπε τὰ ἑξῆς:

Νηστεύαμε, γενικῶς ὅλοι οἱ Σουφλιῶτες, μικροὶ-μεγάλοι, ἄνευ ἐξαιρέσεως. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ὑγιεῖς καὶ ἀσθενεῖς ἀκόμη. Νηστεύαμε μὲ μεγάλο φανατισμό. Σ' ὅποιον δὲν «κρατοῦσε» κι ἔτρωγε, τοῦ ἔδειχναν μεγάλη ἀδιαφορία, τὸν ἔλεγαν «Οὐθρὸ» (= Ἑβραῖο), καὶ «Τούρκου» (= Τοῦρκον, δηλ. ἄπιστον). Κανεὶς λοιπὸν δὲν χαλοῦσε τὴ «Σαρακοστή» αὐτή, ἀλλὰ καὶ τοῦ Πάσχα καὶ τοῦ 15)αὐγούστου. Ἐπίσης καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ ἔτους, ἐνήστευαν κάθε Τετάρτη καὶ Παρασκευή, ἀπὸ λάδι, ψάρι καὶ κρέας. Κι ὅσο πλησίαζαν τὰ Χριστούγεννα, χαιρόταν ὅλοι πάρα-πολύ, περιμένοντας μὲ ἀγωνία

νά φάνε και νά χορτιάσουν, γάλα, βούτυρο, τυρί, κρέας, κοττόπουλα, μπίμπες, κάζες, και δη τὰ περίφημα χριστουγεννιάτικα φαγητά «μπόμπο», «πιρζόλις» και γλυκά, «μπακλαβού» και «καντίφ'(ι)».

Τὴν ἐπίβλεψη τῶν σφαγίων οἰκιακῶν ζώων τὴν εἶχαν οἱ «νοικοκυρές». Ἐπρεπε νὰ τὰ παχύνουν πολὺ. Καὶ τὸ κατώρθωσαν. Παρ' ὅλον ὅτι δὲν εἶχαν τότε βελτιωμένες ράτσες πουλερικῶν και χοίρων, συχνὰ τὰ γουρούνια εἶχαν βάρος ἄνω τῶν 100 ὀκόδων (= 1280 γραμμ. = ἡ μία ὀκά), οἱ μπίμπες ὡς 5 ὀκάδες, οἱ χῆνες ὡς 8 ὀκ. Τίς χῆνες, μερικοὶ τίς κλείνανε σὲ στενὸ κλουβὶ μὲ τὰ πόδια τους καρφωμένα, και ἐπιπροσθέτως τίς τὰγίζαν βῶλους ἀπὸ ζυμᾶρι. Ἔτσι τίς παχαίνανε πάρα-πολύ. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τοῦ χρόνου γινόταν και οἱ γάμοι, και μάλιστα μὲ τὰ καινούρια κρασιὰ γύρω στὶς 26 Ὀκτωβρίου, πρὸ τῆς νηστείας βέβαια.

Μὴ λησμονήσω νὰ σοῦ πῶ, λέγει ὁ ἴδιος, ὅτι κατὰ Σεπτέμβριον, ὅλα τὰ σπίτια ἔκαναν Ἁγιασμό. Ἐκαλοῦσαν δηλ. τὸν παπᾶ, μὲ τὴ σειρὰ σὲ κάθε σπίτι, ὅπου και Ἁγίαζε μὲ τὴν τελετὴ τοῦ Ἁγιασμοῦ τὸ «σπόρο» τῆς νέας σπορᾶς, πὸ ἐγίνετο ἀπὸ 15 Σ)βρίου, ὡς τὰ τέλη Νοεμβρίου τὸ πολὺ, ἀναλόγως τῶν καιρικῶν συνθηκῶν. Πάντως οἱ προκομμένοι γεωργοὶ ὡς τὸν «Ἄϊ Δημήτρη», ἐτελείωναν ὅπωςδὴποτε τὴ σπορὰ τῶν Δημητριακῶν.

Τὸ ἄναμμα τοῦ τσιγάρου.

Τὸν παλιὸ καιρὸ, πὸ σπάνιζαν τὰ σπύρτα, κι οὔτε ὑπῆρχαν οἱ διαφορῶν τύπων σημερινοὶ αὐτόματοι «ἀναπτήρες» (9.12.67), τὸ τσιγάρο, τὸ ἄναβαν μὲ καρβουνάκια, πὸ τὰ κρατοῦσαν μὲ τὴ μασιὰ τοῦ τζακιοῦ ἢ μὲ κανένα ἀναμμένο κλωναράκι. Στὸ σπίτι, τὸ καρβουνάκι τὸ πῆγαινε ἢ νύφη στὸν πεθερὸ, ἀπὸ τιμὴ και σεβασμὸ, μὰ και τὰ μικρὰ ἐγγονάκια τὸ εἶχαν μεγάλη χαρὰ, νὰ δώσουν φωτιὰ στὸν παποῦ.

Στὸ καφενεῖο πάλι, εἶχαν ἓνα πῆλινο τασάκι πάνω σὲ κάθε τραπέζι, σὸν ὅπως τώρα τὰ «στακτοδοχεῖα» κι ὁ καφετζῆς πρόσεχε ποιοὶ καπνίζουν, γιὰ νὰ τοὺς πηγαῖνη καρβουνάκι στὸ «τάσι». Καμμιά φορὰ ὅμως τοῦ τὸ ἰπενθύμιζαν κι οἱ πελάτες, λέγοντας: «Ρὲ καφετζῆ, φέρι μας ἓνα καργανούδ'(ι), νὰ ἀνάψουμιν τοῦ τσιγάρου».

Εἶχαν ὅμως στὶς δίπλες τοῦ «ζουναριοῦ» γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο, οἱ καπνιστές, και μιὰ τσακμακόπετρα ἀπ' τίς δοκάνες, ἓνα μακρὸ βαμβάκερὸ φυτίλι ἢ «ἴσκα» μουριάς, και ἓνα σιδερένιο εἰδικὸ ἔλασμα, πὸ κτυπώντας το καταλλῆλως στὴν τσακμακόπετρα, ἀνάβαν μὲ τὸ σπινθηρισμὸ τὸ φυτίλι, και μ' αὐτὸ τὸ τσιγάρο τους. Λίγο ἀργότερα, εἶχαν ἐφευρεθῆ τὰ «τσακμάκια»,¹ πὸ ἦσαν

1. Λέξη πεποιημένη, ἀπὸ τὸν παραγόμενο ἦχο τοῦ κτυπήματος.

δύο ένωμένοι μετάλλινοι σωληνίσκοι, πού στόν έναν ὑπῆρχε τροχίσκος μέ τσακμακόπετρα στερεωμένη ἀπό ένα βιδωτό ἐλατήριο, καί στόν ἄλλο ένα μακρὸ κόκκινο ἢ λευκοθαμβοκερὸ φυτίλι, μέ ένα σφαιροειδές γαντζάκι, ὥστε, μετὰ τὸ ἀναμια τοῦ τσιγάρου, νὰ κλείνη ἐρμητικά τὸν σωληνίσκο, ὥστε νὰ σβύνη ἐντός, τὸ ἀναμμένο φυτίλι. Καί διαρκοῦσε αὐτὸ πολλοὺς μῆνες, χωρὶς τὴν ἀνάγκη θεξίνης. Οἱ κάπως εὐκατάστατοι, χρησιμοποιοῦσαν σπύρτα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πού τᾶλεγαν «γκιμπρίτια». Οἱ τσορμπατζήδες κάπνιζαν «ναργιλές». Τὸν καπνὸ ἢ καθὼς τὸν ἔλεγαν τότε «τιουτιοῦν» τὸν κόβανε οἱ ἴδιοι, ἢ τὸν ἀγόραζαν ἔτοιμο κομμένο, συσκευασμένο σὲ εἰδικὸ πακέττο, μαζί μέ φυλλάδιο, ἀπὸ τσιγαρόχαρτα. Στὴν κατοχὴ (1941—44) χρησιμοποιοῦσαν κομμένο καπνὸ καί μὴ ὑπάρχοντος σιγαροχάρτου, φύλλα ἀπὸ βιβλία, ἢ φύλλα ἀπὸ «παλιὰ δεφτέρια». Χρυσὲς δουλειὲς κάνανε τότε μερικοὶ Σουφλιῶτες, πουλῶντας χειροποίητα τσιγάρρα, ἢ τῆς μαύρης ἀγορᾶς τσιγάρρα Τουρκικα ἢ Βουλγάρικα. Ἐνα πολὺ σπουδαῖο γεγονός μᾶς διηγήθηκε σχετικὰ, ὁ γιατρὸς Ὁρεσιάδος κ. Λάκης Παπάζογλου: Στὸ διάστημα τῆς κατοχῆς εἶχαν ένα ἐργάτη πού τὸν στέλνανε στὰ κτήματα. Κάθε βράδυ ὅμως τοὺς ζητοῦσε καί μερικὰ χαρτιά, γιὰ νὰ τυλίγη τὰ τσιγάρρα του. Κι' εἶχαν πολλὰ χαρτιά, ἰδίως ἀπ' τὸν παπὸ τῶν Πασχ. Παπάζογλου, γνωστὸν συγγραφέα γεωργικῶν βιβλιαρίων καί τ. πρόεδρο Γεωργ. Συνεταιρισμῶν. Καί κόντευε νὰ ἐξαντληθῆ ἡ φυλλάδα αὐτή, ὅταν ἐπρόσεξαν ὅτι ἀποτελοῦσε συγγραφὴν ἀπὸ ἱστορικὰ ἀπομνημονεῦματά του περὶ Σουφλίου. Ὅμως, ἦταν πιά ἀργά. Ἀπωλέσθη μιὰ πολύτιμη ἐργασία, ἑνὸς παλαιοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, περὶ Σουφλίου, κι εἶχε γίνε νει καπνός!

Τὸ «Γιάντιχ», ἓνα παλιὸ ἔθιμο.

Τί σημαίνει ἡ λέξη ἀκριβῶς, δὲν γνωρίζω, οὔτε καί ἐὰν εἶναι Ἑλληνική. Μᾶλλον τὴν νομίζω γιὰ Τουρκική.

Ἦτο ὅμως τὸ «γιάντιχ» ἓνα ἔθιμο, ἓνα παιγνίδι μποροῦμε νὰ τὸ ποῦμε, πού ὅλοι μας τὸ παίζαμε στὰ παιδικὰ μας χρόνια, ἀλλὰ καί μεταξὺ ἡλικιωμένων. «Γιάντιχ» λέγανε οἱ παλιοὶ Σουφλιῶτες, ἓνα διχαλωτὸ στηθαῖο κοκκαλάκι τῆς κόττας, πού ὅποιος τῷ παιρνε στὴ μερίδα τοῦ φαγητοῦ του, τὸ ἔπιανε ἀπὸ τὸ ένα ἄκρο καί ἔλεγε: Ποιὸς θέλ' (εἰ) νὰ παίξομεν «γιάντιχ»! Τότε, ὅποιος ἐπροθυμοποιεῖτο περισσότερο, ἔπιανε ἀπὸ τὸ ἄλλο ἄκρο, καί τραβοῦσαν συγχρόνως. Μὲ τὸ τράβηγμα αὐτό, τὸ γιάντιχ κάποτε ἔσπαζε καί σ' ὅποιον ἔμενε τὸ μεγαλύτερο κομμάτι, κέρδιζε, κι' ἦταν ὁ τυχερὸς τοῦ γεύματος, ἐνῶ ὅλοι γελοῦσαν.

«Γιάντιχ» ἔβαζαν τὰ παιδιὰ κάθε οἰκογενείας μεταξὺ τῶν, ἀλλὰ καί μεταξὺ τῶν φίλων τῶν, ἀγόρια καί κορίτσια, μόλις ἀρχίζε ἡ Μ. Τεσσαρακοστὴ

καὶ δὴ ὅταν πλησίαζε τὸ Πάσχα, μὲ ἀντάλλαγμα κόκκινων ἀυγῶν, ὅσων κανόνιζαν μεταξύ των, καὶ καθὼς μοῦ λέγει ἡ μικρὴ μου κόρη Μαίρη, δέκα γιάντιχ, γιὰ ἓνα αὐγὸ. Τὸ παιγνίδι ἐγένετο ἔτσι:

“Ὅταν συμφωνοῦσαν δύο ἀγοράκια ἢ κοριτσάκια, νὰ παίξουν «γιάντιχ», σάλιωναν μὲ τὴ γλῶσσα τὸν ἀντίχειρα τοῦ δεξιοῦ χειριοῦ, καὶ μετὰ ἐνῶ ἀκουμποῦσαν ἀντίχειρα μὲ ἀντίχειρα, ἔλεγαν, σὰν εἶδος ὄρκου: «10 γιάντιχ, ἓνα αὐγὸ!». Ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη κι’ ὕστερα, ἐὰν τὸ ἓνα παιδί ἔδιδε ἓνα ὁποιοδήποτε ἀντικείμενο στ’ ἄλλο, ἔπρεπε νὰ πῆ ἐγκαιρῶς: «τὸ ξεύρω». (= πὺ προσπαθεῖς δηλ. νὰ μὲ γελάσης). Ἐὰν ἦτο ἀφηρημένο τὸ παιδί καὶ λησμονοῦσε νὰ πῆ «τὸ ξεύρω», ὁ ἄλλος ἐφώναζε: «Γιάντιχ», κι ἔτσι ἔγραφε εἰς βάρους τοῦ ἄλλου ἓνα γιάντιχ, κ.ο.κ. Ἐὰν εἶχε βάλει καὶ μὲ ἄλλα παιδιὰ τέτοιο στοίχημα, σημεῖωνε σ’ ἓνα χαρτί, πόσα καὶ ἀπὸ ποίους κέρδιζε ἢ ἔχανε.

Φυσικά, κάθε φορά, ὑπενθύμιζαν τὰ παιδιὰ τὸ ἓνα τὸ ἄλλο, πόσα «γιάντιχ» εἶχαν κερδισμένα ἢ χαμένα.

Γινόταν δηλ. κάτι παρόμοιο καθὼς μὲ τὸ στοίχημα τῶν μεγάλων, καὶ τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα, ἔδιδαν ἢ ἔπαιρναν αὐγὰ ἀνάλογα μὲ τὰ «γιάντιχ». Ἐὰν εἶχαν π.χ. κερδισμένα 20 γιάντιχ, παίρνανε δύο αὐγὰ ἀπ’ αὐτὸν πὺ «γελοῦσαν» (= ἔξαπατοῦσαν). Καὶ φυσικά, κέρδιζαν πάντα οἱ μεγαλύτεροι εἰς βάρους τῶν μικρῶν ἀδελφῶν τους κι εἶχαν, βέβαια, φασαρίες, καυγάδες καὶ κλάματα, ἀλλὰ καὶ γέλια.

Ἡ κόρη μου, μαθήτρια τῆς Ε’ Δημοτ., μοῦ λέγει ὅτι παίζουν καὶ τώρα ἀκόμη τὰ κοριτσάκια «γιάντιχ», μεταξύ των.

Εἶναι δὲ γεγονός ἀπόλυτα ἐξακριβωμένο ὅτι τὸ παιγνίδι αὐτό, χρονολογεῖται ἐδῶ στὸ Σουφλί, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν παπυρίδων καὶ τῶν προσταποῦδων.

Δὲν γνωρίζω, ἂν τὸ παίζουν καὶ σ’ ἄλλες περιοχὲς τῆς Ἑλλάδος, καὶ πῶς τὸ παίζουν.

Λέξεις τινὲς ἰδιωματισμῶν Σουφλίου, μὲ ἀρχαΐζουσιν σημασίαν καὶ ἄλλαι διάφοροι.

Εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Σταμ. Ψάλτη «Στατιστικὰ στοιχεῖα τῆς Θράκης», (1911), εὑρισκόμενον εἰς τὴν βιβλιοθήκην Γ’ Σχολ. Σουφλίου, ἀναφέρονται σχετικῶς τὰ ἐξῆς: «Εἰς τὸ Σουφλίον, ὁμιλοῦνται καὶ πολλαὶ ἀρχαΐζουσαι λέξεις, ἡ δὲ στολή τῶν γυναικῶν, ὁμοιάζει μὲ τὴν τοιαύτην τῶν γυναικῶν τῆς Ἡπείρου.

Βεβαίως οἱ λέξεις αὐτὲς εἶναι κατάλοιπα τῆς καλῆς ἐποχῆς τῆς ἀκμῆς τῆς Βυζ. Αυτοκρατορίας, ἡ δὲ παραφθορὰ των, ὀφείλεται εἰς τὴν πλήρη παρακμῆν τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας, κατὰ τὰ ἔτη τῆς δουλείας.

ἀ π κ ἄ ζ ο υ = ἀ π ε ι κ ἄ ζ ω (=συμπεραίνω, καταλαβαίνω).

π ρ ο υ θ ο υ δ ῶ = π ρ ο ε υ ο δ ῶ (=στέλνω κάποιον, κάπου).

ῥ μ ο υ λ ο υ γ ῶ = ὁ μ ο λ ο γ ῶ (=διηγοῦμαι, λέγω ἀληθινά).

ῥ ψ λ ῶ ν ο υ = ῥ ψ η λ ῶ ν ω (=ψηλώνω).

χ α μ π λ ῶ ν ο υ = χ α μ η λ ῶ ν ω (=χαμηλώνω).

ἄ κ σ α ἴ ν ο υ = α ῦ ξ ἄ ν ω (=μεγαλώνω). φρ. «ῥΩ! Πόσου ἄκσινις ρέ!».

θ ε ὑ γ ο υ = φ ε ὑ γ ω (φρ. θεύγα, ρέ, ῥπού του μπιλιά) (=μπελά).

ἔ ρ θ ο υ μ ι = ἔ ρ χ ο μ α ι. (φρ. ῥΕρθουμι πού τ' δλειά).

π ι π κ ῶ ν ο υ μ η = πίπτω κάτω καὶ γίνομαι κουβάρι.

π ι π κ ῶ ν ο υ = γ κ ρ ε μ ῖ ζ ω ἕναν ἄλλο, ἀναποδογουρίζω.

π α α ἴ ν ο υ = π η γ α ἴ ν ω. φρ. «Πάει αὐτή» = χάθηκε γιὰ πάντα.

σ υ ν τ υ χ α ἴ ν ο υ = σ υ ν α ν τ ῶ κάποιον. (ι = συντυγχάνω).

ἄ ρ ἔ ζ ο υ = ἄ ρ ἔ σ ω = (μοῦ ἄρέσει ἕνα πρῶγμα).

τ ι τ ο ι ῶ ν ο υ = τ ο ι ο ῦ τ ο ν τί πράττω, = κάνω ἕνα ἔργο, μαστορεύω.

γ κ ο υ λ ι α φ ἰ ζ ο υ = κ ο λ α φ ἰ ζ ω = κτυπῶ, λερώνω, φρ. εἰς ἀναστρεφόμενον με παρέα κοριτσιῶν. «ῥΑρέεις, γλιέπου, νὰ γκουλιαφίζιση μὶ τὰ κουρτσούδια» = Σοῦ ἄρέσει, βλέπω, νὰ τὰ λὲς με τὰ κοπελοῖδια.

ῥΥπάρχουν βέβαια, καὶ πολλὰ ἄλλα ρήματα στὴ Σουφλιώτικη ἰδιωμ. διάλεκτο, μὰ εἶναι ἄρκετὰ τὰ παραπάνω, σὰν παρῶδειγμα. Παρακάτω θὰ ἀναφέρω καὶ μερικὲς ἄλλες λέξεις, καὶ χάριν πρωτοτυπίας, ἀλλά, καὶ διὰ τὸ πόσον διαστρέφει τὴν ῥΕθν. γλῶσσα, ὁ ἀγράμματος λαός!

Σ α ρ α κ ο υ σ τ ἦ = Τεσσαρακοστή (Χριστουγέννων — Πάσχα).

ῥΑ ἰ ξ ἰ ἄ ρ ς = τῶν ἁγίων Τοξιαρχῶν (8 Νοεμβρ.). Μοῦ φαίνεται ὅτι ἡ λέξις «ἀϊξιάρς», οὐδαμῶς ἀποδίδει τὴν πραγματικὴν ἐσότην, ἀλλὰ ἀδύνατον νὰ τὸ πετύχη καὶ καλύτερα ἢ ἀπαίδευτη γλῶσσα τοῦ λαοῦ(1).

φ τ σ ἰ = θυτίον, βαρέλι.

γ κ ο υ ν τ ο ὑ λ σ ι = κατρακύλισε, ρ. γκουτελῶ.

μ α τ σ ο ὑ δ' (ι) = γατάκι.

τ ς' ἔ ν τ σ α ν ἄ λ λ' (οι) = τοὺς ἔντυσαν τοὺς ἄλλους.

μ ο ἰ ρ α = μερὶς φαγητοῦ. Φρ. «Διέτι ρέ! Γὼ δυὸ μοίρις ἔχου στοῦ πνάκι μ'» = (δύο τεμάχια κρέας).

«Γλιέπου ὅτι, τς π' οὔλους μπαμπάτσικς μοίρις οὔλου διαλέγς».

1. Μοῦ δίδεται ἀφορμὴ ν' ἀναφέρω τὸ ἀνέκδοτο ἐκεῖνο τοῦ νεαροῦ ἐπιστήμονα, ποὺ φιλοξενώντας τὸν πατέρα του σὲ κύκλον συναδέλφων του, τοὺς εἶπε νὰ μὴν τὸν παρεξηγοῦν, διότι ἦτο ἐντελῶς ἀπαίδευτος. «Βρέ, γὼ εἶμι ἀπέδιφτους! Δέκα χρόνια γιὰ νὰ σὶ σπουδάσω ἀπ' τοῦ προῦ ὡς τοῦ βράδ' (υ), δὲν πιδεύου- μαν μὶ τὰ χουράφια κι μὶ τὰ πρόβατα; !...

π ι ρ ό ν' (ι) = περόνη, πηρούνι φαγητού. Φρ. Μι τού πιρόν' (ι) τὰ βγά-
ν' (ει) τὰ γράμματάς (ι).

λ α β ί δ α = λαβίς φαγητού, κουτάλι ἢ ἄλλως: χλιάρ' (ι), χλιαρούδ' (ι).

σ α π λ α ν τ ὠ = μαχαίρω νω. Φρ. «Τὸν σαπλάτσαν τὸν ἄθρου-
που ρέ!».

ν τ ι ρ λ ι κ ὠ ν σ υ = τρώγω ὑπερβολικά. Φρ. «Ντιρλίκουσι, νὰ χουρτά-
εις».

ἄ ψ (υ) χ ὦ = λυποῦμαι, συμπονῶ. Φρ. «Ἄμα ἄθρουπους! Χίτσ(ι) δὲν
ἀψ(υ)χάει!».

κ λ ο υ ν ἄ ρ ι α = κλωνιά μουριάς. Τὰ κλωνιά αὐτὰ τὰ μαζεύανε ὅλοι οἱ
Σουφλιῶτες κατὰ τὴν ἐκτροφή τῶν κουκουλίων (Μάιος - Ἰούνιος), καὶ τὰ
κάνανε δεμάτια. Ἦσαν δὲ τὰ κλωνιά ὀλόισα, γιατί προέρχονταν ἀπὸ κλαδευμέ-
νες μουριές. Τὰ τοποθετοῦσαν ἀρχικῶς στὴν αὐλὴ γιὰ νὰ ξεραθοῦν, στὸν
καυτὸ ἥλιο τοῦ καλοκαιριοῦ. Καὶ τὸ φθινόπωρο, τὰ βάζανε στὸ κελάρι, γιὰ
τὴ θερμάστρα καὶ τὸ φοῦρνο. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι πρωταρχικό μου καθήκον ὡς
δ)ντοῦ Σχολείου ἦτο, νὰ συστήσω εἰς ὅλους τοὺς μαθητάς, νὰ φέρουν ἀπὸ ἓνα
δεμάτι «κλωνάρια», στὴν ἀποθήκη τοῦ Σχολείου, γιὰ τὸ χειμῶνα. Ὅσα κλω-
νάρια περίσσευαν, τὰ πουλοῦσαν στὰ φουρνάδικα γιὰ καύσιμη ὕλη. Ὅμως,
ἤδη οἱ φοῦρνοι ἄρχισαν νὰ γίνονται ἠλεκτροκίνητοι. Μὲ τὰ κλωνάρια οἱ μά-
νες κι' οἱ μπαμπάδες, δέροναν τὰ κακὰ παιδιά. Μὰ κι' οἱ δάσκαλοι!

γ κ ο υ λ ι ὀ κ ο υ τ ο υ ς = γυμνός, γκάλιαβους, γκουλιαβούδια.

σ κ ί σ μ α τ α = κομματάκια ἀποξηραμένων καρπῶν, (βερίκοκκα, ἀπί-
δια, δαμάσκηνα, κράνια, τσάπουρνα, κλπ.). Τὰ τρώγανε τὸ χειμῶνα τὰ παιδιά,
καὶ τὰ τάραξε ἢ δυσεντερία, κι ἢ διάρροια, διότι ὥσπου νὰ ξεραθοῦν ὅπως ἦταν
μέσα σὲ ταψιά πάνω στὰ κεραμύδια, διαβιοῦσαν σ' αὐτὰ ἑκατομμύρια μυίγες.

σ κ ρ ὀ φ α = γουρούνα μὲ γουρουνόπουλα, καὶ κατ' ἐπέκτ. ἡ χοντροκομ-
μένη, καὶ κάθε κακιὰ γυναῖκα.

ν τ ι ο υ β α ν ἔ ς = ὁ ἑλαφρόμυαλος καὶ ντιουντιουβάνς.

σ α τ σ ι ἄ κ' (ι) = τὸ ἐξέχον μέρος τῆς στέγης, 0,50—0,80 μ.

Σατσιακία φαρδὰ εἶχαν κυρίως τὰ μαγαζιά τῆς ἀγορᾶς, τοῦ παλιοῦ θέ-
βαια καιροῦ, γιὰ νὰ μὴ θρέχονται οἱ βιτρίνες, ἀλλὰ καὶ νὰ καταφεύγουν κι οἱ
πελάτες ἐν ὄρα θροχῆς. Παρὰ ταῦτα, ὑπάρχουν καὶ σήμερα μερικά.

ἀ σ τ ρ ι χ ι ἄ (1) = Τὸ σχηματιζόμενο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἄνοιγμα μετα-
ξὺ ἑνὸς ἢ δύο σατσιακῶν, δύο συνεχομένων σπιτιῶν.

Τοῦτο, δυνατόν νὰ εἶναι πλάτους 1—1½ μ. καὶ μήκους ὅσο οἱ οἰκοδομές.

1) Ἡ λέξις ἴσως νὰ παράγεται ἀπὸ τὶς λέξεις: «ἄστρα—ἔχει». Καὶ πράγματι
ἀν εἶναι νύκτα, καὶ κυττάζει κανεὶς πρὸς τὰ πάνω, θὰ ἰδῇ τὰ ἄστρα.

Χωρεῖ δηλ. νὰ περάσῃ ἐλεύθερα ἕνας καὶ δύο ἄνθρωποι. Τέτοιες δαιδαλώδεις ἀστριχιές, ἦσαν καὶ εἶναι πολλές σὲ διάφορα μέρη τοῦ Σουφλίου.

μ π ι τ ι ο ὄ ν κ α καὶ μπιντιβίδκα = δλόκληρα, ἀπαράλλακτα. Φρ. Αὐτὸ τοῦγκζαν'(ι), μιντιούνκουσ, μπαμπάς τ' «Αὐτὸ τοῦ κουρτσούδ(ι), μπιντιβίδκ'(η), μάνα τ'».

τ ι τ ί κ'(ι) = τὸ ἔσχατον σημεῖον, τὸ κατακόρυφον.

Φρ. «Τοῦν ἴφιρα στοῦ τιτίκ'(ι)» = (τὸν ἔφερα στὸ ἀδιέξοδο).

ἄ ρ α - μ ἄ ρ α τ ς = Ἔτσι ἄς εἶναι. Συγχωρεῖστε τον.

μ π ο υ μ π λ ι ἄ τ σ κ α = ἔντομο κολεόπτερο, στακτοκόκκινο, πού ἄμα τὸ πιάσῃς μυρίζει ἄσχημα.

ἄλάν'(ι) — ντουφάν'(ι) = ἄνω - κάτω. Φρ. Τᾶκαμῖς ἄλάνι(ι) — ντουφάν'(ι).

μ π ἄ ῖ α = ἀρκετᾶ. Φρ. «Μπάῖα καρῖδῖς μᾶς ἔφιρις, μασ'(ι) - ἄλλᾶ».

Τρία αἰνίγματα τοῦ παλιοῦ καιροῦ, στὸ Σουφλί.

1. Ἄ μ υ α λ ο υ ς, μ α λ λ ῖ ἄ δ ἔ ν ἔ χ'(ει), κ ὠ λ ο υ ν ἔ - χ'(ει), ν ο ὐ ρ ἄ δ ἔ ν ἔ χ'(ει).

Εἶ ν α ἰ ὀ β ἄ τ ρ α χ ο ς. Ἄμυαλος, τὸ αἰώνιο θῦμα τῶν φειδιῶν καὶ τῶν πελαργῶν, ἀποκαλεῖται ὁ βάτραχος ἀπὸ τὸ σοφὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ.

Καὶ ὅτι, οἱ βάτραχοι εἶναι δειλότεροι καὶ τῶν λαγῶν.

Ἡ παράδοση μάλιστα λέει πὼς ὅταν οἱ δεῖλοι λαγοί, τὰ ἄλλα αἰώνια θῦματα τῶν κυνηγῶν καὶ ὄλων τῶν ἀρπακτικῶν ζῶων καὶ τῶν ἀετῶν, ἀπλησιασμένοι πῆγαν νὰ ριχτοῦν ὁμαδικὰ ὅλοι μαζί τάχα, στάθηκαν στὴν ὄχθη καὶ γέλασαν πολὺ, ὅταν εἶδαν τοὺς βατράχους φοβισμένους νὰ ρίχνονται μέσα στὸ νερό. Καὶ μετάνοιωσαν, καὶ γύρισαν πίσω στὶς φωλιές των.

2. Ὀ π λ α τ α σ τ' ὄ π λ α τ α, κ ι ρ α φ ῆ δ ἔ ν ἔ χ'(ει).

(Ἄπλάτα = μπάλωμα). Ἑρμην.: Μπάλωμα στὸ μπάλωμα, καὶ ραφή δὲν ἔχει. Εἶναι ἡ χελώνα. Τὸ ὄστρακό της, τὸ θεωρεῖ ὁ λαός, σὰν μπάλωμα στὸ μπάλωμα, χωρὶς ραφή, καθὼς βλέπει τὸν βάτραχο χωρὶς οὐρά.

3. Γ α ῖ δ ο ὐ ρ'(ι) δ ἔ ν ε ἶ μ ι, σ α μ ἄ ρ'(ι) ἔ χ ο υ,

Γ ρ α μ μ α τ ἔ α ς δ ἔ ν ε ἶ μ ι, π ι ρ π α τ ῶ κ ι γ ρ ἄ φ ο υ.
(Εἶναι ὁ σαλίγκαρος, κοχλίας). Εἶναι νὰ μὴ θαυμάζῃ κανεὶς μὲ τὴν πνευματικὴ δύναμη τοῦ ἀγράμματος λαοῦ, πού δίνει τόσο πετυχημένες παρομοιώσεις!

Κι' ἤρθε ἡ εὐκαιρία νὰ ἐκμυστηρευθῶ ὅτι, τέτοιος θαυμασμός, μ' ἔχει συνεπάρει στὴν ἀσχολία μου μὲ τὴ Λαογραφία.

Καὶ τώρα πάλι μερικὲς λέξεις.

Ἄ ν τ έ σ σ α = ἀλεύρι ἄσπρο, φαρίνα προελεύσεως ὡς Ὁ δ υ σ σ ο ὺ (= ἀντέσσα). Μὲ τὸ ἀλεύρι αὐτό, κάνανε οἱ φουρνάρηδες τὰ σμιῖτια, τὰ κουλούρια, τὶς σπαθοῦδεις, τὶς βραχιουνοῦδεις, τὶς φριντέλις κλπ.

Τ σ ι α ρ σ ί = ἀγορὰ φρ. «Κιοπέκ τσιαρσί» (= σκυλί τῆς ἀγορᾶς). Τῆ φράσι αὐτὴ τῆ λέγανε, γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, πού ἀντὶ νὰ πᾶνε νὰ ἐργασθοῦν στὰ κτήματα, γυρίζουν ἀσκόπως στὴν ἀγορὰ.

Κουκουνίτσια = φασόλια ἄσπρα βραστερά.

Σουργκί = περίπτερο λυόμενο. Σουργκιὰ τέτοια κάνανε, κάθε Σάββατο στὸ παζάρι, οἱ ἐρχόμενοι ἐκ Διδ)χου ὑπαίθριοι ὑποδηματοποιοί, καὶ σκαλῶνανε σὲ εἰδικὰ ξύλα, εἰδῶν - εἰδῶν παντοῦφλες γυναικειῖες, καὶ παπούτσια, τουλουμπατζιδικά, γαμενετζιδικά, κουντουρατζιδικά κλπ., ἀλόμη καὶ τσαρούχια ἀπὸ κατειργασμένο δέριμα ἔτοιμα, ἀλλὰ καὶ εἰς τεμάχια πρὸς κατασκευὴν ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀγοραστάς. Μερικὰ τέτοια σουργκιὰ θυμοῦμαι καὶ γὼ στημένα ὡς τὰ 1930 - 32. Ἐκτοτε, ἔλειψαν, ἐξαφανίσθησαν ἅπαξ διὰ παντός.

Π έ τ ν ο υ ς = πετεινός. Κ λ ο υ σ α ρ ἄ = κλώσσα.

Ἄ γ ο υ ρ ο υ ς = ἀγόρι παλήκαρος.

Μ π α σ ι ἄ κ (ι) = καρπὸς καλαμποκιοῦ. Τὰ μπασάκια τὰ μαζεύανε τρυφερὰ μὲ τὸ γάλα τους, πρὶν δηλ. σκληρύνουν οἱ σπόροι των, καὶ τὰ τρώγανε βρασιμένα ἢ καὶ ψημένα στῆ Θράκα. Καὶ σήμερα ἀκόμη, ὄχι μόνο στὰ χωριά, μὰ βλέπω ἀκόμα καὶ ἐδῶ στῆ Θεσ)νίκη, νὰ πουλᾶνε ψημμένα καλαμπόκια. Ἀπὸ ἓνα εἶδος καλαμπόκια (= ἀραβόσιτος) πού τὰ λένα «τσιαρκέζικα», ὅταν ξεραθοῦν καλά, τὰ ἐκκοκίζουν, καὶ ψήνοντάς τα σὲ εἰδικὰ «ντουλάπια» σὰν τοῦ καφέ, κάθουν τὶς λευκὲς «πατλάκες», σὰν τὶς νυφάδες χιονιοῦ, καὶ τὶς τρῶνε πολὺ τὰ παιδιά. Καὶ τέτοιες βλέπω ἐδῶ, γεμάτες σακκοῦλες μεγάλες ἀπὸ νάυλον, στὰ «στέκια» τῶν στραγαλατζήδων.

Μ π ἄ τ σ α ρ ο υ ς = ζωγραφιά. Φρ. «Γλιέπου μπιτσαρέου». Καλύτερα, μπάτσαρος, εἶναι ζωγραφιὰ ὄχι καλή, παλιάτσος νὰ ποῦμε.

Φρ. Τί ζωγραφίειζς¹ ρέ; Μπατσαρέου κι παλιατσέου. Οἱ μανάδες, γιὰ νὰ μερώσουν τὰ μωρὰ τους νὰ μὴν κλαῖνε, τὰ δείχναν μπατσαρέους. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγράμματοι τοῦ παλιοῦ καιροῦ, εὐχαριστοῦντο νὰ βλέπουν τοὺς μπατσαρέους τῶν βιβλίων.

Σ η μ.: Πλήρες λεξιλόγιο μὲ Σουφλιώτικες λέξεις. Βλέπε εἰς 33ον τόμ. Θρακιῶν σελ. 192. κ. ἔ.

1. Ζωγραφί ε ι ζ ς = ἀναγραμματισμὸς = ζωγραφίεις.

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ
ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΜΕΤΑΞΟ - ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ ΣΟΥΦΛΙΟΥ

Λίγο πιο έξω από το Σουφλί, καθώς μπαίνουμε από τη βόρεια πλευρά της πόλεως, βλέπουμε να προβάλλει κατά μήκος της δημοσίας οδού 'Αλεξ)πόλεως — 'Ορρεσιάδος — Συνόρων ένα τεράστιο κτίριο, πού όταν πρό ιδεΐας εκτίζετο, ἐπλάθοντο τὰ πιο γλυκά όνειρα μικρῶν και μεγάλων, διότι μέσα σ' αυτό θα ἐγίνετο ἡ κατεργασία τῶν κουκουλιῶν τῆς παραγωγῆς τῶν κατοίκων τοῦ ξακουσμένου μεταξιῦ Σουφλίου.

'Επλάθοντο όνειρα εὐτυχίας γιὰ τοὺς γονεῖς, νὰ χορτάσουν και νὰ ντύσουν τὰ ἀγαπημένα τους παιδιά, και τὰ παιδιά πάλιν, ὅτι θὰ μπορέσουν νὰ ἐργασθοῦν, ἄλλα μέσα σ' αὐτό, ἄλλα δὲ νὰ σπουδάσουν, γιὰ νὰ γίνουν ὄλα χρήσιμοι πολῖται πρὸς πρόοδον τῆς πόλεός των, ἄλλα κυρίως τῆς Μεγάλης και ἐνδόξου Πατρίδος των, τῆς ἀθανάτου 'Ελλάδος.

Και εἶχε ὀνομασθῆ τὸ ἐργοστάσιο αὐτὸ ΝΕΟΝ, διότι κατόπιν τῆς κάμψεως τῆς τιμῆς τῶν κουκουλιῶν εἰς τὴν Παγκόσμιον ἀγοράν, ἡ παραγωγή τῆς ἐκτροφῆς ἐμειώθη και ὄλα τὰ μέχρι τότε ὑπάρχοντα 3 παλαιὰ ἐργοστάσια μετάξης εἶχαν κλείσει διὰ παντὸς τὰς πύλας των, γιὰ νὰ μείνουν χίλιοι περίπου ἐργάται και ἐργάτριαι, πού εἰργάζοντο σ' αὐτά, ἄνεργοι και αἱ οἰκογενεαὶ των γυμναὶ και πεινασμένοι. Καὶ ὅμως τὸ ΝΕΟΝ αὐτὸ ἐργοστάσιον, πού μὲ τόσοσους κόπους και θάσασα ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων παραγόντων, παρὰ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Κομματικῦ Φαυλοκρατικῦ ἐκεῖνου παρελθόντος, δὲν ἐλειτούργησε ποτέ, γιὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ὀδυνηρὸν σημεῖον, σὺν τῷ χρόνῳ νὰ κατερειπωθῆ και νὰ παρουσιάσῃ και μέχρις αὐτῆς τῆς στιγμῆς πού γράφονται τὰ λόγια αὐτά, μίαν οἰκτρὰν κατάστασιν. Ἔτσι τὰ όνειρα πού εἶπαμε παραπάνω, ἔμειναν φροῦδα. Οἱ Σουφλιῶται μὲ θλιμμένην τὴν ψυχῆν, μὴ ἔχοντες νὰ ἀπασχοληθοῦν μὲ τὴν προσφιλεῆ τους ἐκ παραδόσεως ἐργασία τῆς ἐκτροφῆς και ἐπεξεργασίας τῶν κουκουλιῶν, ἠναγκάζοντο νὰ ἐκπατριῶνται γιὰ νὰ βγάλουν τὸ ψομί των, τὰ δὲ παιδιά νὰ θεωροῦν ὡς μοναδικὸν καταφύγιον τῆς μορφώσεώς των τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν 'Αλεξ)πόλεως, ἐλάχιστα δὲ νὰ δύνανται λόγω τοῦ οἰκονομικοῦ ἀδιεξόδου, νὰ ἀκολουθοῦν ἀνωτέρας ἐπισημονικὰς σπουδὰς.

Η ΚΟΥΚΟΛΟ - ΑΓΟΡΑ ΣΟΥΦΛΙΟΥ

α) Π ὥ ς γ ί ν ε τ α ι σ ῆ μ ε ρ α.

'Η λειτουργία τῆς κουκολο-ἀγορᾶς Σουφλίου, ἐφέτος ἄρχισε τὴν 17 Ἰουνίου 1968. Πρὶν ἀπὸ μέρες βεβαίως, ὁ Δῆμος Σουφλίου ἐτοίμασε τὸ γνω-

στο χώρο στην τοποθεσία «Χαρέτσια», παραπλεύρως του Γυμνασίου και Δυτ. του Έθν. Γυμναστηρίου μέχρι της Σιδηροδρομικής Γραμμής.

Είναι μια έκταση 7.000 τ. μέτρων, έστεγασμένη πρόχειρα με πασσάλους και κλαδιά από λεύκες, ώστε να είναι προφυλαγμένη από τον ήλιο και έν μέρει από τη βροχή. Έτσι σχηματίζεται μια ωραία δροσερή έκτεταμένη σκιά, κάτω από την οποία, στο κέντρο είναι τοποθετημένη η πλάστιγγα του Δήμου Σουφλίου, όπου ειδικός υπάλληλος κάνει όλες τις ζυγίσεις των αγοραζομένων κουκουλιών και προς διαπίστωση της ακριβούς ποσότητας, αλλά και διά τον υπολογισμόν της 10)λέπτου εισφοράς υπέρ του Δήμου.

Στή βόρεια πλευρά είναι εγκατεστημένος ένας υπαίθριος μπουφές με μεζεδάκια και αναψυκτικά. Στην όλη ευρύχωρη έκταση, είναι κι όλες στιβαγμένα σε σακιά, άφθονα κουκούλια, χλωρά, κατά το λεγόμενον, απ' την παραγωγή στην κατανάλωση, παραγωγών από το Σουφλί μα και από τα χωριά, που τα φέρνουν με βωδάμαξα, αλλά και με πλαφόρμες - τρακτέρ.

Κι έχοντας υπ' όψιν ό ύποψιν, σχετική ανακοίνωση του Δήμου, μετέβη επί τόπου την 17)6)68, όπου και έχαιρέτησε τους γνωστούς του παραγωγούς, ως και τον παρευρισκόμενον επί της τάξεως έκ μέρους της (Υποδ)σεως Χωροφυλακής, Ένωμοτάρχην κ. Καπετανάκη. Η αγορά άνοιξε, με την καθωρισθείσαν υπό της Έθν. Κυβερνήσεως άρχικην τιμήν ασφαλείας των 47 δραχμών κατά κιλό, και με πρώτον πωλητήν κουκουλιών τον κ. Έλευθ. Τιάκαν, και πρώτον αγοραστήν τον κ. Τάκη Παπατσαρούχαν. Ο Δ)ντής του νέου Μεταξοεργαστασίου Σουφλίου κ. Δημ. Σακελλαριδής προσέφερε διά τα Α' ποιότητος κουκούλια δρχ. 50. Η «κοινοπραξία» των κουκουλοπαραγωγών προέβη μάλιστα σχετικώς εις την έξης ανακοίνωση έκφωνηθείσαν από την μικροφωνικήν εγκατάσταση του Δήμου: «Σηροτρόφοι, το Κρατικό Μεταξοεργαστάσιο Σουφλίου, θα αγοράση κουκούλια Α' ποιότητος προς 50 δρχ. το κιλό, και Β' ποιότητος προς 47 δρχ. Όλοι όσοι θα πουλήσουν κουκούλια στο έργοστάσιο, θα συμμετέχουν κατά 30% των βιομηχ)κων κερδων καθώς και 50% των κερδων της εξαγωγής των κουκουλιών. Πρώτη φορά οι παραγωγοί, εκτός της αξίας των κουκουλιών των, θα έχουν και μέροςμα από βιομηχανικά κέρδη». Η αγοραπωλησία των χλωρών κουκουλιών, θα διαρκέση 15-20 μέρες. Έπομένως το ζηνιθ των πωλήσεων θα είναι κατά τα τέλη της τρεχούσης εβδομάδος, όποτε και ή κινήσις είναι τέτοια, ώστε να κατακλύζεται όλος ό χώρος και μάλιστα δύσκολα να έπαρη. Ός προς την τιμήν των κουκουλιών, ήκουσα και πολλούς σηροτρόφους, έλλά και έκ στόματος του Δημάρχου Σουφλίου κ. Έλευθ. Κακαλή, ότι αι καθωρισθείσαι 47-50 δρχ. κατά κιλό, μόλις καλύπτουν τα έξοδα και τον αφάνταστον κόπον και μόχθον των παραγωγών. Καλόν θα ήτο, εάν σύμφωνα φυσικά με τα δεδομένα της παγκόσμιας αγοράς των κουκουλιών, άνήρχετο ή τιμή κατά χιλιόγραμμα τις 55-60 δραχμές.

Βεβαίως τὸ ὅλον ζήτημα τῆς πωλήσεως τῶν κουκουλιῶν εἶναι ἀληθῶς δαιδαλώδες καὶ δέον ὅπως ἀντιμετωπισθῆ παρὰ τῶν εἰδικῶν γεωπόνων καὶ ἀρμοδίων παραγόντων τοῦ Ἰπουργείου Γεωργίας ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν Σηροτρόφων.

Ὡς πρὸς τὴν ποσότητα τῶν κουκουλιῶν, αὕτη εἰς τὴν ἀγορὰν Σουφλίου προβλέπεται νὰ φθάσῃ τοὺς 500-600 τόννους. Τὴν πρώτην ἡμέρα ζυγίσθησαν 4½ τόννοι. Ἡ ποιότης εἶναι μὲν ἀρίστη, ἀλλ' οἱ κόμβουκες εἶναι μικροὶ ἐν συγκρίσει μὲ ἄλλες χρονιές. Ὁ μεταξόσπορος εἶναι καὶ πάλιν παραγωγῆς Ἰαπωνίας. Ἄς ἐξετάσῃ τὰ ζήτημα ὁ ἀρμοδίος γεωπόνος. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἡμεῖς εὐχόμεθα δι' ἐφέτος καὶ στοὺς παραγωγούς καὶ στοὺς ἐμπόρους ἱκανοποίησιν τῶν προσδοκιῶν των, καὶ μὲ τὸ καλὸ καὶ γιὰ τοῦ χρόνου.

6) Ἱστορικὰ καὶ Λογρικὰ στοιχεῖα.

Ἄν καὶ δὲν ὑπάρχουν ἐπίσημα δεδομένα, μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι «ἡ κουκουλαγορὰ πρέπει νὰ χρονολογεῖται ἀπὸ τὰ 1867-70 περίπου, γιὰ νὰ φθάσῃ στὸ ζενίθ στα 1910-14, ὅποτε ἡ πωλουμένη ποσότης ἀνῆρχετο στὰ 1.500.000 κιλά, ἐξ ὧν τὸ 1.000.000 παρήγοντο μέσα στὸ Σουφλί. Δὲν ἀποτελεῖ τοῦτο καμμίαν ὑπερβολήν, δεδομένου ὅτι ὑπῆρχαν σηροτρόφοι, καθὼς ὁ πάππ Γιάννης Μπρίκας, ὁ Μαλιαχούστιας, ὁ Μπουντζιούκας καὶ πολλοὶ ἄλλοι πὺ «φύλαγαν» (= ἐξέτρεφαν), 20-30 κουτιά μεταξοσπόρου κάθε χρόνο, μὲ μέση ἀπόδοση 60-70 κιλά τὸ κάθε κουτί. Τὸ Σουφλί εἶχε τότε 2.500 οἰκογένειες. Κι' ἂν βάλουμε μέσον ὄρον ἐκτροφῆς 4 κουτιά γιὰ κάθε οἰκογένεια, γιατί εἶναι βέβαιον ὅτι ὅλες «φύλαγαν» κουκούλια, μὲ 70 κιλά, ἔπεται ὅτι σὲ κάθε νέα ἔσοδεία παρήγοντο περὶ τὰ 700.000 κιλά.

Τὰ κουκούλια τ' ἀγόραζαν ἔμποροι ἀπὸ τὸ Σουφλί, καθὼς οἱ Μπρικαῖοι, Τσακρῆαῖοι, Καλπακαῖοι, καὶ ἀπὸ ἄλλες πόλεις τῆς Θράκης, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, Γάλλοι καὶ Ἰταλοί.

Τότε εἶχαν ἀνεγερθῆ τὰ περίφημα «Μπετζεκλίκια» δηλ. οἱ τεράστιες «σπιταρώνες» μὲ ἓνα μόνο δωμάτιο ὅπου ἔμενε σαρδελληδὸν ὅλη ἡ οἰκογένεια, καὶ ὅλος ὁ ἄλλος χῶρος γιὰ τὰ κουκούλια, μὲ 3) ὄροφα 4) ὄροφα «ιρεββάτια», ἐγκατεστημένα μονίμως, ἔτοιμα γιὰ κάθε ἐτήσια ἐκτροφῆ.

Ἐπίσης, τότε ἔγιναν καὶ τὰ «Χαρέτσια», ἐκεῖ πὺν τώρα εἶναι ἡ Βορεινὴ πτέρυγα τοῦ Ἑθν. Γυμναστηρίου, μὲ σειρὲς ἀπὸ στερεῆς τούβλινες κολῶνες, ξυλινὴ ὀροφὴ καὶ εὐρωπαϊκὰ κεραμύδια. Ἦτο κτίσμα ἀξίας, ἰδιοκτησία τοῦ Δήμου Σουφλίου καὶ ἐσώζετο ἂν δὲν ἀπατῶμαι ἕως τὸ 1925, ὅποτε καὶ καταδαφίσθη διὰ νὰ παραχωρηθῆ πρὸς κατασκευὴν τοῦ Γυμναστηρίου. Ἡ λέξι «χαρέτσι» μοῦ εἶπαν κάτι γέροι ὅτι εἶναι Ἀραβικὴ καὶ σημαίνει τὴν τελειωτικὴ φάση τῆς ἀγοραπωλησίας. Πράγματι, ὅταν ἔληγε ἡ συμφωνία μετὰ τῶν παραγωγῶν καὶ ἐμπόρου, ὁ εἰδικὸς «κῆρυξ» ἐφώναζε: Χ ἄ α α ρ ε τ σ' (ι) (=

τέλος). 'Αλλ' ἄς φέρουμε ἓνα παράδειγμα: "Ὅπως ἦταν συγκεντρωμένα ὅλα τὰ κουκούλια μὲ τὸν κάθε νοικοκύρη, περνοῦσαν καὶ τὰ ἔβλεπαν ὅλοι οἱ ἔμποροι. "Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ἔδιδε μία γενικὴ τιμὴ, γιὰ τὰ κίτρινα π.χ. 55 δραχ., πού τὰ λέγανε καὶ «χρυσάφι». Τ' ἄσπρα κουκούλια φθηνότερα, καὶ τὰ λέγανε «μπαϊντατί».

Τότε ὁ κήρυκας, ἐφώναζε: «Κύριοι, κύριοι. "Ἀρχεται ἡ ἀγορὰ ἀπὸ τὸν κ., χρυσάφι 55 δραχμές. «"Α α α ρ ε τ σ' (1)!». "Ἐχει κανεῖς; Ξαφρηνικὰ ἀκούσαν ἄλλος ἔμπορος πού ἔλεγε 56 δραχμές. "Ἀμέσως ὁ κήρυξ ἐφώναζε: Κύριοι, κύριοι, ὁ κ.. (τάδε) 56 δραχμές. Κι' ἔτσι γινόταν ὁ πλειοδοτικός διαγωνισμός, ὅπου ἔφθανε ἓνας στίς 60 π.χ. δραχμές. Καὶ μέσα στὴ γενικὴ σιγή, ὁ κήρυξ ἐφώναζε. "Ὅ... (τάδε) 60 δραχμές. "Ἐχει κανεῖς; Καὶ μὴ ὑπάρχοντος ἄλλου πλειοδότου ὁ κήρυξ ἐπανελάμβανε τώρα τρεῖς φορές: «"Ἀρετο' (1) μίσαα, "Ἀρεετο' (1), δύο». Καὶ τέλος, μὲ πῶδ δυνατὴ φωνή: «"Ἀρεεεετο' (1)» κι αὐτὸ ἐσήμαινε τὴν κατακύρωση, ὅποτε καὶ ἀγόραζε ὁ ἔμπορος αὐτὸς ὅλα τὰ κουκούλια τῆς ἀρεσκείας του πρὸς 60 δραχ. Τὰ κουκούλια, μετεφέροντο ἀποκλειστικὰ μέσα σὲ καλάθια, ποτὲ μὲ σακκιά.

Τὰ καλάθια αὐτὰ ἦταν εἰδικῶς κατασκευασμένα, στερεὰ καὶ μεγάλα ὥστε νὰ χωρῇ τὸ καθένα 25-30 κιλά. Αὐτὰ τὰ διέθεταν οἱ ἔμποροι καὶ τὰ ἔπαιρναν ἀπ' αὐτοὺς οἱ παραγωγοί, γιὰ νὰ τὰ μεταφέρουν στὴν ἀγορὰ, κι ἀπὸ κεῖ μετὰ τὴν συμφωνίαν, κατὰ τὰ προηγηθέντα, στὴν "Αποθήκη τοῦ "Εμπορίου. Στίς ἀποθήκες τῶν ἐμπόρων, ὑπῆρχαν καὶ τὰ «ἀποπνικτήρια». "Ἦσαν δὲ αὐτὰ σὺν ντουλάπης μὲ θέσεις γιὰ 10 τελλάρια ξύλινα, εἰς τρόπον ὥστε νὰ κυκλοφορεῖ μεταξὺ αὐτῶν καυτὸς ἀτμός, ἀπὸ ἓνα μεγάλο καζάνι μὲ νερὸ πού ἔβραζε μὲ ξύλα. Κατὰ τὸ 1930, ὁ σηροτροφ. Συνεταιρισμὸς ἐγκατέστησε εἰδικὸ μηχανήμα πού εἶναι ἀκόμη ἐν χρήσει καὶ βρίσκεται παραπλευρῶς τοῦ Γυμνασίου. Μὲ αὐτό, ἡ ἀπόπνιξις γίνεται τελειότερα καὶ πρὸ παντὸς ταχύτερα. Κατόπιν, ἐργάτες καὶ ἐργάτριες ἄδειάζαν τὰ κουκούλια σὲ μικροὺς σωρούς, καὶ τὰ ἐκαθάριζαν διαλέγοντας τὰ διπλά καὶ τὰ λερωμένα. Στὴν ἐργασία αὐτὴ ἀπασχολούνταν 500-1000 ἐργάτριες, κι ἔτσι δὲν ὑπῆρχε λόγος οἱ κοπέλλες τοῦ Σουφλίου νὰ σπουδάζουν, οὔτε καὶ οἱ νέοι. "Ὅμως τὰ κουκούλια ἐν τῷ μεταξύ, ἄρχισαν νὰ παρακαμάζουν. Τὰ 4 μεταξουργεῖα τῆς πόλεως ἔκλεισαν, κι οἱ κοπέλλες ἐτράπησαν στίς σπουδές, κυρίως στὴν Παιδαγ. "Ακαδημία "Αλεξανδρουπόλεως, ἀλλὰ καὶ μερικῶς στὸ Πανεπιστήμιον. Κι αὐτὸς ἄλλως τε εἶναι ἀρχικῶς ὁ λόγος, πού τὸ Σουφλί ἔγινε τὸ φημισμένο δασκαλοχώρι, ἀφοῦ πρὸς τὸ παρὸν ἔχομε περὶ τοὺς 500 δασκάλους καὶ δασκάλες. "Ἐτσι ὅμως κι ἡ στάθμη τοῦ πολιτισμοῦ ἀνῆλθε, καὶ ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση τῆς πόλεως ἐβελτίωθη σημαντικὰ.

Ο ΤΡΥΓΟΣ ΣΤΟ ΠΑΛΙΟ ΣΟΥΦΛΙ

Κατά τὰ παλιὰ χρόνια, ἦτοι ἀπὸ 50ετίας καὶ πῶς μπροστά, τὰ κυριώτερα προϊόντα τοῦ Σουφλίου ἦσαν τὰ κουκούλια καὶ τὰ σταφύλια.

Μᾶλλον δὲ πρέπει νὰ εἶναι βέβαιον, ὅτι προτοῦ ξαναρχίση ἡ καλλιέργεια τῶν κουκουλιῶν, καθὼς γράφουμε σὲ ἄλλο κεφάλ. τῶν «Λαογραφικῶν» μας, στὸν 33ο τόμο τῶν «Θρακικῶν», κυριώτερα ἀπασχόληση τῶν Σουφλιωτῶν, ἦταν ἡ ἀμπελοργία, σὲ πρωτόγονη ὅμως κατάσταση, καθὼς τὴν εἶχαν διδάξει οἱ θεοποιηθέντες ἀρχαῖοι πρόγονοι Βάκχος καὶ Διόνυσος. Ἀπόδειξις ὅτι, ὅλοι οἱ περίξ τοῦ Σουφλίου λόφοι ἦταν κατάσπαρτοι ἀπὸ ἀμπελώνες. Ὅμως ἡ ἐπακολούθησασα ἐκδίωξις τῶν Σουφλιωτῶν ἀπὸ τοὺς καταλαβόντας τὴν Θράκην Βουλγάρους (1914-1918), εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα ὅλοι οἱ ἀμπελώνες αὐτοὶ νὰ καταστραφοῦν καὶ ἔκτοτε νὰ ἐγκαταλειρθοῦν ὀριστικῶς, ἀπὸ τοὺς μὴ ἐπιστρέψαντας ἰδιοκτῆτες των, καὶ ἔτσι σήμερα, φαίνονται οἱ τόποι, σὰν δασώδεις ἐκτάσεις μὲ τὰ κλήματα εἰς ἀγρίαν ἤδη κατάστασιν, γιὰ νὰ θυμίζουσι ὅτι ἀπὸ δῶ πέρασαν οἱ Βούλγαροι!

Εὐτυχῶς δὲ ὅτι, κατὰ τὰ τελευταῖα τοῦτα χρόνια, μετὰ τὴν παρακμὴ τῶν κουκουλιῶν, ἔνεκα τῶν χαμηλῶν τιμῶν πωλήσεώς των, λόγῳ τῆς ἐφευρέσεως τῆς τεχνητῆς μεταξῆς, οἱ κάτοικοι τοῦ Σουφλίου, ἐπεδόθησαν πάλι στὴν ἐντατικὴ καλλιέργεια τῶν ἀμπελιῶν καὶ ἐν μέρει ἀπωροφόρων δένδρων, θεβαίως μὲ τὴν χορήγησιν μακροπροθέσμων δανείων ἀπὸ τὴν Ἀγροτ. Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος.

Ἔτσι πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐγκαταλειμμένα κτήματα τῶν περίξ λόφων ξανακαλλιεργήθησαν μὲ ἀμπελώνες. Ἀλλὰ καὶ σοβαρῆς ἐκτάσεως πρὸς τὴ Β.Α)κὴ πεδιάδα «Κιόντερες» (Τρανὸ Ρέμμα), ἔχουν καλυφθῆ ἤδη ἐπίσης μὲ ἀμπελώνες, πὺ ἀποδίδουσι ἑκατοντάδες χιλιάδες κιλά θαυμάσια ἐπιτραπέζια σταφύλια τῶν ποικιλιῶν «Ροζακὶ Θράκης» καὶ «χαφούζ - Ἀλῆ» γιὰ ἐξαγωγή στὸ ἐξωτερικόν, ἀφοῦ οἱ ποικιλίαι αὐτὲς ὠριμάζουσι ἀργά, διάστημα κατὰ τὸ ὅποιον ἔχουν καταναλωθῆ τᾶλλα σταφύλια, καὶ ἡ τιμὴ τους εἶναι ἀρκετὰ συμφέρουσα. Δὲν συμβαίνει ὅμως τοῦτο γιὰ τὰ σταφύλια τῶν ὀρεινῶν ἐκτάσεων, πὺ ὑπερωριμάζουσι, καὶ εἶναι ἀναγκασμένοι οἱ καλλιεργηταὶ νὰ τὰ πουλοῦσι στὴν ἐξευτελιστικὴ τιμὴ τῆς 1-2 δραχμῆς κατὰ κιλόν. Πρὸ 70 ἐτῶν τὰ σταφύλια ἐτιμῶντο δύο «μεταλίκια» ἢ ὀκτᾶ.

Δὲν συμφέρει δ' ἐπίσης καὶ ἡ οἰνοποίησὴ των, γιὰ τὸ λόγο ὅτι, οὔτε ἔχουσι ὅλοι τὰ κατάλληλα μέσα, ἀλλ' οὔτε θὰ μπορούσε νὰ πουληθῆ τόσο κρασί, ἀφοῦ παραδόξως ὅλοι οἱ μερακλήδες προτιμοῦν τὴ ρετσίνα καὶ τὴ μπύρα, καὶ ὄχι τὸ ἀγνὸ κρασάκι πὺ κάνει γερὸ κορμὶ παληκαρίσιο καὶ μάγουλα ρόδινα. Καὶ θὰ ἐπαναλάβω καὶ ἔδῳ, τὸ ὅτι οἱ παλιοὶ Σουφλιῶτες, μὴ ἔχοντας πὺ νὰ διαθέσουσι τὸ ἄφθονο κρασί των, τὸ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὸ φτιάσιμο λάσπης γιὰ τὸ

πλινθοκτίσιμο, ἀντὶ νεροῦ, καὶ τὸ λεγόμενο ἀπὸ τοὺς «Καρακατσέληδες» (= ἐπάνω μαχαλίτες) στοὺς «καμπιῶτες». «Κάστιν ρὲ ντουζ(ι)κα, νὰ μὴν ἀπουλύκουμεν τὰ κρασιά μας κι σὰς πνίξουμεν». Τὸ ὅποιο σημαίνει ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς πωλήσεως τοῦ κρασιοῦ, ἦταν καὶ τότε ἐξ ἴσου μεγάλο. Δὲν θὰ ξεχάσουμε καὶ τὸ ὅτι, τότε, πολλές χρονιές ἐρχόταν ἔμποροι ἀπὸ τὴ Γαλλία καὶ μάζευαν τὰ κρασιά γιὰ νὰ τὰ κάμουν σαμπάνια καὶ τὰ χρυσοπονήθουν. Πόσο καλὸ θὰ ἦταν, θέτω ὑπ' ὄψιν τῶν Ἀρμοδίων, νὰ γινόταν στὸ Σουφλί καθὼς ἔγινε προσφάτως τὸ Κρατικὸ ἐργοστάσιο μετάξης, κι ἓνα ἐργοστάσιο οἰνοποιήσεως τῶν σταφυλιῶν! Θὰ βοηθοῦσε ἀφάνταστα τὴν πρόοδο τῆς πόλεως καὶ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξή της. Ἀλλὰ καὶ μιὰ πὺν τὸ φέρνει ὁ λόγος, κι ἓνα ἐργοστάσιο, μεγάλο κάπου στὸν Νομὸ Ἐβρου, παστεριώσεως καὶ ἐπεξεργασίας τοῦ γάλακτος ὄλων ἀνεξαιρέτως τῶν κτηνοτρόφων, ὅμως κατὰ τὰ πρότυπα τῶν μεγάλων τοιούτων ἐργοστασίων τῶν προηγμένων Κρατῶν τῆς Δ. Εὐρώπης καὶ δὴ τῆς Ἀμερικῆς. Καὶ τονίζουμε, ἐπ' εὐκαιρία, μὲ ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς μας καὶ τῆς πατριωτικῆς καρδιάς, ὅτι, ἐὰν τὸ Κράτος προσέξη καθὼς πρέπει ἐδῶ, τοὺς γεωργικοὺς τομεῖς—μεταξουργία, ἀμπελουργία καὶ κτηνοτροφία, καθὼς ὁ Νομὸς Ἐβρου εἶναι καὶ σιτοβολῶνας, θὰ γίνη σωστὸς παράδεισος, καὶ τὸ καύχημα τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ τώρα, πῶς ἐγίνετο ὁ «τρύγος».

Πρὶν ἀρχίσῃ «ὁ τρύγος» ἔβγαινε ἐγκαίρως ἡ Δημοπρασία τῆς «Δεκάτης», ἀπὸ τὴν Τουρκ. Οἶκον. Ἐφορεία, καὶ τὴν ἀγόραζε σὲ πλειοδοτικὸ διαγωνισμό, ὅποιος ἤθελε κι εἶχε χρήματα, πάντως γνωστὸς πλούσιος ἔμπορος, ἓνας ἢ καὶ 2 - 3 συνέταιροι. Αὐτοὶ καθώριζαν καὶ τίς μέρες γιὰ τὰ φαγώσιμα σταφύλια τῆς οἰκογενείας, δύο φορές τὴν ἐβδομάδα, Πέμπτη καὶ Κυριακὴ, μὲ 1 - 2 καλαθάκια «γεμισέ». Ὅμως τὰ ἔγραφαν γιὰ λογαριασμὸ τοῦ καθενός, καὶ τὰ ὑπολόγιζαν στὴ γενικὴ ποσότητα τοῦ ἀμπελιοῦ.

Ὅταν ὠρμάζαν καλὰ-καλὰ ὅλα τὰ σταφύλια, κατὰ διαταγὴν τοῦ φοροενοικιαστοῦ, ὁ «τελιάλης» (= κήρυκας) τοῦ Δήμου, γυρνώντας ὅλους τοὺς κεντρικοὺς δρόμους τῆς πόλεως, φώναζε δυνατὰ καὶ ὀρεξάτα: «Τὴν (τάδε) μέρα, οὔλ'(οι) νὰ πᾶτι στοὺν τρύγου». Καὶ μετὰ ἀπὸ πυρετώδη προετοιμασία κατὰ τὴν παροιμία «θέρος, τρύγος, πόλεμος», ἦταν ὅλοι ἔτοιμοι. Ὅμως σὲ ὅλα τὰ σταυροδρόμια τῶν εἰσόδων στὴν πόλη, ἦτοι 1) «Ἀραμπατζῆ πηγὰδ'(ι), 2) Δούλ'(η) πηγὰδ'(ι), 3) Καλαιτζῆ καὶ 4) Σταθμό», οἱ Γραμματεῖς τῶν φοροενοικιαστῶν ἐγκαθιστοῦσαν τὰ «τεφτέρια» τους, καὶ περιμέναν τὸ γυρισμό. Πιὸ παλιότερα, τὸ μέτρημα τῶν σταφυλιῶν γινόταν μὲ τὸν κυβισμό, τῆ βοηθεία τοῦ Γαλλ. μέτρου, πὺν τὸ βύθιζαν στὰ γεμάτα ἁμάξια, ἢ μέσα στὰ «πουστάβια». Ἦταν δὲ τὰ «πουστάβια» κἀτὶ μακρόστενα κυλινδρικὰ βαρέλια, χωρητικότητος 500-600 ὀκάδων, καὶ τὰ κἀνανε οἱ «φουτσητζῆδες» δηλ. οἱ βα-

ρελάδες, ὅπως καὶ «φτσιὰ» (= βαρέλια). Ὅμως ἔτσι γινόταν μεγάλη φασαρία, ἀπὸ διαφωνίες τῶν νοικοκυραίων καὶ τῶν Ἰραμματέων, οἱ ὁποῖοι σχεδὸν πάντοτε, ἐκ συμφέροντος, τὰβγαζαν περισσότερα. Γιαυτό, στὰ 1880, ὁ μεγαλέμπορος Σταματάκης, ἐγκατέστησε πρῶτος τὰ μεγάλα «καντάρια» καὶ ζυγίζóταν τοῦ λοιποῦ τὰ σταφύλια κι ὄλα τὰλλα γεωργικὰ εἶδη μὲ ἀκρίβεια καὶ δικαιοσύνη.

Ἐνα τέτοιο καντάρι σώζεται ὡς τὰ σήμερα, καὶ βρίσκεται σὲ ἐρειπώδη κατάσταση, ἀπέναντι ἀπὸ τὴ σύγχρονη αὐτόματη γεφυροπλάστιγγα τοῦ Ἀλβανοῦ, στὴν πλατεία Τιάκα.

Ἡ ἀξία τοῦ φόρου ποὺ ἦτο 8%, ἐπληρώνετο πάντοτε εἰς χρῆμα. Ἄν χρεωστοῦσε κανεὶς καὶ φόρον ἄλλον Δημοσίου ἢ Δημοτικόν, ἔπρεπε νὰ τὸν πληρώσει, ἄλλως δὲν μπορούσε νὰ τρυγήσει καὶ τὰ σταφύλια κατάσχονταν.

Τὰ σταφύλια, ἂν δὲν τὰ πουλοῦσαν τὰ ἔκαναν κρασί, ρακί, καὶ «γυαλί», δηλ. ἓνα εἶδος ζελατίνης ποὺ ἔβγαине ἀπὸ τὰ τσίπουρα, περασμένα ἀπὸ τὴ «σφιχτρα». Τὴ ζελατίνη τὴ μάζευαν ἀπὸ τὸ καζάνι μὲ ξύλα, καὶ τὴν πουλοῦσαν ἀκριβά, μὰ δὲν εἶναι γνωστὸ σὲ τί τὴ χρησιμοποιοῦσαν οἱ ἔμποροι.

Στ' ἀμπέλι κατὰ τὸ διάστημα τοῦ τρύγου, ἀκουγόταν γέλια καὶ τραγοῦδια, καὶ κατὰ τὴν ὄρεξι τῶν τρυγητᾶδων ἐπακολουθοῦσε καὶ χορός, ὅτι δηλ. γινόταν καὶ στὴν Ἑλληνικὴ Ἀρχαιότητα. Καὶ διαρκοῦσε ὁ τρύγος ἀπὸ τὶς 10-25 Ὀκτωβρίου δηλ. 10-15 μέρες, διότι ὅπως εἶπαμε τὰ ἀμπέλια ἦσαν πάρα πολλὰ. Καὶ παρατήρησε ὁ συνομιλητῆς μου, ὅτι παρ' ὄλα ταῦτα σήμερα, μὲ ὀλιγότερες ἐκάσεις ἀμπελιῶν, ἡ παραγωγή σταφυλιῶν εἶναι μεγαλυτέρα τῆς τότε. Τοῦτο διότι ἡ καλλιέργεια γίνεται ἐπιμελέστερα, καὶ κατὰ τὸ σύστημα «κορδονιαῶν» δηλ. μὲ τὰ κλήματα ἀπλωμένα πάνω σὲ 4 σειρὲς σύρματα, στηριγμένα σὲ μεγάλους, ψηλοὺς κέδρινους πασσάλους.

Ἔτσι ἡ σημερινὴ ποσότης παραγομένων ἐπιτραπεζίων σταφυλιῶν, φθάνει τὶς 400-500.000 κιλά, καὶ ἄλλα 100.000 κιλά, οἰνοποιήσιμα.

Τὰ σταφύλια, μερικῶς μὲν τὰ πουλοῦσαν στοὺς σίνεμπόρους, γενικῶς δὲ τὰ ἔρριχναν στὶς «μπόμπες» ὅπως ὠνόμαζαν τὰ τεράστια πατητήρια, καὶ μετὰ τὸ πάτημα μάζευαν τὸ κρασί στὰ «φτσιὰ» (= στὰ βυτία, βαρέλια), ἢ «φτσιούδια» (= βαρελάκια).

Τὸ πάτημα, ἢ σύνθλιψις δηλ. γινόταν ὡς ἐξῆς: Ἐνας ἢ δύο ἄνδρες, ἀφοῦ ἔβγαζαν παπούτσια, κάλτσες, παντελόνια, ἀνέβαιναν μὲ σκάλα κι ἔμπαιναν στὴν τεράστια «μπόμπα» καὶ ἐπὶ ὄρες τσαλαπατοῦσαν μέχρις ὅτου συνθλιθοῦν ὄλα τὰ σταφύλια. Λάβαιναν βέβαια καὶ τὶς σχετικὲς προφυλάξεις μὴ ζαλιστοῦν ἀπὸ τὸ δημιουργούμενο ἀπὸ τὴ ζύμωση διοξειδίο.

Στὸν πάτο τοῦ βαρελιοῦ κοντὰ στὸν «κουρνά» (= κάνουλα), ἔβαζαν ἓνα εἶδος ἀκανθίνου θάμνου, ἢ δεμάτια ἀπὸ τιναγμένες σησαμιές, εἰς τρόπον ὥστε,

ὅταν μετεγγίξεται ὁ «μουστός», δηλ. τὸ γλεῦκος, νὰ μὴν τρέχουν καὶ σπόροι σταφυλιῶν.

Στὸ βαρέλι πὺν ἤθελαν νὰ μείνη τὸ κρασί γλυκὸ, ἔρριχναν καὶ σινάπι.
Τὸ ἄλλο τὸ ἄφιναν νὰ βράση φυσικῶς, καὶ τὸ ἔλεγαν «μπρούσικο» (= δηλ. σάν τῆς Μπρούσας, πόλεως τῆς Μ. Ἀσίας).¹

Ἐπὶ τὸν γλυκὸ «μουστό», οἱ νοικοκυρὲς ἔκαναν τὸ «πικμέζ'(ι)» (= πετιμέζι), τὰ «ριτσέλια», τὴ «σταφλαριά», τὴ «μουσταλευριά», σὲ ποσότητες πὺν νὰ εἶναι ἄρκετες γιὰ ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ χειμῶνα, ἀλλὰ καὶ ὡς τὰ νέα σταφύλια. Λεπτομέρειες κατασκευῆς των, γράφουμε στὸ εἰδικὸ κεφ. «Φαγητὰ καὶ γλυκὰ τοῦ παλαιοῦ Σουφλίου».

Τὰ «ριτσέλια» ἦσαν ἡ πλέον πρόχειρη θρεπτικὴ τροφή κυρίως τῶν παιδιῶν. Τὸ δὲ «πικμέζι», ἀντικατάστατον τῆς ζάχαρης καὶ τοῦ μελιοῦ στὰ διάφορα γλυκίσματα καὶ στὸ «κατσιαμάκι» (= βραστὸ καλαμποκίσιο ἀλεύρι). Τὸ κρασί τὸ πίνανε ὅλοι, μικροὶ - μεγάλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες μετὰ τὸ φαγητό, ἀλλὰ κυρίως στὰ «νυχτέρια» (= σάν τὰ σημερινὰ νυκτερινὰ πάρτυ), στίς μεγάλες γιορτὲς σάν κέρασμα, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἀρραβῶνες, γάμους κλπ., γιαντὸ κάθε Σουφλιώτης ἄφινε γιὰ οἰκιακὴ κατανάλωση 200—300 ὀκάδες κρασί, γλυκὸ καὶ μπρούσικο. Καὶ στὸ σημεῖο αὐτό, ὡς μοῦ ἐπιτραπῆ ν' ἀναφέρω τὸ ἐξῆς περίεργο γεγονός: Καθὼς μοῦ ἀνέφεραν οἱ μαθηταὶ μου ἀλλ' ἀντελήφθην καὶ ὁ ἴδιος, πρὸ ὀλίγων μόλις ἐτῶν, ἕνας ἀσυνείδητος μπαμπᾶς, ἐπὶ πολὺ χρονικὸ διάστημα, ἔτρεφε τὸ νόθο μωρό του μετὰ σχέσηου ψωμί καὶ κρασί, καὶ εἶχε καταστῆ τὸ καημένο ἀνώμαλο, ἀπ' τὴν ἀναγκαστικὴ αὐτὴ οἰνοποισίαν στὰ δύο μόλις χρόνια τῆς ζωῆς του! Μετὰ τὴν σύντονον ὅμως ἐνέργειαν τοῦ ὑποφ. καὶ τοῦ πατᾶ τῆς ἐνορίας, τοῦ πάτερ Σπυρίδωνος, τὸ παιδί αὐτὸ εἰσῆχθη σὲ ὀρφανοτροφεῖο τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἐκεῖθεν υἱοθετήθη ὑπὸ φιλανθρωπίαν. Ἀνάλογη ἦτο, ἡ παραγωγή καὶ κατανάλωση καὶ τοῦ «ρακιού», πὺν ἔκαναν ἀπὸ ἀπόσταξιν τῶν «τσιπουρών» τὸ γνωστὸ τσίπουρο.

Ἐπὶ τὸ 1920—25, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Θράκης, τὴ δεκάτη τοῦ τρύγου καὶ τῶν ἄλλων γεωργικῶν εἰδῶν τὴν προεκκήρυσσε τὸ ἑλληνικὸ Δημόσιον διὰ τῆς Οἴκον. Ἐφορείας. Μετὰ ταῦτα οἱ Δήμοι ἢ οἱ Κοινότητες, καὶ τώρα τελευταῖα πάλιν τὸ Δημόσιον, διὰ τῆς καταβολῆς τοῦ 3% ἐπὶ τῶν πωλουμένων ποσοτήτων σταφυλιῶν καὶ ἄλλων γεωργικῶν εἰδῶν, εἰς τοὺς ἐμπόρους.

1. Μᾶλλον ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ «brusco» = τραχύ, ξυνό, στυφό. (οἶνος αὐστηρός).

Η ΕΟΡΤΗ ΤΟΥ ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΤΟ ΣΛΥΦΛΙ

Ἀπὸ πληροφορίες τὶς ὁποῖες ἔλαβα ἀπὸ τὰ ἀξιωσέβαστα γεροντάκια, τὸν πάπο Νικόλ. Παπαβλασάκη, τὸν πάπο Νικ. Χατζάρα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλους κατὰ τι νεώτερους (65—75 ἐτῶν), ἀναφέρω ὅτι ἡ εἰσορτή τοῦ Ἁγ. Δημητρίου ἐθεωρεῖτο ὡς μία ἀπὸ τὶς κυριώτερες γιορτὲς τοῦ ὑποδοῦλου τότε Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀνατ. καὶ Δυτ. Θράκης, τόσο στὶς πόλεις ὅσο καὶ στὰ χωριά.⁽¹⁾

Ὁ Ἁγ. Δημήτριος ἐλέγετο «ξελευθερωτής», διότι ξελευθέρωνε διαφόρους δουλευτάδες ἀπὸ τοὺς «ἀφέντες» των. Κατ' ἐπέκτασιν δὲ ἔτρεφαν ὄλοι καὶ τὴν κρυφὴν ἐλπίδα, ὅτι ὁ Ἅγιος θὰ τοὺς «ξελευθέρωνε» καὶ ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ, γιὰ νὰ γιορτάζουσιν ἐλεύθεροι, σὲ ἐλεύθερη πατρίδα, καθὼς πράγματι ξελευθέρωσε στὶς 26 Ὀκτωβρ. 1912 καὶ τὴ Θεσσαλονίκη.

Μὲ ἀνέκφραστη, πρὸ πάντων ἀγωνία, περιέμεναν τὴ μεγάλη αὐτὴ γιορτή, ὅπως εἶπαμε καὶ παραπάνω οἱ πάσης φύσεως ὑπηρέται, τσομπάνηδες, γελιδάρηδες, χοιροβοσκοί, κ.λ.π.

Κατὰ τὴν παραμονὴ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, ἢ 2—3 μέρες ἐνωρίτερα, ἔληγε τὸ προφορικὸ πάντοτε Συμβόλαιό τους μὲ τὰ ἀφεντικά, κὶ ἀφοῦ ἔπαιρναν τὸ ὑπόλοιπο τῆς εἰς χρῆμα ἀμοιβῆς των (= λίρες Τουρκίας, μετζικια, γρόσια), ξαναγύριζαν στὰ σπίτια τους, στὰ χωριά τους, πεζῇ μὲ ἓνα τρουβὰ στὸν ὄμο, γιὰ νὰ συνεωρτάσουν μὲ τοὺς δικούς των, καὶ τοὺς χωριανούς των, τὸν προστάτη των Ἅγιο.

Τὸ Συμβόλαιο αὐτό, δὲν ἔλυετο, σὲ καμμιά σχεδὸν περίπτωσι, ἐνωρίτερα, ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν.

Καὶ ὑπὸ τὰς σκληροτέρας ἀκόμη συνθήκας ἐργασίας καὶ ζωῆς, πρὸ πάντων ὅταν τύχαινε ἐργάτης κάποιος, κανένα σκληροτραχὴλο καὶ τυραννικὸ «ἀφεντικό», ἦτο ἀδύνατον, εἶπαμε, νὰ λύσῃ τὴ συμφωνία νωρίτερα, καὶ γιὰ τὸ λόγο νὰ μὴ φανῇ ἀσυνεπής, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ φόβῳ, μὴ δυσφημισθῇ ὡς κακὸς καὶ ἀναξιόπιστος «δοῦλος». Καὶ ἴσχυε ἀπόλυτα ἡ παροιμία τοῦ λαοῦ: «Ἐνας λόγους, ἓνας πιθαμός». Ἐπῆρχαν πολλάκις περιπτώσεις, μού εἶπεν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀφηγητὰς μου, καθ' ἃς, «ἀφεντικά» (= ἐργοδοταί), προσέβαλλαν, ὑβρίζαν χυδαιότατα, ἐπέπλητταν, ἀκόμη καὶ ἔδερναν τοὺς «δοῦλους» των, ἀλλὰ παρὰ ταῦτα, οἱ ταλαίπωροι αὐτοί, ἀκόμη καὶ οἰκογενειάρχαι, εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν, ἔφευγαν, ἀλλ' ὑπέμεναν τὰ πάντα, κάθε ἐξουτελισμὸν, μὲ ἀφάνταστον καρτερίαν καὶ ὑπομονήν. Περιέμεναν μὲ ἀγωνίαν ὅμως, τὸν «ξελευθερω-

1. Κάθε μεγάλη γιορτὴ ἐλέγετο ἰδιωματικὰ «σύνουρο» (= ἔριον τοῦ χρόνου). Τέτοια «συνόρατα» ἦταν: Χριστούγεννα, Πάσχα, 15 Αὐγούστου τῆς Παναγίας, 26 Ὀκτωβρίου κ. ἄ.

τή» τους, Ὁ Ἅγιο Δημήτριε, νὰ τοὺς λυτρώσῃ ἀπὸ τὶς πίκρες τῆς σκληρῆς ἐργασίας των.

Τὸ πόσον ἐτιμᾶτο ἡ γιορτὴ αὐτὴ, ἐγίνετο φανερόν καὶ ἀπὸ τὶς ἐντατικῆς προετοιμασίης ὄλων, καὶ δὴ τῶν Δημητριάδων. Ὁ Δημήτριος, ἐλέγετο ἰδιωματικὰ «Μουτιός», ἢ «Μήτης», ἢ «Μήτηλης», ἢ δὲ Δήμητρα ἐλέγετο «Μούτιου» καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ Δημήτρη «Μουτιόνα».

Λοιπόν, τὸ παζάρι τοῦ Σουφλίου ποὺ γίνεται κάθε Σάββατον, πρὸ τῆς ἐορτῆς αὐτῆς ἐξαιρετικῶς, ἦτο πλουσιώτατον.

Ὅλοι οἱ χωρικοὶ τῶν πέριξ, μὲ τρουβάδες καὶ καλάθια, ἔσπευδαν νὰ πουλήσουν τὰ εἶδη ποὺ διέθεταν, κόττες, αὐγά, βοῦτυρο, τυρὶ κ.λ.π. μὰ καὶ νὰ προμηθευθοῦν ὅ,τι χρειαζόταν καὶ δὴ ρουχισμόν. Τὸ αὐτὸ ἔκαναν καὶ οἱ Σουφλιώτισσες νοικοκυρές. Μὲ τὸ ζεμπίλι στὸ χέρι, ὀμάδες - ὀμάδες ἔφθαναν στὴν ἀγορά, ἀπ' ὄλες τὶς συνοικίης τῆς πόλεως, Σέχ, Γενή, Ἀποστόλ, Μαργαζί, γιὰ νὰ ἀγοράσουν πᾶν ὅτι θὰ τοὺς ἐχρειάζετο γιὰ ὅλη τὴ ἑβδομάδα ἀλλὰ καὶ εἰδικὰ γιὰ τὴ μεγάλη μέρα τοῦ Ἁγίου.

Ἰδιαίτερα προετοιμάζονταν, καὶ δικαίως, οἱ ἄγοντες τὴν ὀνομαστικὴν τους γιορτὴν, οἱ ὁποῖοι καὶ προσκαλοῦσαν σὲ ὀλονόκτια γλέντια (= νυχτέρια), τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους, παρουσιάζοντας ἄφθονους μεζέδες, μὲ ρακὶ καὶ πρὸ πάντων ἄφθονο καινούργιο κρασί. Κι εἶναι τοῦτο πολὺ φυσικὸ, γιὰ τὸν λόγον ὅτι, οἱ γεωργικῆς οἰκογένειες, τὴν ἐποχὴν αὐτὴ συγκεντρώνουν ὄλες τὶς τελευταῖες καὶ καλύτερες σοδειῆς τους, καλαμπόκια, φασόλια, θαμβάκι, σταφύλια γιὰ κρέμασμα, κυδώνια, μῆλα, χερμωνιάτικα ἀπίδια, καὶ «μουσμουλα». Μάλιστα τὰ σταφύλια, ὠραῖα - κεχρὶμπαρένια, τὰ κρεμοῦσαν στὰ δοκάρια τοῦ κελαριοῦ, δένοντάς τα κατὰ ζεύγη μὲ γενεσμένη θαμβακερὴ κλωστή, καὶ τᾶχαν γιὰ ἰδία χρῆση μὰ καὶ γιὰ κρέμασμα, ὡς τὸ Μάρτιο μῆνα, καὶ ὅπως σταφιδιάζανε, γινόταν γλυκύτατα καὶ νοστιμώτατα.

Τὰ κυδώνια πάλι, τὰ κρεμοῦσαν σὲ καρφιὰ στὸν «οὐντὰ» τῶν μουσαφιρηδων, καὶ ὅπως ἦταν κίτρινα καὶ γυαλιστερὰ, ἦταν ἀληθινὰ στολίδια καὶ τὰ πρόσφεραν καθαρισμένα καὶ σὲ φέτες στοὺς ἐπισκέπτες.

Ἡ γιορτὴ ἄρχιζε μὲ τὸ γενικὸ ἐκκλησιασμό ἰδίως τῶν ἐορταζόντων, μὲ τὸ πλούσιο μεσημβρινὸ γεῦμα, καὶ προχωροῦσε μὲ τὶς ἐπισκέψεις, μὲ τὸν ἀπογευματινὸ χορὸ στὶς πλατεῖες «Σαρμπνάρ'(ι)», «Μπουχόρ'(ι)», «Γιλαδαρά», καὶ ἔληγε μὲ τὰ «νυχτέρια».

Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴ ἐπίσης «ἄλλαζαν τὰ κουμπαροῦδια», κερνοῦσαν τὶς νύφες, καὶ γίνονταν πολλοὶ ἀρραβῶνες καὶ γάμοι.

Στὸ διάστημα τῆς διδ)κῆς μου ὑπηρεσίας στὰ χωριὰ τῆς περιφ. Διδ)χου καὶ Σουφλίου (1930—1940) δὲν θὰ λησμονήσω μίαν ζωηρὰν εἰκόνα, καθ' ἣν, πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, σὲ ὅλη τὴ διάρκειαν τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ κυρίως τὸ ἀπόγευμα, ἔβγαιναν πρὸς συλλογὴν τοῦ «δίκηνου» των,

(=τῶν εἰς εἶδος δικαιωμάτων) ὁ παπᾶς, ὁ ἀγροφύλαξ, ὁ κλητήρ, καὶ ὄλοι οἱ ἄλλοι δικαιοῦχοι, ἀγελαδάρηδες, χοιροβοσκοὶ κλπ. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτό, τριγυρνοῦσαν σ' ὄλο τὸ χωριό, ἀπὸ τὸ ἕνα σπίτι στὸ ἄλλο, καὶ ἄδειαζαν στ' ἀμάξια τῶν τῶ εἶδος τὸ ὁποῖο προθύμως τοὺς προσέφεραν διὰ τὸ ἐτήσιον δικαίωμα τους κατὰ οἰκογένειαν, ἢ κατὰ κεφαλὴν ζώου.

Βεβαίως, ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ἔπαυσε τὸ ἄτοπον αὐτό, διότι πράγματι ὑπεβίβαζε τὰ πρόσωπα αὐτὰ εἰς τὸ χαμηλὸ τῶ ὄντι ἐπίπεδο τοῦ ἐπαίτου, περιορισθὲν μόνον γιὰ τὸν ἀγελαδάρη καὶ τὸ χοιροβοσκό, ἂν καί, καὶ αὐτοὶ τώρα παίρνουν εἰς χρῆμα τὸ «δίκη» τους.

Ἐξ ἄλλου, 2—3 μέρες μετὰ τὴ γιορτὴ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, οἱ ἴδιοι πάλι ἄνθρωποι, παίρνανε τὸν τουρβά τους μὲ λίγο ξερὸ ψωμί μέσα — καὶ λέγω ξερὸ ψωμί, γιὰτὶ χάριν οἰκονομίας ζύμωναν πολλὰ ψωμιά ὥστε νὰ ἐπαρκοῦν γιὰ 8—10 μέρες κάθε ζυμωσιά — καὶ περιπλανόταν ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριό, γιὰ νὰ ὑπηρετήσουν ὅπου ἡ ἀμοιβή τους ἦταν συμφερότερη, σ' ὄλο τὸ χωριό, ἢ σὲ πλούσιους τσιορμπατζήδες. Πέρασαν θέβαια χρόνια πολλὰ καὶ δὲν θυμοῦμαι ἀκριβῶς τί ποσὸν ἐδικαιοῦντο, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ εἰσόδημά τους αὐτό, ἔπρεπε νὰ διαθρέψουν τίς πολυμελεῖς συνήθως, οἰκογένειές τους, τίς γυναῖκες τους, τὰ παιδιά τους καὶ τοὺς γέροντες γονεῖς τους. Τοῦτο ἐπαναλαμβανόταν κάθε χρόνο, μέχρις ὅτου κατῶρθοναν νὰ δημιουργήσουν δική τους ἐργασία, καθὼς πολλοὶ τσομπάνηδες ἔχαναν δικὰ τους κοπάδια.

Μερικὲς φορές, ἔπαιρναν καὶ ἄδεια γιὰ λίγες μέρες, νὰ πᾶνε νὰ δοῦν καὶ τοὺς δικούς τους. Μὰ τὸ πόσο ὑπέφεραν γενικῶς οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, εἶναι ἀνώτερο πάσης περιγραφῆς.

Ἄλλως τε οἱ σημερινοὶ ἐργάται καὶ ἴδιωτ. ὑπάλληλοι, ἀμείβονται τόσο καλά, κι ὅπως εἶναι ἀσφαλισμένοι καὶ νομικῶς κατοχυρωμένοι, οὐδαμῶς συγκρίνονται μὲ ἐκείνους τοὺς δυστυχεῖς. Καὶ δὴ οἱ σημερινοὶ Δημῶσ. Ὑπάλληλοι. Ἐνθυμοῦμαι καλά πὸν μοῦ ἔλεγεν ὁ πατέρας μου ὅτι, ὅταν εἰργάζετο ὡς διδάσκαλος στὸ Σουφλί στὰ 1890—1914, ἐπληρώνετο ἀπὸ τὴν Δημογεροντία, 25 λίρες τὸ χρόνο, γι' αὐτὸ ἀναγκάσθηκε νὰ γίνῃ καὶ παπᾶς.

Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγ. Δημητρίου συμπίπτει καὶ ἡ «ζωοπανήγυρις τοῦ Σουφλίου», ἡ ὁποία συνεχίζεται καὶ σήμερα. Γίνεται δὲ στὸν «κάμπο», 200 μ. παρακάτω ἀπ' τὸ Γυμνάσιο, καὶ λίγο πρὸ πίσω ἀπ' τὸ «ἀνάχωμα», κοντὰ στὰ παλιὰ σφαγεῖα. Ἡ ζωοπανήγυρις αὐτῆ, προκηρύσσεται ἀπὸ τὸ Δῆμο Σουφλίου καὶ διαρκεῖ 3 μέρες, πάντοτε Πέμπτη, Παρασκευὴ καὶ Σάββατο πὸν γίνεται καὶ τὸ ἐβδομαδιαῖο «παζάρι». Συγκεντρώνονται δὲ ἀπὸ τοὺς κατόχους τῶν πρὸς πώλησιν παντὸς εἶδους ζῶα, πρόβατα, κατσίκια γελᾶδια καὶ ἱπποεἰδῆ. Τὸν κύριον ρόλον παίζουν οἱ «τζαμπάτζηδες» δηλ. οἱ ζωέμποροι. Σὲ εἰδικὸ περικτερο πὸν λέγεται «τσιαρδάκι» (=σκέπαστρο μὲ κλαδιά), εἶναι ἐγκατεστημένος ὁ φοροαγοραστής, ὁ ὁποῖος καὶ παρακολουθεῖ τὴν

κίνηση όλων τῶν συμφωνιῶν, πρὸς εἰσπραξίν τοῦ «φόρου πωλουμένων ζώων». Σὲ εἰδικὰ ἄλλα τοιαυτάκια εἶναι οἱ ὑπαίθριοι μεζετζήδες, ποὺ προσφέρουν ψητὰ τῆς σχάρας «σιουτζούκια» (=λουκάνικα), καὶ κεφτεδάκια, στοὺς μερακλήδες, κυρίως ξένους. Ἀπαραίτητος κατὰ τὴν διαδικασίαν τῆς ἀγοραπωλησίας εἶναι καὶ ἡ παρουσία τῶν «ζουρντζήδων» καὶ «νταουλτζήδων» κατσίβελων (=γύφτων), οἱ ὁποῖοι δίδουν τῷ ὄντι ἰδιαιτέρον τόνον στὸ πανηγύρι, παίζοντας ἀδιακόπως διαφόρους σκοπούς, ἀργούς καὶ γρήγορους, ὑπὸ τὸν ρυθμικὸν καὶ ἐκκωφαντικὸν κρότον τοῦ νταουλιού.

Εἶναι δὲ τὸ «νταούλι» πανάρχαιον εἶδος κακότεχνου τιμπάνου ἀπὸ κατεργασμένο ὄνειο δέρμα, ποὺ τὸ χτυπάει ὁ μουσικός! μὲ εἰδικὸν ὑποκόπανο.

Τὸ συγκρότημα! αὐτὸ σημειωτέον, κάμνει καὶ τὴν ἔναρξιν τοῦ πανηγυριοῦ ὡς ἐξῆς: Ἀφοῦ παίξῃ μερικοὺς σκοποὺς σὲ κεντρικὸ σημεῖο τῆς ἀγορᾶς, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τὸ Δημαρχεῖο, περιέρχεται γιὰ τὸ «μπαξίσι», ὅλα τὰ καταστήματα μὲ τὸ ἐμβατήριον «τοῦ ἀητοῦ ὁ γυῖος», καὶ κατόπιν κατηφορίζει πρὸς τὸν κάμπο ὅπου ἡ ζωοπανηγυρίς, σταματᾷ δὲ στὰ μεζετζήδικα, πρὸς ψυχαγωγίαν τῶν μερακλήδων, ποὺ ἀρχίζουν ἀμέσως τὸν «καρσιλαμά». πρωτόγονο χορὸ τῶν γύφτων.

Στὴν προχθεσινὴ μάλιστα πανήγυρι (Ἰουλίῳ 1967), εἶδα καὶ ἓνα γεροντάκι ποὺ ἔπαιζε μὲ ἀφάνταστη ἔξαρση καὶ ἐνθουσιασμό, τὴ «γκάιντα» του (=ἀσκαυλος). Τὸ αὐτὸ γεροντάκι τὸ εἶδα νὰ παίξῃ στοῦ «Σαπουντζή τὸ χάνι», μὲ τὸ ἴδιον πάντοτε μουσικὸ πάθος, ἔχοντας μπροστά του, στὸ τραπέζι, κι ἓνα ποτηράκι ρακί, μὲ ντοματίτσα γιὰ μεζέ. Ἦθελα πολὺ νὰ ἤξευρα τί ἄραγε νὰ ὀραματίζετο τὴν ὥρα ἐκείνη ὁ ἀφανὴς αὐτὸς καλλιτέχνης παίζοντας τοὺς ἀργούς σκοπούς του, καὶ καταβάλλοντας κάθε προσπάθεια ν' ἀποδώσῃ τέλεια τοὺς πιὸ γλυκίφωνους μουσικοὺς φθόγγους, ἐνῶ τὸ μπάσο τῆς γκάιντας του, συνέδεεν ἀρραγῶς τὴ συνοχὴ τῶν τραγουδιῶν.

Πιστεύω ὅτι θὰ ἔλεγε νοερῶς αὐτά: Ἀκοῦτε τίς τελευταῖες νότες τοῦ πανάρχαιου ἀσκαύλου, ποὺ τερματίζει τὸν ρόλο του ἀπαξ διὰ παντός. Διότι πράγματι, τὰ πικ - ἀπ καὶ τὰ τρανζίστορ, ἐξετόπισαν ἤδη ὅλα τὰ παλιὰ λαϊκὰ ὄργανα καὶ τοὺς τραγουδιστάδες, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀναχρονιστικὰ ἄθλια «τέλια» τῶν μουζουκίων.

ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΟΝ

Εἶναι ἀπόγευμα τῆς 25.12.1960. Τὰ κοριτσόπουλα καὶ τὰ παιδιόπουλα τῆς γειτονιάς, ἀρχίζουν ν' ἀναδεύουν μὲ χάχανα δῶθε - κείθε, ὕστερα ἀπὸ τὸ γερὸ φαγοπότι τῆς ἡμέρας, «Μπάμπου», «πιρζόλις», «μπαλαβοῦ».

Δύο ἠλικιωμένοι ἄνθρωποι στέκουν στὴ γωνιά τοῦ Μπαίρα. Ὁ ἓνας ἀρχίζει νὰ φουσκώνῃ ἓνα πετσεῖ καὶ δὲν ἀργεῖ νὰ σχηματισθῇ στὴν ἀγκαλιά του μιά

ἀριστοτεχνική «γκάϊντα». Τους παρακολουθῶ με μεγάλη συγκίνηση ἀπ' τὸ βορεινὸ παράθυρο τοῦ σπιτιοῦ μου. Ἐτοιμάζει ὁ γερο-μουσικός τὸ πρῶμο, στριφογυρίζει τὸ μπάσο κι οἱ ἀρχικοὶ γρυλισμοί, γρήγορα γίνονται μελωδικοί, καὶ παίρνουν τὸ σκοπὸ ἑνὸς παμπάλαιου «τραπεζικοῦ» τραγουδιοῦ.

Ταλαντευόμενοι κι οἱ δυὸ ἀπ' τὰ γηρατειὰ μὰ κι ἀπ' τὸ κρασί, ἀρχίζουν νὰ προχωροῦν ἀργά, ἀργὰ κατὰ μῆκος τοῦ κεντρικοῦ δρόμου, κατὰ τὴν ἀγορά, ἀσφαλῶς πρὸς ἐπίσκεψιν φίλων τους ἐφορταζόντων.

Ὡραία καὶ ἀγνή εἰκόνα πὺν θυμίζει τὴ ζωὴ τοῦ παλαιοῦ Σουφλίου. Ἐἶναι πιστεύω ἀπὸ τὶς τελευταῖες τέτοιες εἰκόνες, ἑνας ἐπίλογος τῶν πάλαι ποτὲ ἐθίμων τοῦ Σουφλίου, πὺν χάνονται ἀνεπιστρεπτί!

Φεύγουν οἱ τελευταῖοι γέροι γιὰ τὴν ἄλλη ζωὴ, παίρνουν ὅμως μαζί των καὶ τὰ ἔθιμά των.

Ἔτσι, πέρασαν τόσοι καὶ τόσοι ἄνθρωποι στὴν ἀπέραντη ροὴ τῶν αἰῶνων καὶ θὰ περάσουμε καὶ μεῖς κατὰ τὴν σκληρὰν πραγματικότητα, καὶ ἔτσι ἀκριβῶς θὰ διαδέχεται ἡ μία γενιὰ τὴν ἄλλη. Καὶ ἡ μὲν ἱστορία θὰ γράφῃ τὰ ἀνθρώπινα γεγονότα, οἱ ἄνθρωποι θὰ αὐταπατῶνται μὲ τὴ ματαιότητα ὄλων τῶν ἀγαθῶν των, ἡ δὲ γῆ δὲν πρόκειται νὰ χορτάσῃ ποτέ, ἀπὸ ἀνθρώπινα ἄψυχα κορμιά. Μόνον τὸ πνεῦμα θὰ προβάλλῃ στὶς κεφαλὰς τῶν ζώντων ἀνθρώπων, κι οἱ ἀθάνατες ψυχὲς θὰ μετεωρίζονται στὰ ἀχανῆ δώματα τοῦ μόνου Ἀ-θάνατου κι' ἀληθινοῦ Θεοῦ, Δημιουργοῦ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς. Ὅποια ἀνέκφραστα μυστήρια! Δέξου Θεέ μας μὲ εὐμένεια στὴν ἀγκαλιά Σου, καὶ τὶς δικές μας ταπεινὲς χριστιανικὲς ψυχές, γιὰ νὰ σὲ Δοξάζουμε εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων! ΑΜΗΝ.

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΑΙ ΠΡΟΣΤΑΤΑΙ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Ἡ 30ῆ Ἰανουαρίου, ἑορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἦτο ἓνα σπουδαῖο ἐπίσης ὁρόσημο, καὶ γιὰ ὅλους τοὺς Χριστιανούς, κυρίως ὅμως γιὰ τὰ Σχολεῖα καὶ τοὺς Ἐκπαιδευτικούς τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου καιροῦ, γιὰ τοὺς δασκάλους ἐννοῶ, ἀλλὰ καὶ τοὺς καθηγητὰς ὅπου ὑπῆρχαν Γυμνάσια, καθὼς στὴν Ἀδριανούπολη καὶ Κωνσταντινούπολη. Ὅλοι ἐπομένως βρισκόταν σὲ ἐτοιμασία, κυρίως ὅμως οἱ διδάσκαλοι, ἔπρεπε νὰ ὀργανώσουν καὶ σχολικὲς γιορτές, ἀπ' τὴν ἐπιτυχία τῶν ὁποίων ἐξηρτάτο ἡ ὅλη ἀξία των, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ ἡ αὔξησις τοῦ μισθοῦ των. Γιὰ νὰ σχηματίσω λοιπὸν μιὰ καλὴ εἰκόνα τῆς ἑορτῆς, ὅπως ἐγένετο τότε, πρὸ 60—100 ἐτῶν, ἠρώτησα πολλὰ καὶ διάφορα ἠλικιωμένα γεροντάκια, καθὼς καὶ τὸν ξάδερφό μου Χρ. Παρθένο (70) χρονῶν, πὺν θαυμάζω τὴ μνήμη του, μὰ καὶ τὸ ὅτι εἶναι λαλίστατος, καὶ πρόθυμος νὰ ἀπαντήσῃ σὲ ὅλες μου τὶς ἐρωτήσεις.

Στὸ Σουφλί τότε ἦσαν τρία Σχολεῖα: α) τὸ «Κούτσουρο» (= σημερ. Β'

Σχολ.), β) τὸ Γ' Σχολεῖο (πὺ στεγαζόταν σὲ ἴδιο διδακτῆριω στὴν πλατεῖα «Σάραπ-Μπουνά» καὶ πὺ τὴν ἄρτι βρέθηκεται σὲ ἐρείπια μετὰ τὸ κῆρυμό του στὰ 1948) καὶ γ) τὸ Παρθεναγωγεῖο, (τὸ σημερινὸ Α' Σχολεῖο). Καὶ πρῶτα, γινόταν γενικὸς ἐκκλησιασμός τῶν μαθητῶν, κί' ὕστερα ὅλη ἢ ἄλλη γιορτὴ σὲ κάθε σχολεῖο χωριστά.

Τὸ πρόγραμμα περιεῖχε τὴν ὁμιλία τοῦ Δ)νοῦ καὶ μετὰ ποιήματα, τραγούδια καὶ διαλόγους, θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν περιεχομένου. Διεξήγετο δὲ στὴ μεγάλη αἴθουσα τοῦ σχολεῖου, πὺ γέμιζε ἀπὸ κόσμο, ἀλλὰ κυρίως μὲ τὴν παρουσία τῶν Ἀρχῶν τοῦ τόπου, καὶ δὴ τῶν Σχολικῶν Ἐφόρων, οἱ ὅποιοι παρακολουθοῦσαν τὴ δραστηριότητα καὶ ἱκανότητα τοῦ κάθε δασκάλου χωριστά, καὶ σ' αὐτὸ μεγάλη σχέση εἶχε ἢ καλὴ ἀπόδοση τῶν μαθητῶν, στὰ ποιήματα, τὰ τραγούδια καὶ τοὺς διαλόγους.

Πολλὲς φορὲς ἐρχόταν στὴ γιορτὴ καὶ αὐτὸς ὁ πρόξενος τῆς Ἑλλάδος Κανελλόπουλος, πὺ ἔμενε στὸ Δεδὲ - Ἀγάτ' (ι) (= Ἀλεξανδρούπολη). Ἐπαιρνε μάλιστα μαζί του καὶ τὸν ἀκόλουθό του φρουστανελλᾶ, πὺ ἔδινε φτερά στὴ φαντασία τῶν σκλάβων, γιὰ μιὰ γρήγορη λευτεριά καὶ Ἑλλάδα Μεγάλη. Κί' ὅποιον δάσκαλο ἀντιλαμβανόταν ἀξιότερο καὶ πατριωτικότερο, διέταξε μυστικὰ τὴν αὔξησιν τοῦ μισθοῦ του, καὶ ἰδιαιτέρα περιποίησίν του. Ἔτσι μοῦ διηγήθηκεν ὁ πατέρας μου Παπασταμάτης, ὅτι διέταξε κάποτε τὴν αὔξησιν τοῦ μισθοῦ του καὶ τὰ ἔξοδα γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τῆς φορεσιάς του μὲ εὐρωπαϊκὰ ρούχα. Μὰ τίποτε δὲν κάνανε οἱ Ἐφοροί, πὺ ἀλοίμονό τους ἂν ἐμνοῦσε τὰ παράπονά του στὸν πρόξενον. Στὴν ἐκκλησίᾳ οἱ διδάσκαλοι ἔκαναν μνημόσυνο μὲ κόλυβα, καὶ πάνω ζωγράφιζαν μὲ κανέλλα καὶ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχες. Τέτοιος εἰδικὸς ἔθεωρεῖτο ὁ πατέρας μου. Στὴν ἱερῇ τελετῇ στὴν ἐκκλησίᾳ, λάβαιναν μέρος ὅλοι καὶ οἱ 14 ἱερεῖς τοῦ Σουφλίου. Οἱ μακαλήδες, πάλι, λάβαιναν κί' αὐτοὶ μέρος στὴν ἴδια τελετῇ μὲ ἀρτοκλασίᾳ στὴν ἐκκλησίᾳ, καὶ στὸ σπίτι μὲ λουκουμάδες, πὺ τοὺς μοιράζανε σ' ὅλους τοὺς συγγενεῖς, στοὺς πελάτες, καὶ στὰ φιλικὰ γειτονικά τους σπίτια. Κί' ἦταν ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ μαγαζιά κλειστά, τὸ δὲ ἀπόγευμα, στὶς πλατεῖες στήν ὄτανε χοροί. Ἡ μουσικὴ ἐπίσης, ἐπαιάνιζε διάφορα δημοτικὰ καὶ ἐθνικὰ τραγούδια, ὅπως τὸ «Μαύρ' εἶν' ἢ νύχτα στὰ βουνά», καὶ «ᾠ λυγερὸν καὶ κοπτερὸν σπαθί μου». Καὶ μ' ὅλα ταῦτα οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν. Εἶχαν μίαν περιεργον ἀδυναμίαν, μοῦ λέει ὁ συνομιλητῆς μου διὰ τὰ σχολεῖα, ἀλλ' ὄχι ὅμως καὶ γιὰ τὶς ἐκκλησίες. Ἐξ ἄλλου οἱ Ἕλληνες, τοὺς ξεγελοῦσαν μὲ δωροδοκίας.

Ἀπὸ τὸν αἰμῆνηστον Γ. Μπρίκαν φαρμακοποιόν, ἐπληροφορήθη καὶ τὰ ἐξῆς: «Ὅτι ὅλα τὰ Σχολεῖα ἐώρταζαν ἀπὸ κοινοῦ, εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς «Ἀστικῆς Σχολῆς», μὲ δ)ντὴν κάποιον διδάσκαλον Ξυλάνην. Ἐγίνετο γενικὸς ἐκκλησιασμός τῶν μαθητῶν, καὶ παρακολούθησις τῆς ἀρτοκλασίας τῶν παντοπωλῶν

και τῶν κόλυβων τῶν Σχολείων. Εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Σχολείου καταλλήλως διακοσμημένην, ἐλέγοντο ποιήματα, ἄσματα καὶ μῦθοι δηλ. διάλογοι. Ὁ διευθυντὴς ἀπήγγελε τὸν πανηγυρικὸν λόγον, θρησκευτικῶς περιεχομένου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ δυνατόν ἐθνικῶς.

Ἐκ τῶν ἐπαγγελματιῶν, λουκουμάδες μοίραζαν κυρίως οἱ «γιαχανατζήδες». Πάντως, ἡ ἐορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἐφορτάζετο μὲ μεγάλη μεγαλοπρέπεια, καὶ τὴν ἡμέρα αὐτὴ διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ εἶχαν τὴν τιμητικὴν τῶν. Ὅμως, καὶ ὅλη ἡ πόλις ἐλάμβανε ἐορταστικὴν ὄψιν.

Σήμερα ἡ αἴγλη αὐτὴ ἔχει παρέλθῃ. Ἐορτάζεται μόνον δι' ἀρτοκλασίας καὶ γενικῶς ἐκκλησιασμοῦ τῶν μαθητῶν καὶ τῶν Ἐκπαιδευτικῶν. Τὰ καταστήματα εἶναι ἀνοικτὰ καὶ ἀργοῦν μόνον τὰ Σχολεῖα.

ΥΔΡΟΜΥΛΟΙ ΤΟΥ ΠΑΛΙΟΥ ΚΑΙΡΟΥ

Εἰς τὸ κεφάλ. **Ἵδρομύλοι**, εἶχομεν ὑπ' ὄψιν τοὺς **Μύλους** γενικῶς, εἰς τοὺς ὁποίους ἄλεθαν οἱ ἄνθρωποι τῶν γενεῶν ποῦ πέρασαν, ἤτοι πρὸ 100ετίας καὶ πέραν, τὸ σιτάρι, τὸ καλαμπόκι καὶ ὅλα τὰ δημητριακά των, γιὰ τὸ ἀλεύρι γιὰ δική των χρῆσι, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ ζῶα των. Κι ἦταν ἓνα ἀλεύρι πιτυροῦχο 100% ποῦ μὲ τὸ κοσκίνισμα, γινόταν ἓνα ψωμί μαῦρο χαμηλῆς ποιότητος ἐν συγκρίσει μὲ τὸ σημερινὸ κατάλευκο ψωμί, ποῦ τὸ χαίρονται ἐξ ἴσου πλούσιοι καὶ φτωχοί, ἐργάται καὶ ἀγρόται.

Καὶ μάλιστα τὸ ψωμί τοῦ παλιοῦ καιροῦ, δὲν ἦταν σχέτο σιταρίσιο, ἀλλὰ «ἀνακάτευμα», σμιγῶ, ἀπὸ σιτάρι, καλαμπόκι, κριθάρι, σίκαλι, ἀνάλογα μὲ τὴν οἰκονομικὴν δυνατότητα τῆς οἰκογενείας, καὶ τοῦ πλήθους φυσικὰ τῶν μελῶν αὐτῆς, συνήθως ὄχι κάτω τῶν 5 ψυχῶν, ἀλλὰ ὡς 10 καὶ ὡς 15 ψυχῶν. Ἐχω ὑπ' ὄψιν καὶ σήμερα ἀκόμη τέτοιες πολυμελεῖς οἰκογένειες στὸ Σουφλί, καὶ δὴ μιά, ποῦ ἀπετελεῖτο ἀπὸ 14 ψυχῆς, δηλ. 12 παιδιὰ καὶ οἱ δύο σύζυγοι. Τὰ παιδιὰ αὐτὰ ἦσαν ὅλα μαθηταὶ μου.¹ Μάλιστα δέ, τὸ ἀστεῖο εἶναι ὅτι, ὁ Βενιαμὴν τῆς οἰκογενείας ὀνόματι Στέλιος (= Στυλιανός) ὅταν ἦτο στὴν Α' τάξι, ἓνα ἔξυπνο διαβολάκι, δὲν ἤξευρε εὐχερῶς νὰ μοῦ ἀπαριθμήσῃ ὅλα τὰ ἀδελφία του ἀγόρια καὶ κορίτσια. Ἐνα μεγάλο ἀδελφὸ του ποῦ ὑπηρετοῦσε στρατιώτης, τὸν λησμονοῦσε στ' ὄνομα κι ἔλεγε: «Κι ὁ στρατιώτης μας». Ἀκόμη, ὅτι ἔρωγαν ἡμερησίως 5-6 ψωμιὰ σπιτίσι, καὶ μαγείρευε ἡ μάνα του τὸ φαγητὸ στὴ «μπακίρα», (= εἶδος μικροῦ χάλκινου καζανιοῦ).

Δὲν προτίθεμαι θέβαια νὰ ἐτυμολογήσω τὴ λέξι «μύλος», ἀλλὰ μὲ τὴ λέξι αὐτὴ νοοῦμε ἓνα μηχανήμα ποῦ γυρίζει περιστροφικῶς. Μύλους κάνουν

1. Τώρα δέ, ἂν λογαριάσουμε καὶ τὰ ἐγγόνια, πρέπει νὰ εἶναι πάνω ἀπὸ 30 ψυχῆς, ποῦ ἂν κατοικοῦσαν ὅλοι μαζί, θὰ γέμιζαν μιά πολυκατοικία!

τὰ παιδάκια ὅταν θέλουν νὰ παίξουν. Οἱ μεγάλοι λένε: μᾶς τᾶκανες μύλο, καὶ ἔννοοῦν: μᾶς περιέπλεξες τὰ ζητήματα, τίς ὑποθέσεις.

«Μύλο» ὅταν ἔλεγαν οἱ παποῦδες μας, ἔννοοῦσαν τὸν τόπο ὅπου ἄλεθαν τὰ σιτηρά τους. Καὶ τέτοιοι μύλοι ἦσαν: Οἱ ποταμόμυλοι, οἱ «Μαρτσόμυλοι» (= οἱ μύλοι τῆς Μαρτίσας = τοῦ Ἑβρου ποτ.) οἱ ἀνεμόμυλοι, κι οἱ ἱπποκίνητοι μύλοι. Ἀργότερα φάνηκαν κι οἱ «φάβρικες» (= οἱ μηχανοκίνητοι μύλοι).

Εἶδος μύλων ἦσαν καὶ οἱ «χερόμυλοι», ὅπου κάνανε τὸ «πληγούρι» (= μπουλγκούρ⁽¹⁾) ὅπως τὸ ἔλεγαν οἱ παλιοὶ Σουφλιώτες), καὶ τὴ «φάφα» (= σπασμένες φακές), ἢ σπασμένα μπιζέλια, (ἀρακά). Μύλους εἶχαν καὶ γιὰ τὸ ἄλεσμα τοῦ καφέ, ἢ τῆς καθουρντισμένης σίκαλης, ἢ ρεβιθιῶν, μὲ τὰ ὁποῖα κάνανε εἶδος ἑλαφροῦ καφέ, ἀβλαβοῦς δηλ. .

Δὲν εἶναι ἐπίσης θέμα μας ἡ ἐξέλιξις τῶν μύλων, ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς, καὶ δὲν μπορούμε οὔτε κἂν νὰ καθορίσουμε πῶς ἄλεθαν τὰ σιτηρά των οἱ ἀρχαίοι Ἑλληνες.

Μποροῦμε ὅμως νὰ ποῦμε μὲ βεβαιότητα ὅτι εἶναι μηχανικὴ βελτίωσις τῶν καὶ σήμερα ἐν χρήσει μικρῶν «χερόμυλων», πού ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο πέτρες κυκλικές, διαμ. 0,25 περίπου, τοποθετημένες ἢ μία πάνω στὴν ἄλλη.

Ἡ κάτω πέτρα εἶναι σταθερή. Ἡ ἐπάνω, τρίβεται τῇ βοηθείᾳ μικροῦ χερουλιού, κυλιόμενη πάνω στὴν πρώτη. Ἡ ἐπάνω πέτρα, εἰς τὸ κέντρον της φέρει ὀπήν, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξέρχεται ἄξων στερεωμένος στὴν κάτω πέτρα. Ἀπὸ τὴν ὀπή αὐτή, ρίχνουμε τὸ πρὸς ἄλλεσιν εἶδος, λίγο-λίγο, ἐνῶ συγχρόνως περιστρέφομε τὴν πέτρα. Τοῦτο, κατέρχεται καὶ διαμοιράζεται μεταξὺ τῶν ἐσωτερικῶν ἐπιφανειῶν. Ὑπὸ τὸ βάρος δὲ τῆς ἐπάνω πέτρας, καὶ τῆς τριβῆς τῶν δύο ἐπιφανειῶν γίνεται ἡ ἀλευροποίησις, καὶ τὸ ἀλεύρι, ψιλὸ ἢ χονδρὸ, ἀνάλογα μὲ τὴν ποσότητα πού ρίχνουμε, βγαίνει ἐξ ὄλων τῶν πλευρῶν. Φυσικὰ οἱ δύο πέτρες, μὲ εἰδικὸ κτύπημα μὲ εἰδικὸ σκάλισμα τῶν ἐσωτερικῶν ἐπιφανειῶν των, γίνονται ἀκιδωτές, τῇ βοηθείᾳ δὲ τῶν ἀκίδων καὶ τῆς τριβῆς των, γίνεται ἡ ἀλευροποίησις. Κάτω ἀπὸ τίς πέτρες, εἶναι ἀπλωμένη μιὰ «μισάλα», ἕνα καθαρὸ τετράγωνο ὑφαντὸ βαμβακερὸ πανί, ὅπου συγκεντρώνεται τὸ «ἄλεσμα».

Τοὺς χειρόμυλους αὐτοὺς τοὺς κάνοιν καὶ σήμερα ἀκόμη εἰδικοί ἐπιδέξιοι τεχνίται, ἀπὸ πέτρα πολὺ σκληρή. Οἱ αὐτοὶ τεχνίτες, κάνοιν καὶ τὰ «σάτσια», δηλ. κάτι κυκλικές πέτρες σχετικῶς λεπτές καὶ πολὺ λεῖες ἀπὸ καὶ τίς δύο ἐπιφάνειες. Πάνω στὸ «σάτσι» κάνοιν οἱ χωρικοὶ τίς «λαγκίτες» πού εἶναι ἀκριβῶς ὡς τίς ἀλευρόπιτες πού πουλᾶνε τώρα καὶ εἰς τὰ «Βαγ» τῶν πόλεων, πού τίς ψήνουν μὲ ἠλεκτρισμὸ πάνω σὲ λεῖες σιδηρὲς ἐπιφάνειες, ἀπὸ ζυμᾶρι λευκὸ παχύρρευστο.

Ἄλλὰ γιὰ τὶς «λαγκίτες» θὰ μιλήσουμε λεπτομερῶς καὶ στὸ εἰδικὸ κεφάλ.: Τὶ φαγητὰ καὶ τὶ γλυκὰ τρώγανε οἱ Παλιοὶ Σουφλιῶτες.

Λοιπόν, τὴν ὄλην λαογραφικὴν μας μελέτην περὶ ὑδρομύλων, τὴν κατατάσσωμεν ὑπὸ τὰ ἐξῆς κεφάλαια:

1. Ὑδρομύλοι Σουφλίου.
2. Ὑδρομύλοι Λαβάρων.
3. Μαρτσόμυλοι Σουφλίου.
4. Ἀνεμόμυλοι Λαβάρων.

1. Ὑδρομύλοι Σουφλίου

Τὸ Σουφλί ἦταν μεγάλη καὶ ξακουστὴ πόλις, καθὼς ἀναφέρουμε λεπτομερῶς στὸν 380 τόμο τῶν Ἑρακλικῶν, καὶ πὺν λέει καὶ τὸ τραγοῦδι: «Κὶ τοῦ Σουφλί τρανὸ χουριό, τρανὸ κὶ ἴπηνιμένον». Κὶ ἔπρεπε νὰ ἔχη πολλοὺς ὑδρομύλους γιὰ νὰ κάνουν τὸ ψωμί τους οἱ γεροὶ καὶ δυνατοὶ Σουφλιῶτες, καὶ οἱ ἀντρειωμένες Σουφλιῶτισσες. Κὶ εἶχαν πράγματι πολλοὺς, καὶ ρεμματόμυλους καὶ Μαρτσόμυλους.

Οἱ ρεμματόμυλοι, βρισκόταν κατὰ μῆκος τοῦ ρυακιοῦ πὺν τρέχει ἀκατάπαυστα καὶ σήμερα ἀκόμη φυσικά, καὶ πὺν λέγεται «Κιόϊ-ντερέ» (= τοῦ χωριοῦ τὸ ρέμμα).

Καὶ γιὰ νὰ ἔχω μιὰ κάποια ἰδέα περὶ τῆς λειτουργίας τῶν ὑδρομύλων καὶ δὴ ποίων καὶ πόσοι μύλοι λειτουργοῦσαν τότε στὰ παλιὰ χρόνια, διάλεξα ὡς συνομιλητὴ μου τὸ θεῖο μου ἐκ μητρὸς πάπο Χρ. Πατρώνα ἐτῶν 82 (14.4. 1961), ὁ ὁποῖος μοῦ εἶπεν ὅτι, ἀπὸ τὸν κάτω ροῦν τοῦ Κιόϊ-ντερέ, πρὸς τὰ ἄνω λειτουργοῦσαν οἱ ἐξῆς μύλοι: 1) Τοῦ Ἰ. Τόλκα, ἐρείπια οὔτινος σώζονται ὡς τὰ σήμερα. 2) Τοῦ Καλαϊτζή. 3) Τοῦ Γκουτζέλλα. 4) Τοῦ Βασιλικοῦ. 5) Τοῦ Γκούντλη, πατὴρ τοῦ Χριστοφ. Γκούντλη, ξυλοργοῦ. 6) Τῶν ἀδελφῶν Γκαμπζάλλα καὶ 7) Τοῦ Χρ. Μόκουτζια, στὴν τοποθεσίᾳ Ρουσβάν(ι) —Κουσίγια. Μύλοι ἦσαν ἀκόμη καὶ στὸ Μαγγάζι τοῦ Μαρθάρη, καὶ στὸ Τρανὸ-Ρέμμα τοῦ Ἀλτιναλμάζη. Οἱ μύλοι αὗτοι ἦσαν κτισμένοι κλιμακῆδόν, ὁ ἓνας ὑπερθεν τοῦ ἄλλου σὲ ἀπόστασι μερικῶν 100δων μέτρων. Ὁ μηχανισμὸς των, ἦταν ἀπλόστατος. Τὸ κυριώτερον τμῆμα ἦτο ὁ μεγάλος κάθετος κινητήριος τροχὸς ὀλόσωμος, μὲ συνεχόμενους ξύλινους βεβαίως κουβάδες, πὺν καθὼς γέμιζαν μὲ νερό, ἀνάγκαζαν τὸν τεράστιον τροχὸν σὲ κυκλικὴν κίνησιν. Ὁ τροχὸς πάλι αὐτὸς τῇ βοηθείᾳ ὀδοντωτῶν ἄλλων τροχῶν, μετέδιδε γρήγορον κίνησιν στὶς πέτρες, πὺν βρισκόνταν στὸ στεγασμένον τμῆμα τοῦ μύλου, ὅπου ἦσαν ἀποθηκευμένα τὰ σιτηρὰ καὶ ὅπου ἔμεναν καὶ οἱ μυλωνάδες. Λεπτομέρειες, γιὰ τὴν ὀνοματολογία καὶ τὴν λειτουργία, γράφουμε στὸ ἐπόμενον κεφάλαιο.

Ύδρόμυλοι Λαβάρων. Ύδρόμυλους ἐν λειτουργίᾳ εἶδε καὶ ὁ ὑποφ. ἀ) στὸ χωριὸ Γαλαρινὸ Χαλκιδικῆς τὸ 1930 ὅτε ἤμην μαθητὴς στὴν Ἱερατ. Σχολὴ Ἁγ. Ἀναστασίας, ἀλλὰ καὶ στὸ χωριὸ Λύρα Σουφλίου, ὅτε ἠργαζόμενη ὡς δημοδ)λος (1934-1936) καὶ ἦτο μυλωνᾶς κάποιος Σουφλιώτης Πασχ. Μουτρικᾶς μετὰ τὸ γέρο πατέρα του. Ὅμως, καὶ οἱ δύο αὐτοὶ μύλοι λειτουργοῦσαν μετὰ ὀριζόντια φτερωτῆ. Ἡ ποιότης τοῦ ἀλεύρου τῶν νερόμυλων ἦταν μὲν ἀρκετὰ καλὴ, ὄχι ὅμως σὰν τὰ σημερινὰ λευκότερα ἀλευρα τῶν κυλινδρομύλων. Λόγω συναγωνισμοῦ, τὰ σιτηρὰ τὰ παραλάμβαναν οἱ μυλωνάδες ἀπὸ τὰ σπίτια τῶν πελατῶν καὶ μετὰ ἄλλα τὰ μετέφεραν ὡς τοὺς μύλους των. Κάπως δηλ. σὰν καὶ τώρα, πού οἱ κυλινδρόμυλοι παραλαμβάνουν καὶ παραδίδουν κατ' οἶκον τὰ ἀλευρα τῶν γεωργῶν, μετὰ τὰ τεράστια φορτηγά των αὐτοκίνητα, ὅπου ἔχουν καὶ πλάστιγγα ζυγισεῶς των. Ὅμως, ὅταν χιόνιζε, τότε ἦταν μεγάλη τυραννία. Ἦναγκάζοντο αὐτοὶ πού ἤθελαν νὰ ἀλέσουν, νὰ πάρουν στὴ ράχι τὸ σακκί, νὰ ἀνοίξουν δρόμο μέσα στὰ χιόνια, γιὰ νὰ φθάσουν ὡς τοὺς μύλους 4-5 χιλμ. μακρὰ!

Ἐνθυμοῦμαι, μοῦ εἶχε πεῖ ὁ μακαρίτης ἤδη συνομιλητῆς μου, ὅτι ἓνας μύλος λειτουργοῦσε, ὅταν ἤμουν 7-8 χρόνων, στὸ ρέμμα τοῦ ἐπάνω μαχαλά, ἀπέναντι τοῦ Μπαλιτζῆ, ὅπου μέχρι σήμερα βρίσκεται ὁ μικρὸς καταρράκτης (Δηλ. κατὰ τὸ 1895-1900). Ἄλεθε ὅμως μόνο γιαμαῖδες γιὰ τὰ ζῶα. Κι ἦταν τοῦ παποῦ τοῦ Ἀθ. Τσιακίρη, πού κατοικεῖ στὸ ἴδιο σημεῖο.

Τὰ δικαιώματα ἀλεστικῶν ἦσαν 8-10%, ἀνάλογα μετὰ τὸν ἐπαγγελματικὸ συναγωνισμὸ τῶν μυλωνάδων.

Οἱ μύλοι αὐτοὶ, λειτουργοῦσαν μόνο τὸ χειμῶνα, τὸ πολὺ ὡς τέλος Μαΐου, δηλ. ὡς τὴν ἐποχὴ πού στείρουν τὰ ποταμάκια, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Μαρτσόμυλους, πού λειτουργοῦσαν ἀκατάπαυστα, χειμῶνα - καλοκαίρι, ὅλο τὸν χρόνο.

Θυμοῦμαι ἐπίσης, διηγεῖται ὁ ἴδιος, μία χρονιά πού εἶχε παγώσει ἡ Μαρτίσα (= ὁ Ἐβρος), κόπηκε ἓνας «Μαρτσόμυλος», παρασύρθηκε στὸ ποτάμι, καὶ 15 μέρες δὲν μπορούσε κανεὶς νὰ πλησιάσῃ ἐκεῖ, κι ὁ καημένος ὁ μυλωνᾶς, κόντεψε νὰ πεθάνῃ ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὸ κρύο. Φώναζε «βοήθεια». Καὶ τότε, ὁ «καημακάμης» καὶ ἄλλοι πῆγαν νὰ τὸν σώσουν, πρῶγμα πού ἔγινε εὐτυχῶς, ἀλλὰ μετὰ μεγίστη δυσκολία. Ἔτσι ζοῦσαν παιδί μου, οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι!

Πρῶτος πού ἔφερε στὸ Σουφλί μύλο μετὰ μηχανή, ἦτο κάποιος Ἀλκιβιάδης, ἔμπορος. Τὸ μύλο αὐτὸ τὸν κατάστρεψαν ὅταν ἦλθαν οἱ Βούλγαροι στὰ 1914, ὅπως καὶ τὸν τεράστιο μύλο τοῦ Πρωτόπαπα στὸ Δεδεαγάτο(ι) (= Ἀλεξ)πολι). Στὰ 1920, τὸ μύλο τοῦ Ἀλκιβιάδῃ τὸν ἀγόρασε ὁ ψωμᾶς Δημ. Φούσκας, κι ἀπ' αὐτὸν οἱ σημερινοὶ ἐργοστασιάρχαι ἀδελφοί, Ν. Γκαργκάνα, πού τὸν ἐβελτίωσαν ἐξ ὀλοκλήρου, καὶ λειτουργεῖ ἤδη μετὰ τὰ πλέον σύγχρονα μηχανήματα, ἠλεκτροδοτούμενος ἀπὸ τὴ Δ.Ε.Η. Ἔχουν προστεθῆ καὶ πτέρυ-

γες, με λανάρες και νηματουργεία. Έξ άλλου και ο συνάδελφός μου διδ)λος 'Αχιλλ. Τζιαμτζής μου εἶπεν ὅτι, πρὸ 100ετίας, μύλον ἵπποκίνητον εἶχεν ὁ πάππος του στὸ σπίτι των, πρὸς ἄλλοις ἰδικῶν των σιτηρῶν καὶ ξένων.

Μοῦ διέφυγεν ἀνωτέρω ν' ἀναφέρω ὅτι ὁ μύλος Γκαργκάνα ἐπὶ Γερμανικῆς κατοχῆς 1941-44, ἐλλείπει καυσίμων, ἐλειτούργει ὡς ἀτμοκίνητος μὲ ἓνα ὑπεράξιον ἑμπειροτέχνην μηχανικόν, τὸν φίλον μου 'Απόστολον Τσίτσιον, ἥδη συνταξιούχον.

2. Ὑδρόμυλοι Λαβάρων

(Σουφλί, 15)8)1968). Ἦταν παλαιά μου ἐπιθυμία νὰ ἐπισκεφθῶ γιὰ νὰ ἰδῶ καὶ γράψω καὶ γιὰ τοὺς «Ὑδρόμυλους» τοῦ χωριοῦ «Λάβαρα», πού σώζονται ἀκόμη σὰν λείψανα τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, ἢ μᾶλλον σὰν δεῖγματα τῆς τεχνικῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ, πάνω στὸ ζήτημα αὐτὸ πρὶν 50 χρόνια, πρὶν 100 χρόνια, καὶ φυσικὰ δὲν ξεύρουμε ἀκριβῶς πόσα, μέσα στὰ βάθη τῶν αἰώνων πού πέρασαν.

Κι ἡ ἐπιθυμία μου αὐτὴ πραγματοποιήθηκε στίς 28 Ἀπριλ. 1967, ἡμέρα Μεγ. Παρασκευῆ. Στίς 4 μ.μ., μὲ συντροφιά τῆ γυναῖκα μου, ξεκινοῦμε ἀπὸ τὸ Σουφλί μὲ τὸ «Μηχανάκι» τὸ συνηθέστατο αὐτὸ μεταφορικῶς μέσο τῆς σήμερον, πού ἀντικατέστησε τὸ γαϊδουράκι τῆς παλιᾶς ἐποχῆς, καὶ στίς 4.30', θρῖσκομαστε στὰ Λάβαρα καὶ μάλιστα κοντὰ στὸ ποταμάκι τοῦ χωριοῦ. Στὸ σημεῖο ὅμως ἐκεῖνο, ἀντικρύζουμε καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ χωριοῦ κι ἀμέσως τάξαμε σὰν πρῶτο μας σκοπὸ, νὰ προσκυνήσουμε τὸν Ἐπιτάφιο, γιὰτὶ ὡς γνωστό, εἶναι ἔθιμο παλιὸ νὰ προσκυνοῦνε οἱ καλοὶ Χριστιανοὶ καὶ ἄλλοις Ἐπιταφίους ἄλλων Ἐκκλησιῶν, ἐκτὸς τοῦ τῆς ἐνορίας των. Κι ἡμεῖς, συνεπεῖς τῆς παραδόσεως αὐτῆς, εἶχαμε πάει πρωτύτερα στὸν Ἐπιτάφιο τῆς Ἱ. Μονῆς Κορνοφωλιᾶς καὶ τώρα ἐδῶ στὰ Λάβαρα.

Ἐντύπωση μᾶς κάνει μιὰ ἐπιγραφή σὲ μαρμάρινη πλάκα πού θρῖσκεται ἐντοιχισμένη ἀκριβῶς πάνω ἀπὸ τὴν Εἴσοδο τοῦ Ἱ. Ναοῦ. Προσπαθοῦμε νὰ τὴ διαβάσουμε, μὰ τὰ σκαλιστὰ θεβαίως γράμματα εἶναι σὲ δύσκολη Βυζαντινὴ γραφή, κι ἐλάχιστες λέξεις κατανοοῦμε, εὐκόλα ὅμως τὴ χρονολογία ἀνεγέρσεως, 1834. Προχωρήσαμε, ἀνάψαμε ἀπὸ ἓνα κερί στὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου τιμᾶται, καὶ κατόπιν προσκυνήσαμε τὸν «Ἐπιτάφιο». Κάτω καὶ γύρω εἶναι στρωμένες «ψάθες» ὅπου κάθονται πολλὲς γυναῖκες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἠλικιωμένες μὲ τὴν παλιά τους ντόπια φορεσιά. Καὶ ἔχουν τὸ ἔθιμο, νὰ συντροφεύουν ὅλη τὴν ἡμέρα αὐτὴ κι ὅλη τὴν νύχτα, τὸν Ἐσταυρωμένο Ἱ. Χριστό. Εἶδαμε ἐπίσης καὶ ὅτι, ὄλες οἱ εἰκόνας τοῦ Τέμπλου, ἦσαν καλυμμένες μὲ κουρτινάκια σκοτεινοῦ χρώματος.

Κατὰ τὴν ἔξοδό μας ἀπὸ τὸ Ναὸ συναντήσαμε ἕνα χωρικό, τὸν κ. Πασχ. Οὐζούνη, γνῶριμό μου πρὶν πολλὰ χρόνια, ἀπὸ τὸ 1930, ὅτε εἴχαμε καταταγῆ ὡς κληρωτοὶ στὸ 29 Σ.Π. Κατηφορήσαμε μαζί πρὸς τὸ ποταμάκι, ὁπότε τοῦ εἶπα τὸ σκοπὸ τῆς ἐπισκέψεώς μου στὸ χωριό, καὶ προθυμοποιήθηκε νὰ μᾶς φανῆ χρήσιμος μὲ τὸ νὰ μᾶς πᾶη ὡς τοὺς μύλους, γιὰ νὰ δῶ τὸν τρόπο λειτουργίας των καὶ τοὺς φωτογραφίσω. Τέτοια χρονιάρα μέρα, μᾶς λέει, δὲν πῆγα στὸ χωράφι, κι εὐχαρίστως θὰ σᾶς πᾶω. Καὶ προχωροῦμε. Στὴν ἀρχὴ συναντήσαμε ἕναν ἐρειπωμένο ὑδρόμυλο, πού θέλησα νὰ τὸν φωτογραφίσω, ἀλλὰ ἐστάθη ἀδύνατο ἕνεκα ἀκαταλλήλου φωτισμοῦ, ἀλλὰ δὲν ἦτο καὶ ἐν λειτουργίᾳ. Πάρα-πάνω, λέει, εἶναι ἄλλος καὶ πού φωτίζεται καλὰ καὶ πού δουλεύει. Πράγματι ἀφοῦ περάσαμε ἀπὸ ἐρείπια καὶ ἄλλων δύο μύλων, φθάσαμε σ' ἕναν ἄλλο τὸν πιὸ ἀκραῖο, πού ἦτο ἐν λειτουργίᾳ ἀπὸ τὸ πρῶτ' ἀκρόμ. Πλαίι στὸ μύλο ἦταν κι ἕνα χοιροστάσιο, ὅπου διακρίναμε μιὰ θυλικιὰ —σκόφρα κατὰ πὼς τῆ λένε οἱ χωρικοί— (γουρούνα) καὶ καμμιά 20ριά χοιρίδια, πού ἔτρεχαν ὁμαδικὰ μέσα στὴν εὐρύχωρη αὐλή, ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη στὴν ἄλλη, συνέχεια, σχεδὸν ἀσταμάτητα. Παρακεῖθε ἕνα σκυλάκι γαύγιζε δυνατὰ, θορυβημένο ἀπὸ τὴν παρουσία μας. Ἐν πρώτοις, φωτογράφησα δις τὸν λειτουργοῦντα μύλο, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς «Φτερωτῆς», γιὰ ν' ἀποθανάτισω κατὰ τίνα τρόπο λειτουργεῖ, καὶ γιὰ νὰ περιληφθοῦν οἱ φωτογραφίες αὐτὲς στὸ περιοδικὸ «ΘΡΑΚΙΚΑ», ὅπου καὶ δημοσιεύονται τὰ Λαογραφικά μου. Μετὰ μπήκαμε στὸ μύλο. Χαιρετήσαμε τὸ μυλωνά καὶ μᾶς εἶπε πὼς λέγεται Ταμίας Χρηστος. Παρὼν ἦτο καὶ ὁ γυιὸς του Σταμάτης Ταμίας. Προθυμότητα ἀπαντᾷ τὸ ἤρεμο γεροντάκι στὶς ἐρωτήσεις μας. Μᾶς εἶπε ὅτι τὸ μύλον αὐτὸν τὸν κατασκεύασε ὁ μπαμπάς του στὰ 1902, ὅταν εἶχαν χωρίσει, κι αὐτὸς μὲ τὸν ἀδελφὸ του ἀπὸ τὴ συνεργασία τους στὸν ἄλλο μύλο πού θρῖσκεται λίγο παρακάτω. Μᾶς τὸν δείχνει. Βρίσκεται σὲ ἐντελῶς ἐρειπώδη κατάσταση καὶ κτίστηκε στὰ 1896.

Σὲ σχετικὴ ἐρώτησή μου ἄλλη μᾶς ἀπαρριθμεῖ τὴν ὀνοματολογία τῶν ἐξαρτημάτων τοῦ μύλου, ὡς ἐξῆς: Ὁ μέγας τροχός, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ συνεχόμενα ξύλινα κουβαδάκια σ' ὅλη τὴν περιφέρειά του, λέγεται «Ντουλάπι». Ἀπὸ τὸ κέντρο τοῦ τροχοῦ αὐτοῦ εἶναι ἐφαρμοσμένος στερεώτατα ἕνας τεράστιος ἄξονας πολὺ χονδρός, πού στηρίζεται σὲ δυὸ ἀκραῖες βάσεις σταθερώτατες. Ὁ ἄξονας αὐτός, πού λέγεται καὶ «Μάνα», γυρνᾷ ἕναν ἄλλο τροχὸ μικρότερο, πού εἶναι ὀδοντωτὸς καὶ λέγεται «Τσιάρκι». Αὐτὸ τὸ Τσιάρκι πάλι, γυρνᾷ ἕνα ἄλλο ξύλο χονδρό, τὸ «Φανάρι». Αὐτὸ συνδέεται στερεὰ μὲ τὴν πέτρα πού περιστρέφεται. Στὸ κέντρο τῆς ἐπάνω πέτρας εἶναι μιὰ ὀπη στὴν ὁποία πέφτει τὸ «γέννημα», δηλ. τὸ σιτάρι, τὸ κριθάρι, τὸ καλαμπόκι ἢ ὅτι ἄλεσμα σχεδὸν σπυρὶ - σπυρὶ ἀπὸ ἕνα ἐργαλεῖο σὲ σχῆμα ἀνεστραμμένης κόλουρης τετράγ. πυραμίδας, καὶ πού λέγεται «Κοφίνι».

Ἄλλοτε στὰ πολὺ παλαιὰ χρόνια, μᾶς λέει ὁ μυλωνᾶς, ποὺ εἶναι γέρος ὡς 75 χρονῶν, μὰ καλοστεκοίμενος, τὸ ἄλεσμα, γιὰ νὰ πέση στὴν πέτρα, τὸ σπρώχνανε μὲ ξυλαράκι. Μ' αὐτὸ ἦταν πολὺ κουραστικὸ καὶ δὴ στὶς νυχτερινὲς ὥρες, ποὺ Ὁὰ ἔπρεπε νὰ κοιμᾶται ὁ μυλωνᾶς. Καὶ στενοχωριοῦνται πολὺ ὄλοι οἱ μυλωνάδες, ἐπειδὴ δὲν κοιμοῦνταν τὴ νύχτα, ὥσπου μιὰ βραδιὰ παρουσιάστηκε ἓνας διάβολος καὶ ἔδειξε σ' ἓνα μυλωνᾶ ἓνα εἰδικὸ ἐργαλεῖο, ποὺ ἔκτοτε ονομάζεται «Διάβολος» ἢ «Τσιγκ-ντάκ(ι)». Αὐτὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ βέργα ὀριζόντια ποὺ πιάνεται ἀπὸ τὸ «Κοφίνι» καὶ ἀκουμπάει μὲ δυὸ ἄλλα μικρὰ ξυλαράκια πάνω στὴν περιστρεφόμενη πέτρα. Στὸ πλάι δεξιὰ εἶναι καὶ ἓνα κουδούνι ποὺ κρέμεται μὲ ἓνα σχοινάκι. Τοῦτο τὶς νυχτερινὲς ὥρες μεταβάλλεται σὲ ξυπνητήρι, μὲ σκοπὸ νὰ ξυπνᾷ τὸ μυλωνᾶ ὅταν εἶναι ἀνάγκη. Καὶ γιὰ νὰ καταλάβουμε καλύτερα, μᾶς ἔδειξεν ὁ καλὸς μας μυλωνᾶς, πὼς ἡ πάνω ἄκρη τοῦ «Διαβόλου» μπαίνει καὶ καλύπτεται ἀπὸ τὸ ἄλεσμα καὶ σ' ἀρκετὸ βάθος τοῦ γεμάτου «κοφινιοῦ», ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη κρέμεται τὸ κουδούνι, ἓνα μεγάλο κουδούνι σὰν αὐτὰ ποὺ κρεμᾶνε στὰ κριάρια τοῦ κοπαδιοῦ. Ὅταν λοιπὸν στὴ διάρκεια τῆς νύχτας, λίγο λίγο τελειώση τὸ ἄλεσμα, πρὸς στιγμὴν ἀπελευθερώνεται ἡ ἄκρη του διότι δὲν ὑπάρχει ἀνάλογη πίεση, καὶ ἔτσι ἀκουμπᾷ τὸ κουδούνι πάνω στὴν πέτρα, ὅποτε καὶ κάνει ἓνα ἐκκωφαντικὸ καθὼς ἀκούσαμε κουδούνισμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο φυσικὰ ξυπνᾷ ὑποχρεωτικὰ ὁ μυλωνᾶς, καὶ ξαναγεμίζει τὸ κοφίνι.

Ἐντύπωση μᾶς ἔκανε τὸ ὅτι ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ ἐργαλεῖα τοῦ μύλου εἶναι ξύλινα, ἄτεχνα, πρωτόγονα μὰ πολὺ στερεά. Καὶ κάθε μυλωνᾶς τ' ἀντικαθιστοῦσε ἐν περιπτώσει φοροῦ των, φτιάνοντάς τα μόνος του, χρησιμοποιώντας ξύλα ἀπὸ καραγάτσι (= πελαῖα).

Μᾶς λέγει ἀκόμη ὁ μυλωνᾶς ὅτι, τὴν τέχνη τὴν ἔμαθε ἀπὸ μικρὸ παιδί ἀπὸ τὸν πατέρα του, καὶ κεῖνος ὁμοίως ἀπὸ τὸν πατέρα του, καὶ κεῖνος πάλι ὅπ' τὸν προπάππο του.

Στὴν παρατήρησή μου ὅτι πρέπει καὶ ὁ γυῖος τώρα ν' ἀκολουθήσῃ τὴν τέχνη τοῦ πατέρα του, διαμαρτυρόμενος λιγάκι ἀπαντᾷ ὅτι, δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ μυλωνᾶς καὶ θὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ τὸ μύλο φυσικὰ γιὰτὶ ὁ ἴδιος ἔμαθε μαραγκὸς (= ξυλουργὸς) καὶ δὲν συμφέρει, λέγει, ν' ἀπασχολεῖται μὲ ἐργασία ποὺ δὲν ἀφίνει κανένα οὐσιῶδες κέρδος, γιὰ τὶς σημερινὲς αὐξημένες ἀνάγκες τῆς ζωῆς.

Παρὰ ταῦτα, οἱ νερόμυλοι στὰ παλιὰ χρόνια ἀποτελοῦσαν τὴ μοναδικὴ βιομηχανία γιὰ τὸ ἄλεσμα τῶν σιτηρῶν τοῦ χωριοῦ, μαζί μὲ μερικὸς ἀνεμόμυλους, γιὰ λειτουργία τῶν ὁποίων θ' ἀναφέρουμε ἐπίσης σὲ ἰδιαιτέρο κεφάλαιο. Δὲ θὰ ἦταν ἄσχετο θαρρῶ νὰ εἰπῶ ὅτι, δὲν ξεύρω στὰ Λάβαρα, πάντως στὸ Σουφλί ὑπῆρχαν τότε καὶ ἱπποκίνητοι ἀλευρόμυλοι σὰν τοῦ γέρο-Τζιαμτζῆ, ἀλλὰ καὶ οἱ γνωστοὶ «Μαρτσόμυλοι».

Ὁ νερόμυλος πού εἶδαμε ἀλέθει σήμερα 150-200 κιλά τὸ 24)ωρο. Κατὰ τὴ Γερμανικὴ Κατοχὴ ὅμως (1941-1944) ἄλεθε 1.500-2.000 κιλά.

Πρέπει νὰ ποῦμε καὶ τὸ ὅτι ὁ μύλος, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ θάλαμο τῶν μηχανημάτων, ἔχει καὶ ἰδιαίτερο δωματιάκι γιὰ τὸν ὕπνο τοῦ μυλωνᾶ.

Ἐπαναλαμβάνουμε τέλος ὅτι, τὰ κυριώτερα ἐργαλεῖα τοῦ μύλου εἶναι: 1) Ντουλάπι. 2) Τσιάρκι μὲ τὸ Φανάρι. 3) Πιέτρα. 4) Κορίνι. 5) Ἀλευρωτὴ (= Εὐρύχωρη ξύλινη ἀποθηκούλα, ὅπου ἐπεφτε τὸ ἀλεύρι ἀπὸ τὴν Πιέτρα φιλότερο-χονδρότερο ἀλεύρι. 7) Τσι-κ-λ-ντάκ'(ι) ἢ Διάβολος, πού εἰδοποιεῖ τὸ μυλωνᾶ νὰ ξαναβάξῃ ἄλεσμα.

Γιὰ τὸ σταμάτημα τοῦ μύλου, διατάζει ὁ μυλωνᾶς τὸ βοηθό του: «Σπρώξι τοῦ οὐλοῦκ'(ι), ἢ Σάπτσι τοῦ οὐλοῦκ'(ι)».

Γιὰ τὸ ξεκίνημα πάλι τοῦ μύλου, διατάζει: «Τράβα τοῦ οὐλοῦκ'(ι)».

Ὅσο γιὰ τὰ ἀλεστικά δικαιώματα, ἰσχύει ἡ «Δεκάτη», δηλ. στὰ 10 κιλά ἀλέσματος, τὸ ἓνα κιλό εἶναι τοῦ μυλωνᾶ.

Ἐξ ἄλλου ὁ παλιός μου φίλος μπάρμπα-Νικόλας Χατζάρας, Λαβαριώτης κι αὐτὸς πού μένει ὅμως ἀπὸ χρόνια στὸ Σουφλί, ἓνα θαλερὸ γεροντάκι ὡς 85 χρονῶν, μὲ στριμμένο ἀκόμη τὸ μουστάκι καθὼς στὰ χρόνια πού ὑπηρετοῦσε στὶς Ὀμάδες τῶν Μακεδονομάχων (1908-1914), μοῦ λέγει συμπληρωματικὰ (30.12.1967) πάνω στὸ ἴδιο ζήτημα καὶ τὰ ἐξῆς:

Ὁ σιδερένιος ἄξονας μὲ τὸ φανάρι, πού τὸν γυρίζει τὸ τσιάρκι, περνᾶ ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς κάτω μυλόπετρας πού εἶναι ἀκίνητη, εἶναι στερεωμένος στὴν πάνω πέτρα, ἡ ὁποία καθὼς γυρνάει γρήγορα, σπάει τὸ τσιάρκι, καὶ τὸ ἀλευροποιεῖ. Γιὰ νὰ γίνῃ ὅμως αὐτό, οἱ μυλόπετρες φέρουν σ' ἄλλη τὴν ἐσωτερικὴ ἐπιφάνειά τους κάτι δοντάκια πού ἅμα μὲ τὸ γύρισμα φθαροῦν, τότε ὁ μυλωνᾶς ἀναστρέφει τὴ βοηθεῖα εἰδικοῦ μοχλοῦ τὴν πάνω μυλόπετρα, καὶ μ' ἓνα σφυράκι, ξανακάνει τὰ δοντάκια. Αὐτὸ συμβαίνει κάθε 24-48 ὥρες, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀνθεκτικότητά τῆς πέτρας.

Τὸ πάνω μέρος τοῦ σιδερένιου ἄξονα, λέγεται «Μπαλατιζίκ'(ι), καὶ τὸ κάτω μέρος λέγεται, «Γιουβατιζίκ'(ι). Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, οἱ ἄξονες λαδώνονται, γιὰ νὰ μὴν φθειρῶνται.

Καὶ θὰ συνεχίσουμε προσεχῶς, μὲ τὸ θέμα: Ἀνεμόμυλοι Λαβάρων, κατόπιν εἰδικῆς συνομιλίας μου μὲ τὸν ὡς ἄνω φίλο μου Λαβαριώτη Νικόλα Χατζάρα, πού δούλεψε στὰ νιάτα του ἐπὶ ἀρκετὰ χρόνια σὲ δικό τους ἀνεμόμυλο, στὰ Λάβαρα, πού στὰ παλιὰ χρόνια λεγόταν: Σαλ-τίκ'(ι).

3. Μαρτσόμυλοι Σουφλίου

Τὴν τεράστια δύναμη τῶν νερῶν τοῦ Ἑβρον, τοῦ μεγαλύτερου ποταμοῦ

τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἀφῆκαν ἀνεκμετάλλευτη οἱ ἐργατικότετοι παλιοὶ Σουφλιῶ-
τες, κι ἔτσι κατασκεύασαν κατὰ μῆκος τῶν Δυτικῶν ὄχθῶν, ποταμόμυλους,
ποὺ τοὺς ὠνόμαζαν «Μαρτσόμυλους», ἀπὸ τὸ ἕτερο ὄνομα τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ
γνωστοῦ ὡς «Μαρίτσα»,¹ Μάρτσα, πιδ ἰδιωματικά. Καὶ γιὰ τὴ λειτουργία τῶν
Μαρτσόμυλων αὐτῶν διάλεξα ὡς ἀφηγητὴ τὸν ἐξάδελφό μου Γιάννη Π.
Γκουντιάκα, πατέρα τῆς θεολόγου καθηγητρίας Φιλοθέης Γκουντιάκα.

Τοῦτο, διότι εἶναι καὶ ἡλικιωμένος ὡς 75 ἐτῶν ἀλλὰ καὶ ἠργάσθη πολλὰ
χρόνια σὲ δικό τους Μαρτσόμυλο, μὲ τὸ μπαμπᾶ του, καὶ τὸν ἀδελφό του Θα-
νάση Γκουντιάκα, ἢ «Ψύλλο» (παρατσούκλι).

Κατευθύνοντας λοιπὸν καταλλήλως τὴ συζήτησή μας, τὸν ἀφίνω νὰ μᾶς
διηγηθῆ τὰ ἐξῆς:

Στὰ παλιὰ χρόνια, δὲν ὑπῆρχαν «φάβρικες», δηλ. μηχανοκίνητοι ἀλευρό-
μυλοι, κι ἔτσι ἀναγκάζονταν ὅλοι ν' ἀλέθουν τὰ σιτηρὰ των στοὺς νερόμυλους
ποὺ ὑπῆρχαν στὶς ρεμματιές, καθὼς στὸ Κιόϊντερε, στὸ Τρανὸ Ρέμμα, στὸ
Μαγκάζι, ἀλλὰ κυρίως στοὺς «Μαρτσόμυλους».

Οἱ Μαρτσόμυλοι αὐτοὶ (= ἰδιωμ. Μαρτσόμπλοι καὶ Μαρτσουμπλέοι)
βρισκόταν σὲ μεγάλη ἀκμὴ ἀπὸ τὸ ἔτος 1907 καὶ πιδ μπροστά, τότε ποὺ δὲν
ὑπῆρχαν ἀλευρόμυλοι. Ὁ πρῶτος ἀλευρόμυλος ποὺ ἔγινε στὸ Σουφλί καὶ ποὺ
ὑπάρχει ἀκόμη σὲ ἐντελῶς ἐρειπώδη κατάσταση, κι εἶναι τώρα ὀρνιθοτρο-
φεῖο, ἦταν τοῦ Χρ. Ἀραμπατζῆ, πατέρα τοῦ πτηνοτρόφου Μιχ. Ἀραμπατζῆ.
Κοντὰ στοῦ Ἑβραίου τῆ φάμπρικα (μεταξουργεῖο). Δούλευε δὲ μὲ ἀτιμό. Μετὰ
ἔγινε τοῦ Ἀλκιβιάδη, ποὺ τὸν ἀγόρασε ἀπὸ χρόνια ὁ Λημ. Φούσκας μὲ λεφτὰ
ποὺ ἔφερε ὅταν γύρισε ἀπ' τὴν Ἀμερικὴ, καὶ μετὰ τὸν ἀγόρασε ὁ Νικ. Γκαργ-
κάνας. Ἀλευρόμυλο εἶχαν κι οἱ Καραγιώργηδες, τώρα σιδεράδες.

Στοὺς Μαρτσόμυλους, ἐρχόταν καὶ ἄλεθαν ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ Σουφλί, ἀλλὰ
καὶ ἀπ' ὅλα τὰ γύρω χωριά, ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Ἑβρου, Κεσοάνη, Κιου-
πλί, Μακρά-Γέφυρα, Ντουγαντζή, κλπ.

Τέτοιοι μύλοι ἦταν πολλοὶ στὴ σειρὰ. Πιάνανε ἀπὸ τὴν τοποθεσία «Ζέρ-
βα-ἀντασί», ὡς τὴ «Σκάλα», 2 ἀπέναντι στὸ Σουφλί. Καὶ θυμοῦμαι τοὺς ἐξῆς
μύλους.

- 1) Τοῦ μπαμπᾶ μου Παναγιώτη Γκουντιάκα, ὁ δικός μας.
- 2) Τοῦ Τσουλουβῆ, ποὺ ἦταν μὲ διπλὲς πέτρες, ποὺ γυρνοῦσε μὲ δύο

1. Ἡ παράδοση μᾶς λέγει, ὅτι ἡ ὀνομασία αὐτὴ τοῦ Ἑβρου ποτ. προέρχεται
ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς ὁμορφῆς καὶ πλούσις Ἀδριανουπολίτισσας ἀρχοντοπούλας Μαρίας ἢ
Μαρίτσας — (Βλέπε περιοδ. «Θρακικά»).

2. «Σκάλα», λέγεται ἀκόμη ἡ τοποθεσία, ὅπου ἦταν τὸ καράβι ποὺ ἔκανε τὴ
συγκοινωνία τῶν Σουφλιωτῶν μὲ τὰ ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ ἀπέραντα χωράφια τους καὶ
τὰ διάφορα χωριά.

«ντουλάπια» και τὸν δούλευαν τρία ἀδέρφια: Ὁ Γιώργης, ὁ Δημήτρης, κι ὁ Δῆμος, παππούς τῶν κρεοπωλῶν Δημάκου και Ἄθαν. Τσουλουβῆ.

3) Τοῦ Γιάννη Μανάβη, πού εἶχε και τὰ παιδιὰ τοῦ Θόδουρη και Δημήτρη.

4) Τοῦ Μαλιαχούστια, δηλ. τοῦ πάπο-Χατζῆ, και τοῦ Θανάση.

5) Τοῦ πάπο Στάμου Παλαβούζη, μὲ τὰ παιδιὰ τους, Βασίλη και Θανάση και

6) Τοῦ Θόδωρη Σέντερη, στὴν ἀπέναντι Ἄν. ὄχθη, και πού τὸν κατέσχον οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὴν κατοχὴ τῆς Ἄν. Θράκης στὰ 1923.

Τὶ ἄ λ ε θ α ν οἱ μύλοι και τὶ «σ ι ο ῦ ρ» (= ἀλεστικά) εἰσέπρατταν. Ἄλεθαν, ὅλα τὰ σιτηρά, γιὰ ψωμί, και «γιαρμάδες» γιὰ τὰ ζῶα. Σκέτο σιτάρι, ἄλεθαν πολὺ λίγο, μόνο γιὰ λειτουργίες (προσφορές) γιὰ πίττα, και γλυκίσματα, μυκίγια (= λουκουμάδες) και «μπακλαβοῦ» (= μπακλαβά). Ὅλοι ἄλεθαν «ἀνακάτωμα» (= σμιγὸ), σιτάρι-καλαμπόκι-σίκαλη, ὅλα μαζί ἔνα χαρμάνι. Οἱ σημερινοὶ μύλοι-ἀλευρόμυλοι παράγουν βέβαια ἄσπρο ἀρίστης ποιότητος ἀλεύρι. Ἀλλὰ οἱ παλοὶ Μαρτσόμυλοι, ἔκαναν ἄλεύρι γιὰ ψωμί πὺ νόστιμο, διότι δὲν τὸ καίγανε τὸ ἀλεύρι. Οἱ μυλωνόπετρες, ἦταν πάντα κρύες.

Τὰ ἀλεστικά δικαιώματα τοῦ μύλου, ἦσαν 10%, και ἡ ὀκτὰ τοῦ ἀλεύρου ἦτο 3-4 δεκάρες.

Οἱ κολουρτζῆδες, γιὰ νὰ κάνουν τὰ «κουλίγια» (= κολουρία), και τὰ «σιμίτια», ἀγόραζαν ἀλεύρι ἀπ' τὸ ἐμπόριο, και τὸ λέγανε «ἀντέσσα» (= Ὀδέσσα), ὡς προσερχόμενον ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸ τῆς Ρωσσίας.

Οἱ φουρνάρηδες μὲ «ἀντέσσα» κάνανε τὸ «χάσικο» (= ὀλόλευκο, ἀγνό, καθαρό) ψωμί, πού τὸ ἀγόραζαν και ἔτρωγαν οἱ χωρικοὶ στὰ «παζάρια» και τὰ πανηγύρια, ἀπαραιτήτως και μὲ χαλβά «μηλείνιον», δηλ. τὸν σημερινὸ σουσαμένιον.

Πρὶν γίνουν οἱ «φάβρικες», τὰ σιτηρὰ τὰ φέρνανε στοὺς Μαρτσόμυλους, οἱ ἴδιοι οἱ παραγωγοὶ μὲ βωδάμαξα ἢ γκατζιλία (= γαϊδουράκια). Μετὰ ὅμως πηγαίναμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι οἱ μυλωνάδες, και τὰ μαζεύαμε ἀπὸ τὰ σπῆτια. Καὶ μᾶς προτιμοῦσαν, και διότι πηγαίναμε στὰ πόδια τους, ἀλλὰ και διότι κάναμε ἀλεύρι γιὰ ψωμί νοστιμότερο ὅπως εἶπαμε και παραπάνω.

Εἶ δ η μ α ρ τ σ ὀ μ υ λ ω ν και μ η χ α ν ι σ μ ὸ ς αὐτῶν. Ἦσαν δύο λογιῶν: α) Μὲ μιὰ πέτρα, πού γυρνοῦσε μὲ ἓνα «ντουλάπι» και β) μὲ δύο πέτρες, πού γυρνοῦσαν μὲ δύο «ντουλάπια». Δηλ. μύλοι μὲ ἓν ζευγὸς πετρῶν, και μύλοι μὲ δύο ζεύγη. Βεβαίως ἐξαιρέσει ἐνός, ὅλοι οἱ ἄλλοι μύλοι γυρνοῦσαν μὲ ἓνα «ντουλάπι» (= φτερωτή). Μία παλιὰ παροιμία λέγει: καθένας μὲ τὸ ντέρτι του κι οὐ ντεμερτζῆς μὲ τὸ νερό του. Δηλ. ἦτο ἀφάνταστα μεγάλη

ή σκοτούρα τοῦ μυλωνᾶ, γιὰ νὰ συγκεντρώσῃ τὸ νερὸ εἴτε τοῦ ρεμματόμυλου, μὰ πολὺ περισσότερο τοῦ μαρτσόμυλου, μὲ τὰ φοβερὰ νερὰ τοῦ Ἐβρου.

Ἄλλ' ἄς τ' ἀφίσουμε τὸ ζήτημα αὐτό, γιὰ παρακάτω.

Ὅλοι οἱ μαρτσόμυλοι ἦσαν τῆς ἰδίας τεχνικῆς, τῆς ἰδίας κατασκευῆς. Εἶχαν μῆκος ὡς 15 μ. καὶ πλάτος 4 μ. Κάθε τέτοιος μύλος, ἀπετελεῖτο ἀπὸ δύο μέρη. Ἐνα, ὅπου ἦσαν τὰ τσιάρκια καὶ οἱ πέτρες μὲ σανιδένιο πάτωμα σὰν σαλόνη καὶ μὲ ὑπόγειο καὶ ἓνα ξεχωριστό, παράλληλα στὸ πρῶτο, τὸ «καραβούδι» (= τὸ βαρκάκι) μῆκους 10 μ. καὶ πλάτους 1,50 μ., πὺν σ' αὐτὸ στηριζόνταν ἡ ἄλλη ἄκρη τοῦ «ντουλαπιού», μᾶλλον ὁ ἄξονας πὺν λέγεται καὶ «μάννα», γιὰτὶ ἔδινε τὴν κίνηση σ' ὅλα τὰλλα ἐργαλεῖα.

Ὁ μυλωνᾶς κοιμόταν στὸν κυρίως μύλο, κι εἶχε σὲ μιὰ γωνιὰ πρόχειρο τζάκι μὲ τρύπα στὴν ὀροφή τῆς στέγης τοῦ μύλου, γιὰ νὰ βγαίη ὁ καπνὸς ὅταν μαγεῖρενε ἢ ὅταν ζεσταινόταν στὴ φωτιά.

Τὸ κυριώτερο μηχανήμα εἶπαμε ὅτι ἦτο τὸ «ντουλάπι». Ἡ λέξη εἶναι τουρκικὴ, καὶ σημαίνει ἓνα πρᾶγμα πὺν γυρίζει διαρκῶς. Ντουλάπι λέγανε οἱ μπαξεβάνηδες τὸ σύστημα τῶν κουβάδων πὺν εἶχαν πάνω στὴν «πηγάδα» των, τὴ «χαβούζα» ἀλλοιωτικά, γιὰ νὰ ποτίζουν τοὺς μπαχτσέδες. Ντουλάπι ἔλεγαν κι οἱ νοικοκυρὲς τὸ ντενεκεδένιο κουτὶ μὲ ἓνα μακρὸν ἄξονα, πὺν σ' αὐτὸ ψήνανε, ἢ μᾶλλον «καπαλίζανε» τὸν καφέ, στὸ τζάκι, στὴ φλόγα τῆς φωτιᾶς.

Τὸ ντουλάπι αὐτὸ ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓνα τεράστιο στερεὸ δρυῖνο δοκάρι σὲ μᾶκρος 10 μέτρων, καὶ σὲ πλάτος 0,40 μ., τετράγωνο. Ἄρχιζε ἀπὸ τὴ μέση τοῦ ὑπαγείου τοῦ κυρίως μύλου κι ἔφθανε ὡς τὸ «καραβούδι» ὅπου καὶ στηριζόταν, σὲ εἰδικὴ θέση, ὥστε νὰ γυρίζῃ εὐκόλα. Στὰ δύο σημεία βέβαια ὅπου ἐκυλιέτο ὁ ἄξονας, ἦτο κυλινδρικό, καὶ κυλινδρικά ἦσαν τὰ σημεία τῆς ὑποδοχῆς του στὸ μύλο καὶ στὸ καρβάκι.

Εἶχε ἀκόμη, 36 «κόλλια» (ἀκτίνες δηλ.), ἀπὸ 9 σὲ κάθε πλευρά, μπηγμένα πολὺ γερὰ στὸ σῶμα τοῦ ἄξονα αὐτοῦ καὶ παράλληλα, μῆκους 2½ - 3 μ., συνδεδεμένα μεταξύ τους, καὶ στὴν ἄκρη ἐνωμένα μὲ ἓνα γερὸ σανίδι πλάτους 0,50 μ. Αὐτὰ βυθίζονταν μισὸ μέτρο μέσα στὸ θολὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ, καὶ μὲ τὴν τρομερὴ πίεση, γυρνοῦσε ρυθμικὰ ὅλο τὸ ντουλάπι, κι ἀπ' αὐτὸ ἔπερνε τὴν κίνηση ὅλο τὸ μηχανικὸ σύστημα τοῦ μύλου, ὅπως εἶδαμε στοὺς ρεμματόμυλους.

Γιὰ νὰ ἔχῃ ὅμως μεγάλη πίεση τὸ νερὸ, κάνανε καὶ τὴ «δέση». Μὲ τὴ βοήθεια δηλ. ἐνὸς ἄλλου μικροῦ καρβιού, βάζανε δεμάτια ἀπὸ κλαδιά, μὲ πέτρες μέσα, ὥστε νὰ βυθίζωνται. Τέτοια δεμάτια, βάζοντάς τα τῶνα πάνω στ' ἄλλο καὶ στερεώνοντάς τα μὲ πασσάλους, ἔφραζαν ὅλο τὸ πλάτος τοῦ ποταμοῦ (200-250 μ.), ὡς τὸ «καραβούδι», γιὰ νὰ τρέχῃ τὸ νερὸ μόνε ἀπὸ τὸ σημεῖο ὅπου γύριζε τὸ «ντουλάπι». Ἐδῶ τὸ βάθος τοῦ ποταμοῦ θὰ ἦταν ὡς 5 μ. Βέβαια τόσο πολὺ νερὸ πὺν ἔχει ὁ Ἐβρος, μπορούσε νὰ πηδᾷ καὶ πάνω ἀπὸ

τή «δέση», μὰ τὸ πιὸ πολὺ περνοῦσε ἀναγκαστικὰ ἀπὸ τὸ ντουλάπι. Κάθε φορὰ τὴ «δέση» τὴν ἐπεσκεύαζαν, ὅπου χρειάζοταν. Ὅλα τὰ ἐργαλεῖα τοῦ μύλου, ἐκινουῦντο μὲ «τσιάρκια» δηλ. μὲ ὀδοντωτοὺς ξύλινους τροχοὺς, καθὼς οἱ τροχίσκοι τῶν ὥρολογίων. Ἔτσι γυρνοῦσε, ἢ ἐπάνω πέτρα κι ὅπως ἐκυλίετο στὴν κάτω πέτρα ἀλέθονταν τὰ σιτηρά. Θὰ σημειώσουμε καὶ πάλι ὅτι, ἐνῶ ὅλα τὰ τσιάρκια δὲν φαίνονταν γιατί ἦταν στὸν πυθμὲνα τοῦ μύλου, πάνω στὸ δάπεδο ἦσαν μόνον οἱ πέτρες, καὶ πάνω ἀπ' αὐτὲς τὸ «κοφίνι», «ὁ διάβολος» κλπ. Στὰ δύο πλάγια τῶν πετρῶν ἦσαν δύο μοχλοὶ ποὺ λεγόταν «ἀγκυλιές». Ἀπ' αὐτοῦ ὁ μυλωνᾶς κανόνιζε τὸ ἀλεύρι, νὰ γίνεται κατὰ βούλησιν, φιλοτέρο ἢ χονδρότερο. Καὶ τοῦτο, διότι τῇ βοηθείᾳ τῶν μοχλῶν αὐτῶν, κανόνιζε τὸ διάκενο μεταξὺ τῶν δύο πετρῶν. Γιὰ τὸ χονδρὸ ἀλεύρι, τὸ «γ:αρμά», ἄφινε μεγαλύτερο διάκενο.

Φροντίδα τοῦ μυλωνᾶ ἐπίσης ἦτο, τὸ νὰ λιπαίνη καὶ τοὺς ἄξονες τῶν τσαρκιῶν μὲ λάδι ἢ μὲ λυωμένο σαποῦνι. Μάστορας τοῦ μύλου του, ἦτο ὁ κάθε μυλωνᾶς. Μὰ σὰν τέλειοι μάστοροι, ποὺ κάνανε καὶ καινούριους μύλους στὸ Σουφλί κι ἄλλοῦ φημιζόνταν οἱ: πάπο-Πασχάλαας Μανάθης, καὶ ὁ πάπο Μαλιαχούστιας.

Ὁ μύλος σταματοῦσε, α) μὲ τὸ «σαθάκι», ἓνα ἐργαλεῖο ποὺ ἔφραζε τὸ νερό, στὸ μπροστινὸ μέρος τοῦ ντουλαπιοῦ, καὶ β) μὲ τὸ κατεβάσμα τῆς πάνω πέτρας, ὥστε νὰ γίνῃ σῶμα μὲ τὴν κάτω πέτρα. Γιὰ νὰ ξεκινήσῃ πάλι ὁ μύλος, ἐνεργοῦσαν ἀντιθέτως, ἀνέβαζαν τὸ «σαθάκι» καὶ τὴν πέτρα.

Γιὰ νὰ σηκώσουν τὸ σαθάκι, ἢ νὰ τὸ κατεβάσουν, ἔπρεπε ἀπαραιτήτως νὰ πιάσουν δύο ἄνθρωποι, λόγω τῆς τεράστιας πίεσης τοῦ νεροῦ. Τὸ «σαθάκι» ἦταν εἶδος «ξυλόχτενου ἀργαλιοῦ».

Οἱ μυλωνάδες ὅλοι ἦταν πολὺ φιλόξενοι. Στους ἐπισκέπτες, πρόσφεραν τὴν ὀνομαστὴ «μυλωνάδικη μπογάτσια» ψημένη στὴ «θράκα» ἢ πιὸ καλὰ στὴ «γάστρα-μπόσνα» (= χωματένια ἔξ ὀλοκλήρου). Ἀλλὰ ἀκόμα καὶ λουκουμάδες καὶ «λαγγίτες» (Βλέπε Θερακικὰ τόμ. 33ος).

Τὸ χειμῶνα, τοὺς μύλους τοὺς τραβοῦσαν πίσω σ' ἓνα κολπίσκο, ποὺ τὸν λέγανε «κόρφο» μὲ κάτι τεράστιες ἀλυσσίδες χονδρές, ὅπως τῶν καραβιῶν, καὶ τῇ βοηθείᾳ μοχλοῦ εἰδικοῦ, τὸ «μπουρτζιουκάτι».

Γιὰ νὰ μπαινοβγαίνουν ἀπὸ τὴν ξηρά, μέσα στὸ μύλο, εἶχαν ἓνα ξύλινο στερεὸ διάδρομο, μὲ παράλληλα ξύλα, γιὰ νὰ μὴν γλυστράνε, στὸ ἐπικλινὲς ἐπίπεδο, καθὼς γίνεται στὰ πλοιάρια κοντὰ στὴν ἀποβάθρα.

Οἱ μύλοι, ἀπὸ τῆς κατασκευῆς των, ἄντεχαν εὐκόλα 70-80 χρόνια, ὅποτε καὶ γίνονταν γενικὲς ἐπισκευὲς των. Ἡ χρησιμοποιουμένη ξυλεία, ἦτο δρυῖνη, ὠρισμένα ἐργαλεῖα ἀπὸ ἰτιά, καὶ σανίδια ἀπὸ πεῦκα (= τσιάμμα) τῆς Λαδιάς.

Οί μυλωνάδες, χεμώνα-καλοκαιρί μένανε στούς μύλους, γιά νά τούς επιβλέπουν.

4. Ἄνεμόμυλοι Λαβάρων

Τό πῶς ἀνεκάλυψαν καί χρησίμειψαν οἱ ἄνθρωποι τόν «ἄνεμο», τόν ἀέρα, σάν κινητήριο δύναμη, εἶναι θεβαίως ἓνα θέμα πολὺ ἀξιοπρόσεκτο, γιὰτί ἀναμφισβήτητα τοῦτο ἔπαιξε ἓνα σπουδαῖο ρόλο, στὸν ὅλο ἀνθρώπινο πολιτισμό. Ἄρχεῖ νὰ σκεφθοῦμε, πόσο μεγάλη ἐπίδραση εἶχε μόνο στή ναυσιπλοΐα. Τεράστια καράβια μποροῦσαν νὰ πλέουν εὐκόλα καί γρήγορα σ' ὅλες τίς θάλασσες ἀλλὰ καί στούς Ὠκεανούς ἀκόμη. Ἄλλὰ καί σέ πόσες ἄλλες χρήσεις, δέν ἐφήρμοσαν οἱ ἄνθρωποι καί τοῦ παρελθόντος ἀκόμη αἰῶνος, τὴ δύναμη τῶν ἀνέμων, ὡς γιά τὴν ἄρδευση χωραφιῶν καί κήπων, γιά τὸ γέμισμα ἠλεκτρικῶν συσσωρευτῶν, καί οἱ Ὀλλανδοὶ καί σήμερα ἀκόμη, γιά τὴν ἀπαλλαγὴ τῶν πολυτίμων ἑδαφῶν τῶν ἀπὸ καταστρεπτικῆς πλήμμυρης κλπ.

Στὴν Ἑλλάδα, ὡς γνωστόν, ἀνεμομύλους ἐχρησιμοποίησαν σὲ εὐρύτατη κλίμακα ὅλα τὰ νησιά, κυρίως γιά τὸ ἄλεσμα τῶν Δημητριακῶν, ἀλλὰ καί ἄλλους σκοπούς.

Καί τοῦτο, διότι οἱ ἀκάλυπτοι χῶροι τῶν νησιῶν, πλήσσονται ἀπὸ ἰσχυρότατους ἀνέμους. Ἔχω ὑπ' ὄψιν ἓνα ὀρισμένο σημεῖο τῆς νήσου Σαμοθράκης, ὅπου πηγαίνοντας, μιὰ χρονιά παραθερισμοῦ μας, πρὸς «Παλαιάπολιν», ἀναγκασθήκαμε νὰ κατεβοῦμε ἀπὸ τὰ μούλτρια, κι ὡς πού νὰ περάσουμε τὸ μέρος ἐκεῖνο, περπατούσαμε, μετὰ μεγάλης δυσκολίας καί πεζῆ ἀκόμη! Καί παρετήρησα στὸν ἡμιονηγό μας, ὅτι μὲ τὸν ἰσχυρότατο αὐτὸ ἀέρα πού φυσᾷ ἐκεῖ ἀκατάπαυστα, θὰ μποροῦσε μὲ εἰδικὴ ἐγκατάσταση νὰ ἠλεκτροδοτηθῆ καί ὀλόκληρο τὸ νησί ἀκόμη. Σᾶς θεβαιῶ ὅτι τοῦτο δέν ἀποτελεῖ κομμιά ὑπερβολή, κι ἂς τὸ προσέξουν οἱ εἰδικοί.

Καί ἐπανέρχομαι ἐπὶ τοῦ θέματός μου, ἀπὸ λαογραφικὴ μόνο πλευρά:

Εἶχα ἀκούσει ὅτι στὸ χωριὸ Λάβαρα, (= Σαλτκ' (ι), εἶχαν κάποτε πολλοὺς ἀνεμόμυλους. Καί στὴν ἔρευνά μου αὐτῇ, κατέφυγα καί πάλι στὸν πολὺ γνωστό μου γέρο-Νικόλα Χατζάρα, καθὼς ἀναφέρω καί στὸ προηγούμενο κεφαλ. περὶ Ἐδρομύλων Λαβάρων, καί ὁμολογῶ ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ του βρῆκα τὸν κατάλληλο ἄνθρωπο. Στις 10 καί 11 Ἰαν. 1968, βρεθῆκαμε στὸ καφενεῖο Κισέ-Μπακάλη, στὸ Σουφλί, καί στίς σχετικῆς ἐρωτήσεις μου, μοῦ διηγήθηκε τὰ ἑξῆς:

Εἶχαμε καί μεῖς δικό μας ἀνεμόμυλο, καί δούλευα καί γὼ σ' αὐτὸν στὰ παιδικὰ μου χρόνια, ἤτοι ἀπὸ τὰ 1900-1910. Τὸ πέτρινο μέρος τοῦ μύλου τὸ κτίζανε οἱ κτίστες. Ἦταν κυλινδρικοί, μὲ διάμετρο ὡς 5 μ. καί ὕψος 4-8 μ. Κτίζανε μὲ λάσπη σχετῆ, ὄχι μὲ ἀσβέστη γιά νὰ στοιχίζῃ λιγότερο, καί πάν-

τοτε σὲ ἕψωμα γιὰ νὰ φυσᾷ πολὺς ἀέρας. Μετὰ τὸ πέτρινο κτίσμα, ἄλλοι εἰ-
δικοὶ τεχνίτες, χιτίζανε ὅλα τὰ ξύλινα μέρη. Ἡ κορυφή ἦταν κωνική, σανιδέ-
νια. Στὸ κέντρο, στερέωναν ἓνα μεγάλο χονδρὸ στύλο, διαμ. 0,40-0,50 μ. καὶ
ἢ πάνω ἄκρη ἦταν φτενώτερη, ὅπου ἔμπαινε ἡ «μάννα», ἄλλο χονδρὸ ξύλο μα-
κρὸν ὡς 4 μ. ποῦ ἔβγαине ἔξω ἀπὸ τὸ μύλο, ὀριζόντια. Ἐκεῖ σ' αὐτό, στερέω-
ναν 12 ξύλα, ἀκτίνες, ὥστε νὰ σχηματίζουν ἓνα κύκλο καὶ στὰ ὅρια τῶν ἀκτί-
νων στερέωναν κυκλικῶς μιὰ χονδρὴ ἄλυσσιδα, καὶ μετὰ στερέωναν τὰ χονδρὰ
πανιά, καθὼς τὰ πανιά τῶν καϊκιῶν, πάνω στενά, καὶ κάτω ὅσο χρειάζοταν
φαρδειά.

Κάτω στὴ φαρδιά ἄκρη κάθε πανιοῦ εἶχαν στερεὰ ραμμένο κι ἀπὸ ἓνα
κυρτὸ ἔλασμα σιδερένιο, «τσιγγέλι». Τὰ πανιά ἦταν «κλουριασμένα» (= κου-
λουριασμένα, περιτυλιγμένα), γύρω στὶς ἀκτίνες (= στὰ παρμάκια). Τὰ ξε-
τύλιγαν λίγο-πολύ, ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἀέρα, καὶ μὲ τὸ «τσιγγέλι» τὰ
σκάλωναν στὴν ἄλυσσιδα.

Ὁ μύλος αὐτὸς μὲ τὰ πανιά, γυρνοῦσε πολὺ ὀρηκτικά, κι ἀλοίμονο ἂν
πήγαινε κοντὰ ἀνθρώπος ἢ ζῶο. Τὸ ζήτημα αὐτὸ τὸ πρόσεχαν πολὺ οἱ μυλω-
νάδες.

Ὅταν ἤθελαν νὰ τὸν σταματήσουν, τραβοῦσαν τὸ ὄλο σύστημα πρὸς τὸ
μέρος ποῦ δὲ φυσοῦσε ἀέρας.

Τὰ ἄλλα ἐργαλεῖα ποῦ γυρνοῦσαν τὶς μυλόπετρες, ἦταν ἀκριβῶς ὅπως
καὶ στοὺς νερόμυλους ποῦ περιγράψαμε στὰ προηγούμενα κεφάλαια.

Ὁ κάθε μύλος, ἐν πλήρει λειτουργίᾳ, μὲ εὐνοϊκὸ ἀέρα, ἔβγαζε 50-60 «κιλά»
τὸ 24ωρο, δηλ. 500-600 ὀκάδες· «κιλὸ» ἔλεγαν ἓνα σιδερένιο δοχεῖο ποῦ γεμᾶ-
το ζύγιζε 10 ὀκ.

Στὸ χωριὸ μας τότε, δούλευαν πολλοὶ μύλοι:

1) Τοῦ Δημήτρη Χατζάρα τοῦ Κων. ὁ δικός μας δηλ., 2) Τοῦ Παναγ.
Κέλτσιου. 3) Τοῦ Δημ. Χατζάρα τοῦ Νικολ. 4) Τοῦ Γιάννη Ντιούρβα. 5) Τοῦ
Δημ. Οὐζούνη. 6) Τοῦ Τακούτσιου. 7) Τοῦ Παναγ. Τεπετζῆ. 8) τοῦ Γκάπ-
τιου. 9) Τοῦ Σταμάτη Ἀριατζῆ, καὶ ἄλλοι.

Ἦσαν κτισμένοι ὅλοι στὴ σειρά, Β.Α. τοῦ χωριοῦ, στὸ ἕψωμα ποῦ λέγε-
ται «Στρούγκα», καὶ λειτούργησαν ὡς στὰ 1925. Ἐνας ἢ δύο δούλεψαν γιὰ
λίγο καιρὸ καὶ στὴ Γερμανικὴ κατοχὴ, 1941-44.

Σ Η Μ.: "Ἐνα τέτοιο μύλο, ἔκτισε καὶ ὁ Σταματάκης, στὰ 1905 στὸ Σουφλί
στὸ ἄλλοτε ἐξοχικὸ Κέντρο «Ἰραία Θεά», μοῦ εἶπεν ὁ Πάπo Νικὸλ. Παπαβλασάκης,
μὰ δὲ λειτούργησε καθόλου, γιατί αἰδὲν ταίριασαν οἱ ἀέρηδες». — Ἐρεπίαι τοῦ μύλου
αὐτοῦ σώζονται ἐκεῖ ὡς τὰ σήμερα.